M. SADOVEANU

CALEIDOSCOP

EDITURA DE STAT

www.dacoromanica.ro

MIHAIL SADOVEANU

CALEIDOSCOP

IMPRESII DIN UNIUNEA SOVIETICĂ

PROBLEMA RURALA

EDITURA DE STAT

BUCUREȘTI 1946

www.dacoromanica.ro

IN LOC DE PREFAȚA

Unii dintre cetitorii mei, pe care eu mi-i socotesc prietini, urmărind în ultimul timp articolele mele de ziar, se socotesc îndreptățiți să-mi adreseze unele întrebări și să-mi ceară a le răspunde la unele nedumeriri.

O doamnă cultivată, care iscălește: „Un glas din singurătate" rezumă mai bine — mi se pare mie — nedumeririle la care mi se pretinde răspuns.

„Mă bucur — zice „glasul din singurătate" — de câte ori pot fi de acord cu cele expuse fățiș, sau numai ghicite printre rândurile dumneavoastră, cu atât mai mult cu cât ele concordă cu simțiri și gânduri surprinse în repetatele lecturi din opera dumneavoastră literară prin care ați format, în trecut, atâtea generații.

„Dar astăzi m'am hotărît să vă scriu, nu ca să vă mărturisesc aceste bucurii, ci ca să vă rog a-mi răspunde la o serie de întrebări născute treptat în sufletul meu și a multora și declanșate astăzi de articolul dumneavoastră „Veac de frământări".

„Ca orice intelectual — aș zice ca orice român cinstit și cu bun simț — am condamnat de mult frazeologia patriotică și toate înfumurările citate în articolul dumneavoastră. Indiferent în folosul cui erau, ele îmi erau odioase prin ridicolul lor care, deși înfierat magistral de un Maiorescu, Caragiale, Eminescu, s'a prelungit în viața statului nostru ca adolescența în viața anormalilor.

„Sânt de asemeni cu totul de acord cu dumneavoastră asupra necesității spiritului critic în cunoașterea noastre

www.dacoromanica.ro

ca neam şi asupra necesităţii unei lumini mai juste în cunoaşterea istoriei noastre.

„De acord de asemeni asupra largului sentiment de omenie care — fie-mi iertat — mie îmi pare atât de caracteristic românesc — în care trebuie să învăluim pe toţi vecinii şi pe toţi conlocuitorii noştri.

„Dar de aici încep întrebările".

După acest preambul, m'aş fi aşteptat ca întrebările ce mi se pun să fie mai puţin ciudate.

Intâia întrebare:

„„Va trebui oare să uităm cu totul cine am fost în strămoşii noştri, nici să nu ne mai întrebăm cine vom fi mâne, în urmaşii noştri ?"

Răspund:

— Nu trebuie să uităm şi trebuie neapărat să ne întrebăm cine vom fi mâne în urmaşii noştri. Cred că tocmai asta am susţinut: ridicarea acestui neam prin cultură şi participarea lui la civilizaţia umanităţii.

A doua întrebare:

„Va trebui să ucidem în noi orice dragoste, orice legături, orice sentiment de proprietate a pământului acestuia pe care ne-am născut din moşi strămoşi ?"

— Cine pretinde asta ? Sânt convins că întrebarea nu poate fi pusă de un cititor al meu. Mi se pare că mie mi s'a atribuit obişnuit titlul de cântăreţ al acestui neam şi al acestui pământ. Dar sentimentului meu de dragoste nu-i pot asocia ura şi prejudecăţile contra altor neamuri.

A treia întrebare:

„Va trebui să devenim ca acel personaj dintr'un vechiu roman al dumneavoastră, care— om al stepei — nedumerit de statornicia Moldoveanului, nu se simte bine decât când îşi mută cortul în largul lumii lui Dumnezeu ?"

A patra întrebare:

„Va trebui să ne resemnăm la gândul că trebuie să pierim ca entitate etnică — aşa cum faceţi dumneavoastră — dar nu fără melancolie — undeva, în „Anii de ucenicie ?"

www.dacoromanica.ro

(Ce înțelegeți, rogu-vă, prin entitate etnică ? Dumneavoastră nu mai sunteți Româncă pentrucă nu purtați catrință ? Soțul dumneavoastră ciopleşte oare, sara, linguri de lemn, cântând o doină ?).

A cincea întrebare :

„Să pierim subt plugul progresului înainte de a fi îmbătrânit şi înainte de a fi dat omenirii întreaga noastră măsură a ceea ce putem deveni de acum încolo printr'o sforțare conştientă, — a muri cu zile ? în limba populară. Acesta este destinul pe care îl vedeți dumneavoastră ?"

„Iată întrebări şi nedumeriri care însetează după răspuns".

Vai, răspunsurile mele de mult le-am dat, şi în „Neamul Şoimăreştilor" şi în „Anii de Ucenicie" şi în toate articolele de care e vorba. Intărirea neamului nu se poate face decât prin cultură şi bună stare materială.

Dacă nu se face trecerea aceasta la lumea nouă, poporul român e amenințat de pieire. Criminal cine dorește ca țăranul nostru să rămână în starea în care a ajuns, deficitar în gospodăria lui, subnutrit, ruinat de boli sociale ! Criminal cine nu înțelege că dela vremea eroică a lui Ştefan Vodă cel Mare şi sfânt şi a păstorilor liberi, până astăzi, s'a produs un proces de scădere şi degenerare a acestui popor cu prețioase însuşiri ! Criminal cine îl dorește neschimbat, având încă în ochi viziunea unui trecut demult perimat sau viziunea de cromolitografie a patrioților din România de eri !

Nu. Nu vom pieri subt plugul progresului. Nu vom avea soarta Pieilor Roşii din America. Ci ne vom ridica cu mijloacele progresului la dreptul nostru ca popor. Vom folosi tehnica şi ştiința şi civilizația nouă ca să valorificăm ce avem bun şi specific. Asta însemnează sinucidere ? Ba asta înseamnează viață.

Când toate acestea se vad în articolele pe care dumneavoastră ziceți că le-ați cetit, de unde întrebările şi de ce la-

www.dacoromanica.ro

mentările? Mi se pare că scriu limpede; nu-i nevoie să mi se citească printre rânduri. Atunci de ce răstălmăciți și de ce rămâneți în prejudecăți pe care le păstrează numai oamenii lipsiți de spirit critic și de obiectivitate?

E ușor de înțeles principala preocupare și prejudecată care v'au îndemnat să-mi puneți seria de întrebări. Am să vă răspund imediat și fără înconjur că eu nu mai am îndoieli cu privire la democrația Uniunii Sovietice și că teama, care avea un temei pe vremea împărăției țarilor, acuma nu mai are nici un rost de a stărui. Apoi tocmai cel mai mare eveniment al timpului, cea mai surprinzătoare dintre toate revoluțiile veacurilor, e acest fapt pe care îl constatăm și-l avem subt ochii noștri, că în Uniunea Sovietică rânduiala politică socialistă a îngăduit ridicarea la viață a atâtor naționalități care coexistau pe un teritoriu vast, dela granița Europei până la Oceanul Pacific. Să n'aveți nici o grijă de una din naționalitățile din Uniune ori din afară de Uniune, de departe ori de aproape: viața lor din punctul de vedere ce vă îngrijește nu-i amenințată.

Mai păstrați încă despre comunism o idee, care s'a alcătuit subt presiunea propagandei naziste. Lepădați-o. Priviți lucrurile în față; faceți ca o altă doamnă pe care o cunosc bine, care definește inteligența drept însușirea de a te pune și în punctul de vedere al altuia.

Nu asum pentru mine privilegiul inteligenții. Procedeul meu de cunoaștere e puțintel mai arhaic. Eu am rămas într'o măsură ca unchești mei de demult care făceau plugărie ori ciobănie. Cunosc oamenii, venind în contact cu ei; cunosc lucrurile, observându-le. In judecata mea, dau silogismelor mai puțin loc decât alții. Cât n'am cunoscut lumea nouă sovietică, m'am putut înșela asupra realizărilor de acolo. Dar după ce am văzut cu ochii și am auzit cu urechile, mă mai pot oare îndoi?

Așa încât, stimată doamnă, nu vă speriați de fantome. Lăsați să treacă negurile, ca să vedeți la lumina soarelui căile nouă spre mai bine.

www.dacoromanica.ro

Lauda cărţii

Acum câţiva ani, înainte de războiul acesta, un scriitor ager vienez — Ştefan Zweig — a scris, într'o publicaţie europeană, frumoase şi potrivite cuvinte despre carte. Ele i-au fost sugerate de întâlnirea cu un analfabet, exemplar, afirmă Zweig, din ce în ce mai rar în Europa. O asemenea fiinţă umană, pentru care minunea cărţii rămâne ermetic închisă, care aparţinea mai curând epocilor preistorice decât prezentului, scriitorul vienez încă nu avusese prilej să o descopere în cursul vieţii sale. A putut-o vedea pe un vapor ce făcea curse între sudul Italiei şi Africa nordică. Era un băiat de serviciu al vasului, tip de o frumuseţe meridională, un fost cioban din insulele Lipare, inteligent şi iscusit. Coborîndu-se un ceas la Neapole, acel cioban s'a întors pe punte cu o scrisoare de dragoste dela . ibovnică. Într'o clipă de răgaz i-a prezentat lui Zweig hârtia, ca să i-o citească. Vienezul nu înţelegea despre ce poate fi vorba. E o scrisoare într'o limbă străină? Va fi vrând omul să-i împărtăşească bucuriile lui pe care le are numai când coboară la ţărm? Nu, nu era vorba de asta. Giovanni nu ştia carte. Era unul dintre cei şapte ori opt la sută analfabeţi, trecuţi în statisticile oficiale. Se întreabă Zweig: oare cum apare unui asemenea om lumea? Căci întregul progres al vieţii spirituale se întemeiază astăzi numai pe carte. Acest instrument delicat deschide orizonturi vaste sufletului nostru şi întreaga noastră viaţă personală se organizează prin el. De multă vre-

www.dacoromanica.ro

me cartea ne-a devenit aşa de familiară, încât am încetat de a avea pentru ea admiraţia cuvenită miracolului ei necontenit nou. Cum nu ne dăm samă de minunea respiraţiei, adică introducerii oxigenului în sângele nostru, aşa nu băgăm de samă aceastălaltă chimie de ordin moral. Obiectul acesta mic şi uşor de hârtie tipărită nu reprezintă nimic pentru un neştiutor de carte; poate să i se pară cel mult o vrăjitorie — crede Vienezul. Legătura cu spiritul generaţiilor, comunicarea delicată cu cei care au vieţuit înainte de noi pe acest pământ, bucuria de a retrăi clipa de soare care animat inteligenţa şi sufletul lor: — acest paradis al lumii duhurilor, e cu desăvârşire închis pentru analfabet. Neştiutorul de carte nici pe departe nu are bănuiala existenţii unei asemenea lumi; sufleteşte, analfabetul se află aşezat în altă epocă geologică.

Fără îndoială vorbele au un farmec al lor propriu. Dacă n'ar fi aşa nu s'ar fi născut poezia. Se pot adăogi şi alte elogii la cele pe care le aduce Zweig cărţii. Oricât le-am spori, cartea nu va însemna mai mult decât este. Oricât le-am spori n'am putea îndeajuns stabili valoarea pentru progresul omenesc. Nici nu ne-am simţi pentru asta mai fericiţi şi nici mai înaintaţi în pătrunderea necunoscutului infinit ce ne înconjoară şi ne va înconjura pururi. Cinematograful şi radiofonia înfăţişează şi ele alte minuni ca instrumente de comunicare, fără ca aceasta să constituie un progres pentru viaţa morală a umanităţii. Lumea care a produs pe Pitagora şi pe Socrat, pe Platon şi pe Iisus nu cunoştea nici aburul, nici electricitatea: abia inventase focul şi unele unelte. Instrumentul cugetării îl avea însă deplin perfecţionat.

Minunea cărţii nu e atât minunea în sine de a comunica gândul şi simţirea noastră semenului nostru de departe, semenului nostru din alt veac şi de dincolo de moarte, ci acel rar privilegiu, pe care eu l-aş numi divin, de a trăi prin adevăr şi sinceritate. Spiritualitatea aceasta distinsă şi nobilă, care mişcă umanitatea în progresul ei necontenit, între

www.dacoromanica.ro

atâtea calamități și catastrofe, spiritualitatea aceasta nu e a oricărui mic și ușor obiect de hârtie tipărită. Oricât ar reprezenta minune, în înțelesul pe care-l dă cărturarul vienez tipăriturii, cartea e totuși de multe ori o zădărnicie ca multe altele. Căci cartea a servit tirania și obscurantismul, și a fost vehicul minciunii și opresiunii ca oricare dintre născocirile umane. Sunt cărți și cărți. Unele sunt destinate pieirii chiar dintru început, căci nu-s lumină din lumina umanității. Altele au destinul să supraviețuiască atât cât va mai fi om trăitor subt soare: în aceste se cuprind aspirațiile și idealurile generațiilor; aceste sunt moștenirea noastră cea bună și neprețuită, în care găsim aliment sufletului nostru; prin ele am putut dura într'o lume rău întocmită, am putut suporta nefericirile, nădăjduind; putem da rezistențelor și luptelor noastre scop; prin ele ne simțim al unei mari familii, care în toate veacurile și la toate popoarele a luptat pentru dreptate și pentru o soartă mai bună a celor oropsiți și năpăstuiți. Prin ele ne îndulcim anii penibili și moartea inexorabilă, prin ele simțim legătura cu cei care vor veni după noi; ele ne pot da dreptul să rostim cu poetul:

Non omnis moriar...

E adevăr întreg ce spune psalmistul, că toate sunt deșertăciune și vânare de vânt: și tinerețea, și amorul, și câștigurile vieții, și izbânzile și toată strădania noastră. Toate sunt deșertăciune și vânare de vânt:

Cerul zâmbește,
Câmpu 'nflorește,
Moartea cosește...

Și iarăși, psalmistul:

Omul! Ca iarba zilele lui,
Ca floarea câmpului înflorește:
Un vânt îl suflă și nu mai este
Și nu i se mai cunoaște nici locul!

www.dacoromanica.ro

Şi totuşi... Şi totuşi nu voiu muri întreg, dacă mă simt solidar cu cei care au lăsat să picure în cărţi sânge din sângele lor, lumină din lumina lor, trecându-ne nouă un zâmbet de nădejde şi încredinţarea că răspundem peste veacuri şi milenii unei chemări a unui frate şi lăsăm noi înşine un vis şi o nădejde altor fraţi care vor veni după noi într'un veac viitor. Astfel poate creşte lumina cea fără de amurg a unei umanităţi ce va fi, în care muritorii îmblânziţi se vor simţi fraţi pe pământ şi vor birui tristeţa morţii prin bucuria iubirii.

Să fie şi asta o zădărnicie? Orice-am face, omul rămânea-va acelaşi, fiară şi instinct? Orice-am face, flagelul războiului se va repeta oare până la istovire? Orice-am face, suntem destinaţi mizeriei şi ignominiei?

O, nu; familia care se simte pătrunsă de adevărul celălalt creşte. Biruinţa ei întru spirit va fi.

Şi chiar dacă ar fi să nu fie, mă simt mai bine între prietenele mele cărţile, între sufletele prietinilor mei morţi care mă fac să nădăjduiesc. Altfel viaţa aceasta n'ar mai putea fi trăită. Chiar dacă ar fi o iluzie, mi-e scumpă, şi fiinţa mea o cere cu întreg sufletul.

Dar e o realitate, căci acest duh nou al umanităţii de multă vreme sălăşlueşte între noi şi lucrează. Intr'o zi va ajunge la biruinţa definitivă, izgonind din lume răul. Cred în asta, trăiesc prin asta.

Cărţile acestea binefăcătoare dealtminteri sunt singurele care au schimbat faţa lumii, ducând-o din etapă în etapă către un viitor ce încet-încet se conturează şi se luminează. Poezie sau evanghelie, sau proorociri, sau adevăruri ştiinţifice, sunt teorii îndrăzneţe şi generoase de drepte orânduiri sociale — acestea sunt pânea noastră cea de toate zilele, pânea noastră a celor care flămânzim şi însetoşăm după adevăr. Cărţile acestea ale noastre sunt urne sacre cuprinzând inima fraţilor noştri scumpi, trecuţi şi ei cum trecem noi prin valea aceasta a plângerii. Sunt duh de viaţă, sunt singurul bun în umbra morţii.

www.dacoromanica.ro

Contra semidoctiei

Spre a satisface deplin curiozitatea Vienezului şi a-i spori mirarea, nu-i nevoie să-l lăsăm să treacă dela Neapole în Africa. Dacă ar veni la noi, ar cunoaşte un procent de analfabeţi cu mult mai impresionant decât acel pe care-l pomenea, şi ar constata şi faptul, mult mai bizar, că absolvenţi ai şcolilor săteşti devin analfabeţi.

Scrierea e un instrument de comunicare şi omul o utilizează în măsura nevoilor lui. Ciobanul din insulele Lipare şi cel din Carpaţi n'are nevoie de ele. E trist că n'are nevoie de ele, că, adică, trăieşte în altă epocă geologică, dar constatarea ni se impune. Nu e vorba de comunicarea cu Goethe şi cu Platon, cum ar pretinde Zweig; ciobanul din insulele Lipare şi din Carpaţi se leagă cu cele esenţiale şi eterne prin vibrările soarelui, zvonul vântului şi glasul viforului. El nu s'a ridicat decât prea puţin dela acest prim stadiu ; din împrejurări vitrege a rămas întârziat. Problema vieţii şi a morţii el o pune şi o rezolvă în chipul cel mai elementar. El încă nu se leagă cu trecutul şi cu viitorul ; moartea lui e întreagă şi definitivă.

Vienezul ar cunoaşte la noi şi o altă latură curioasă a chestiei. Cei care nu uită cartea şi-şi valorifică instrucţia primară fac asta pentru a deveni mici slujbaşi ai statului. Imediat ce se diferenţiază astfel de comunitatea lor primitivă, de obştea analfabetă — de altfel cuviincioasă şi morală în simplicitatea ei arhaică, — imediat ce se desfac şi se di-

www.dacoromanica.ro

ferenţiază, meşteşugul scrierii şi al cetitului devine pentru ei unealta vicleană de câştig şi satisfacerea instinctelor. Astfel cartea poate ajunge, în lumea modernă — în societăţi înapoiate — un simbol de batjocură şi urgie, cum au devenit batjocură şi urgie pentru omenire marile invenţii ale explozibilelor, ale aparatelor de zbor şi altele. Incă nu îndrăznesc să spun nimic despre înfricoşata descoperite ultimă a învăţaţilor lumii — desagregarea atomică. Ciobanul dela Carpaţi şi din insulele Lipare ar putea mai bine să categorisească aceşti paşi înainte — dacă chestia l-ar interesa. Paşii aceştia înainte ar putea să ne întoarcă pe toţi îndărăt în epoca lui geologică.

Problema cărţii, în legătură cu analfabetismul nostru şi cu lipsa de cultură a societăţii mijlocii, se prezintă pentru cei interesaţi în condiţi cu totul speciale.

Lângă instrucţie, trebuie neapărat aşezată ridicarea economică a mulţimii şi îndată după asta educaţia sufletească. Nu voiu intra în amănuntele durerilor de care suferim din punct de vedere al instrucţiei şi al culturii, dar se înţelege uşor că un stat fără cetăţeni conştienţi nu e decât o aglomeraţie fără valoare.

Nu trebuie să ne ducem departe ca să vedem ilustrarea acestui adevăr. Intre noi şi lângă noi şi între alte neamuri ale Europei, trăieşte un popor care a suferit în cursul veacurilor toate calamităţile cu putinţă, care şi-a pierdut pământul şi limba, şi totuşi a stăruit, şi totuşi rezistă violent, prin legea morală ce şi-a impus; de veacuri trăieşte şi propăşeşte în risipire, călăuzit de o carte — de fapt Biblia e un complex de cărţi.. Biblia e steaua lui polară pe marea atât de furtunoasă pe care o străbate înspre acel liman al liniştii destinat nouă tuturor. Conştiinţa existenţii lui e pururi trează, i-a fost justificare şi lege supremă în concurenţa cu celelalte neamuri.

Fără îndoială asta nu însemnează încă totul. Valorile mari ale umanităţii nu urmează o lege de simetrie şi nu sunt neapărat în raport cu gradul de cultură al grupelor umane.

www.dacoromanica.ro

Natura are uneori capriciile salturilor și mutațiilor. Deși analfabetismul poporului nostru e rușinos, totuși am dat valori evidente în feluritele sectoare ale culturii și artei. Asta ne-ar îndemna să stăruim cu atât mai mult să aducem spre lumina culturii masa întreagă a neamului nostru — pentru ca aria de selecție să fie cât mai largă și mai ales pentru ca acest neam să aibă de unde-și alege cele mai bune călăuze pe drumul nou ce i se deschide.

Suferința noastră a fost sporită de falsa cultură, de aparența de cultură a clasei noastre conducătoare. In afară de excepții fericite, tot aparatul nostru de stat a fost înnecat de trândăvie spirituală, de lipsa de conștiință a datoriei, de netoleranță și șovinism. Se cunosc sutele și miile de cazuri ale elevilor și studenților bine calificați, care nu se mărgineau decât la manualele de școală. Au făcut carieră, fără să fi bănuit măcar de existența comorilor spirituale.

Acestei deficiențe de cultură a păturii conducătoare datorim noi starea precară a țărănimii noastre, altfel atât de bine înzestrată; din pricina asta progresul ei a fost întârziat, din această pricină, în pragul lumii noua, în concurența aspră ce se deschide popoarelor, ajungem nepregătiți. Din aceeași pricină am trecut prin rușinoasele umilinți ale regimului legionar.

Aș putea afirma, fără teama de a fi desmințit, că cheia politicei noastre de azi e cartea — cartea cea bună în înțeles nobil.

Difuzarea instrucției și întemeierea a zeci de mii de biblioteci cu cea mai mare grabă și hărnicie ne-ar pune de-abia pe cale să pășim spre bunurile spiritului uman. Am vorbit despre cărțile călăuzitoare în lungul secolilor și despre legătura sufletească dintre omul luminat și semenul său de pretutindeni și de oricând. Ca să ajungem să ne putem pătrunde de spiritul unor asemenea cărți, chiar noi, cei care ne simțim înfrânți într'un duh, să ne aducem aminte că am trecut prin etape succesive.

www.dacoromanica.ro

Individul, în traiectoria vieţii lui, rezumă oarecum evoluţia umanităţii, aşa cum ontogenia rezumă filogenia.

Ne-am bucurat în tinereţea întâia, fără alegere, de cărţi vane, într'o lectură tumultoasă şi nedisciplinată. După această vârstă în general preocupările tind să fixeze omului un loc în societate: e cea mai vicleană epocă a vieţii. Incet-încet izbândim în fine să ne biruim şi să ajungem la cărţile esenţiale, atunci când, trudiţi, ne vedem la orizont apusul şi începem a ne pune, cu oarecare spaimă, marile întrebări fără răspuns cu privire la rostul existenţii noastre şi al destinului nostru ca oameni.

Popoarele întârziate ca al nostru au nevoia să străbată cu grabă etapele ca să ajungă, ca individul, la biruinţa spiritului, la cunoaşterea nobilă.

Lichidarea analfabetismului nu înseamnă încă nimic. E numai o treaptă. Mai importantă e spargerea semidocţiei. Astfel, pentru poporul nostru cel mare, cartea nu va mai însemna o zădărnicie aurită sau slujbă la stat. Se va putea trece la învăţătoarele noastre cele bune, la prietinele noastre cele bune, cărţile, adică la adevăr.

Vis ? Utopie ?

Adevărat vă spun: numai credinţă şi dragoste să avem. Atunci porunci-vom muntelui să vie la noi şi va veni.

www.dacoromanica.ro

A. R. L. U. S.

Asociaţia română pentru legăturile cu Uniunea Sovietică a ieşit dintr'o nevoie de a cunoaşte cât mai grabnic stările de lucruri din Răsărit.

Pe de o parte, ani îndelungaţi o propagandă stăruitoare şi înveninată hrănise lumea dela noi cu ştiri de senzaţie. Tot ce s"a spus de către propaganda hitleristă în Europa mijlocie era alcătuit fie din informaţii necomplete sau diformate la exces, fie din minciuni şi basme.

Pe de altă parte, după marea contraofensivă de'a Stalingrad se produceau fapte de atare amploare şi măreţie, încât credulitatea lumii noastre nu se putea să nu fie zguduită. In orbirea de aici începeau a se infiltra raze de lumină. Ofiţeri şi soldaţi întorşi din Ucraina şi de pe Don mărturiseau deschis unele adevăruri neliniştitoare.

Hitleriştii otrăviseră sistematic şi savant lumea, ca să creeze o diversiune atacului lor nelegiuit, ca să înlăture măcar în parte impresia ororilor săvârşite împotriva populaţiilor nevinovate, orori pe care noi le vedeam şi le urmăream. Atribuiau Uniunii Sovietice fapte mai crâncene, caşicum crimele altora ar fi putut aduce scuză propriilor lor crime. Crimele altora erau simple născociri: mijloacele tehnice de astăzi dau posibilitate celor vicleni să treacă nişte viziuni bolnave de studio drept viaţa însăşi.

Vă mai aduceţi am'nte de filmele ce se serveau lumii. Ne erau înfăţişate tipuri lombroziene drept prizonieri so-

www.dacoromanica.ro

vietici. Era prezentat un așa-zis inginer al sovietelor care, pentru întaia oară în contact cu Europa, privea cu ochi de nespusă uimire o lume ca în povești și căruia i se oferea hrană ca unui flămând din peșterile preistorice. „Friptură de rață ?" întreba el peltic. „Ce-i aceea rață ?". Acest nenorocit nu văzuse și n'auzise de asemenea pasere domestică.

O fostă institutoare, scăpată din granițele Uniunii în lumea „civilizată", aducea mărturie că hrana ei zilnică fusese o parcelă de iarbă. Și plângea primind din mâna milostivelor muieri europene o prăjitură măiestrit alcătuită. Nu știa că așa ceva se mănâncă ; se gândea să și-o așeze ca pe un juvaer pe haine sau în coafură.

Acum lucrurile acestea ni se par comice și absurde. Aduceți-vă aminte că atunci lumea le credea. Cei care aveau un gram de bun simț încercau — însă în zadar — să dărâme asemenea elucubrații. Ofițerii care văzuseră în Ucraina și Transnistria bogățiile colhozurilor, „hectarele" de rațe și gâște, hambarele pline, trenurile cu vagoane încărcate cu ouă, marmelăzi, conserve și unt erau priviți și ascultați cu zâmbete ironice : — Imposibil ! Ori aveți febră, ori sunteți victime credule...

Lumea nu era dispusă să creada bine'e. Nenorociții iau deprinși numai cu drogul hitlerist.

Boala aceasta ieșită din minciună și rea credință avea nevoie de un tratament binevoitor, însă grabnic.

„Să cunoaștem Uniunea Sovietică", a fost lozinca celora care s'au adunat în „Arlus". Pornirea a fost atat de înșufletită și de generală încât a luat proporțiile unui fenomen social. Era o reacțiune firească împotriva minciunii și obscurantismului. Era bucuria de a te trezi dintr'un vis

Ca 'n orice crize similare, au mai rămas puncte de rezistență. Marea victorie aliată și în deosebi isprăvile fulgerătoare ale armatei roșii au subțiat simțitor depozitul de prejudecăți al unei lumi ce se sfârșește fără să înțeleagă, și care, chiar dacă înțelege, se miră cu durere de ce i se întâmplă.

www.dacoromanica.ro

Lumea aceasta are ochi şi nu vede; are urechi şi n'aude; are minte şi nu raţionează.

Dacă unora din cei intraţi de mult în convalescenţă li se întâmplă să se surprindă cugetând ca în vremea propagandei fasciste, — ce să spunem de cei care îmbătraneso şi putrezesc cu ochii fixaţi la imaginea halucinată a unei lumi perimate.

Victoria aliaţilor şi a democraţiei e un fapt pe care îl au cu toţii în priviri şi în auz. Că, mâni, lumea nu va mai trăi ca ieri, e aproape dela sine înţeles.

Informaţiile pe care le-am câştigat în răstimpul de când lucrează „Asociaţia română pentru legăturile cu Uniunea Sovietică" sunt hotărîtoare. Ştim ce grijă se acordă învăţământului popular şi special pretutindeni acolo; avem cunoştinţă despre binefacerile asistenţei sociale şi organizarea higienii publice. In agricultură s'au realizat lucrări măreţe; au fost aduse în cultură stepe sterile; asociaţiile cultivatorilor de pământ sunt astăzi acolo necontestate forţe de progres. Industriile au chemat la activitate multiplă regiuni până ieri sărace. Ştiinţa a trezit căldură şi lumină în ţinuturi pururi îngheţate, ori care stau îndelungat subt nopţi polare. Civilizaţia mecanică a veacului e pusă în serviciul sporului de bunuri pentru om, nu pentru calamităţi. Au fost trezite în Uniunea Sovietică la cultura lor naţională neamuri care de mult zăceau în amorţire. Luptele confesionale şi de rasă se sting. Se lucrează acolo la o operă măreaţă, a cărei izbândire va întrece gloria dobândită de armatele roşii în marele război încheiat, deoarece lupta aceasta se dă împotriva inerţiei solului şi a rezistenţei elementelor, se dă pentru sănătatea şi ridicarea sufletească a mulţimilor unui continent întreg. E operă de bine, operă de umanitate.

Şi totuşi au mai rămas ostroave ale stupidităţii în care mai răsună apelurile la ura confesională şi de neam, în care oamenii visează încă atrocităţi noi şi recrudescenţă de războaie, ca să le satisfacă mici incomodităţi ori mari ne-

www.dacoromanica.ro

mulţumiri prezente. In aceste ostroave mai trăesc neluminaţi care n'au înţeles că lumea de ieri a fost măturată de catastrofa unui taifun. Că Europa de mâine va fi a unei cooperări egale a tuturor fiilor omului.

Ştiţi ce s'a cântat la serbarea de Zece Mai în localitatea unde mi-am petrecut o mică vacanţă? S'a cântat „La arme!" şi alte marşuri războinice. Mai sunt întârziaţi care se mai închină eroismului nostru „neprecupeţit", facultăţilor noastre extraordinare de popor superior, drepturilor noastre imprescriptibile moştenite dela Traian. Când drepturile noastre sunt mai ales datorii — datorii de a salva acest încercat popor, de a-l ridica economiceşte şi intelectualiceşte în rândul neamurilor evoluate, de a lucra cu energie şi vigoare ca, în locul incuriei şi barbariei, să aşezăm conştiinţă, civilizaţie şi pace.

Adevăratul patrotism e numai acesta. Zvârliţi la vechituri cântecele megalomaniei şovine.

Asociaţia română pentru legăturile cu Uniunea Sovietică a păşit dela început cu voie bună şi curaj la cunoaşterea adevărurilor din Răsărit. Avem atâtea de înţeles în Uniune, avem atâtea de învăţat, încât lupta acestor oşteni paşnici ai ţării noastre e abia la începutul ei.

Suntem în pragul unor aşezări noui. Aşteptând pacea, ARLUS-ul se pregăteşte de lupta sa generoasă.

Salut pe oştenii lui la primul lor congres general

www.dacoromanica.ro

Lumină dela Răsărit

Umblam odată la vânat, pe nişte aşezări întinse, deasupra văii Siretului. Era într'o după-amiază de toamnă; vântul susura în pârloage, funigei treceau prin lumina asfinţitului zilei. Pe subt cerul de azur au vâslit într'un răstimp cocorii, jelindu-şi plecarea în ţări străine.

Când am ajuns pe un colnic, am avut în faţă apusul de soare: pe orizontul purpuriu a apărut, puternic conturat, un plugar cu plugul şi cu boii lui, venind spre mine dinspre soarele ce se scufunda. A fost o clipă de aureolă a anonimului acestui pământ, a anonimului ce vine din noianul trecutului, aplecat pe cormană, cu gestul muncii neîntrerupte şi îndărătnice.

Aurul apusului s'a dărâmat şi zarea s'a umplut de înserare. Plugarul simbolic a continuat să rămâie în sufletul meu; în sfârşitul acelei zile de toamnă, am primit în adâncul fiinţii înţelegerea mistică a legăturii mele cu omul pământului şi cu vechimea fără număr a seminţiei din care amândoi făceam parte. El îşi desăvârşea gestul domol, sosind din fundul timpului şi trecând către aurorele viitoare, fără să-şi înţeleagă încă destinul; eu mi-l explicam ca într'o iluminare, cunoscând în tristeţa lui un rezultat al unor împrejurări istorice ineluctabile.

De atunci am cugetat de multe ori la această apariţie şi am mulţumit lui Dumnezeu că a scris-o pe acel orizont de toamnă şi, în acelaşi timp, m'a făcut s'o deslueşesc. Şi

www.dacoromanica.ro

mătasa morților care plutea în singurătate avea un sens: era un giulgiu misterios peste sforțările și mormintele generațiilor.

Am înțeles de atunci că grupele umane nu au toate aceeași chimie sufletească și același destin. Soarta unora a fost să se mute din loc în loc pe uscat și'n ostroavele mărilor făcând negoț și agonisind bogății. Altele au fost nomade, mișcându-și turmele necontenit din spre răsărit spre apus, cotropind alte neamuri și întrebuințând, ca argument al dreptului lor, sabia.

De violenia unora și violența altora au avut a suferi cei statornici, acele neamuri care prind rădăcini ca pădurile, care s'au deprins a-și câștiga viața din economia vitelor și din agricultură.

Asemenea neamuri nu cunosc meșteșugul de-a aduna aur; n'au practicat măcelul împotriva semenilor lor, oamenii.

Viața agricultorului e mărginită, e ordonată de apusuri și asfințituri, de anotimpuri, de vatra familiară, de mormintele strămoșilor. Mulțumirea lui materială e mediocră, de aceea își crecază bunuri sufletești. Religia, tradiția, legenda și cântecul au fost pentru el singurele valori.

Neamul meu, deci, vine dintr'o depărtare a timpului cu mult mai mare decât o pot aprecia istoricii.

Așezat într'un pământ care l-a hrănit ușor, grupul nostru uman a devenit deplin statornic, supunându-se stihiilor. Imbrăcămintea, locuința, firea, calitățile, cusururile pământeanului din Dacia sunt un rezultat al influențelor cosmice, îndelungi și covârșitoare influențe.

Pe acest fond vechiu s'a altoit civilizația romană la începutul erei creștinismului. Așa încât acest popor a trăit un important răstimp într'o formă de viață evoluată, când și-a alcătuit caracterul său special sufletesc subt influența civilizației meditarenee.

Vicisitudinile istoriei nu i-au îngăduit o desvoltare armonioasă. O mie de ani invaziile asiatice au covârșit acest

www.dacoromanica.ro

pământ. Toate hoardele răsăritene au trecut prin această poartă a noastră şi au poposit aici.

Autohtonii s'au apărat cum au putut; din bântuirea prelungă a furtunilor, a ieşit pustiirea aşezărilor rurale şi dărâmarea civilizaţiei urbane. Tot mai împuţinată şi mai sărăcită, viaţa Românilor s'a păstrat în Carpaţi; s'a păstrat cu jertfele cele mai mari şi cu pierderea totală a bunurilor materiale.

Seminţiile străine au trecut; unele au rămas în marginea acestor paşnici pământeni. Acestea s'au amestecat, au fost absorbite. Mistuirea lor a fost însoţită uneori de indigestii; totuşi s'a făcut. Cei care au venit aici cu sabie şi foc au fost biruiţi până la urmă de cei blânzi şi paşnici; supunerea lor către aceleaşi stihii a fost totală; destinul lor a devenit acelaşi cu al pământenilor. Anotimpurile s au succedat, unele primăveri au fost triste; unele toamne fără roadă. Totuşi impulsiunea iniţială a dus comunitatea mai departe către un final de valorificare desăvârşită a depozitului sau de umanitate.

Incă de acum opt sute de ani neamul părinţilor mei începe a se manifesta din nou liber în teritoriul său cel vechiu. Turmele lui au acoperit munţii şi câmpiile până la mare; limba lui s'a vorbit deopotrivă la Nord şi la Sud; cântecul şi balada au circulat neîntrerupt; şi, mai presus decât trecătoarele stăpâniri lumeşti, l-a guvernat o lege nescrisă: datina.

Ameninţărilor nouă de cotropire, oamenii de aici au răspuns retrăgându-se mai tare în carapacea conservatorismului lor. Silniciei exploatatorilor, muncitorii acestui pământ au răspuns izolându-se într'o viaţă sufletească a lor proprie; datina a fost argument şi apărare a acestui popor de ţărani în decurs de secole; legea datinelor a comandat succesiv tuturor generaţiilor dela leagăn până la mormânt, în vorbă, în port, în atitudine. Toată energia lor s'a cheltuit în această luptă de conservare; timpurile nouă, civilizaţia Europei veacului al XIX-lea i-au găsit întârziaţi.

www.dacoromanica.ro

Cea mai aspră preocupare a intelectualilor acestui popor trebuie să meargă astăzi mai ales către această problemă. Revindicările muncitorimii industriale se află pe drumul realizării depline. Chestia țărănească e o rană ce supurează și se învenineză necontenit.

Un popor de plugari, destul de numeros, cu prețioase însușiri de inteligență și suflet, trăiește încă izolat în formele lui de viață arhaică. Deosebit de orășeni, refractar și neîncrezător, stăruiește a trăi în zilele noastre în afara comunității europene.

Ne simțim legați de el prin sânge, căci în mijlocul lui sunt părinții noștri; prin milă, căci l-am dori ridicat la standardul de viață a lumii nouă; prin interes pentru cultură, căci în el zac atâtea mari valori, ca pietrele prețioase în sânul pământului. Cu tot sufletul nostru râvnim ca acest neam, vrednic prin suferință și nobil prin însușirile lui blânde, să se ridice, să treaca puntea veacurilor și să ajungă a-și da tributul lui la progresul necontenit al umanității.

Ciudată și tragică soartă! Rânduri de alți intelectuali și conducători înaintea noastră au dorit astă timp de un veac, de când trăim într'un stat liber Unii, cu bunăvoință și sinceritate, s'au străduit să așeze o constituție bazată pe drepturile omului, să facă din iobagul țăran un cetățean independent.

Un veac firmele fără conținut au stat asupra noastră. Am avut orașe cu aspect europenesc, o pătură conducătoare care-și însușise formele exterioare de viață ale Apusului și, alături, un popor țărănesc distinct în izolarea lui, ducând toată povara vieții economice, fără un folos al său, făcând agricultură deficitară, subnutrit, bântuit de boli sociale.

Se păstrase valid în veacuri spre a ajunge la „plinirea" timpului său, și, ajuns însfârșit în evul libertăților și progresului, e amenințat să cadă și să piară.

Căci beneficiarii statului nou și-au căutat propriile foloase, căci orașele duceau și ele o viață falsă și parazitară.

www.dacoromanica.ro

Căci fiii poporului trecuți prin școli au devenit instrumente ale minorității conducătoare.

Poate voiu avea cândva prilej să arăt că faimoasa împroprietărire dela 1864, astăzi rămasă în amintirea țărănimii ca o mare binefacere, a fost, de fapt, fără voia celor care au înfăptuit-o, a fost începutul unor suferinți ce s'au vădit în mișcarea agrară dela 1907; că împroprietăririle ce urmează, în felul cum sunt făcute, întârzie ridicarea țărănimii noastre la viața nouă a lumii.

Iată țara și poporul părinților mei în fața celor mai adânci prefaceri care au avut loc în omenire. Războaie crâncene, răsturnări catastrofale. E ceasul al doisprezecelea. Oare nici în acest al doisprezecelea ceas nu-i cu putință ca toți fiii acestui pământ și acestui popor să privească limpede realitățile prefacerilor de pretutindeni, să-și scruteze conștiința, să părăsească însfârșit erorile și prejudecățile? E ultimul termen când putem pieri, ori când putem birui vitregia unei desvoltări și alcătuiri strâmbe, vitregia bolii în care am trăit; e ultimul termen când trebuie să înțelegem că generația noastră n'are problemă mai tragică decât viața și ridicarea țărănimii, viața și ridicarea majorității covârșitoare a poporului român.

Artistul din mine, așa de ancorat în punctele sale de vedere și atât de pasionat în preocupări, a înțeles că trebuie să jertfim pitoresc, datini, folklor și tot ce a alimentat poezia huzurului unui secol, și să transportăm în Europa de azi această insulă a trecutului care-i țărănimea română.

Această țărănime avea înainte lărgime și hrană îndestulătoare; acum nu mai are; lumea se înmulțește, pământul se împuținează.

Această țărănime să fie adusă cu grabă și pricepere la cultura intensivă, s'o facem să-și părăsească vechea rutină rudimentară. Să o facem să beneficieze nu atât de pământ, pe care nu-l putem întinde, cât de tractoare, de semințe și animale selecționate, de irigații, de aducerea în cultură a terenurilor degradate, de comasări, de întovărășiri, de coo-

www.dacoromanica.ro

perative de vânzare şi cumpărare, de credite ieftine, de case higienice, de asistenţă, medicală, de şcoli practice. Să o facem să beneficieze mai ales de o administraţie onestă şi de o justiţie ieftină şi rapidă. Asta ar însemna, ştiu, că nu numai ţărănimea are nevoie de educaţie, ci şi pătura conducătoare. Aş spune: mai ales această pătură conducătoare

Scriam astăvară, în refugiu, frământat de durerea unor cumplite îndoieli asupra soartei poporului meu, aceste cuvinte, care se găsesc în ultimul meu volum: „Anii de ucenicie“:

Ţărănimea, adică seminţia mea, care vine şi stăruieşte în acest peisagiu din negura veacurilor, am considerat-o cu o dragoste amăsurată tragicei ei soarte. Citeam la vremea aceea (sfârşitul adolescenţei) şi Biblia. Şi am găsit în Isaia versete care îi convin şi pe care mi le-am notat.

„Ascultaţi voi, ceruri, şi auzi tu, pământ, căci Domnul grăeşte: copiii au crescut şi lepădatu-s'au de mine“.

„Spălaţi-vă, curăţiţi-vă; înlăturaţi dinaintea ochilor mei faptele voastre rele. Conteniţi răutăţile“.

„Învăţaţi facerea de bine, ravniţi dreptatea, întăriţi pe cel apăsat, faceţi dreptate orfanului, ţineţi partea văduvei“.

„Mai-marii tăi desfrânaţi şi tovarăşi cu hoţii sunt; toţi iubesc mita şi aleargă după plocoane; orfanului dreptate nu fac, de pricina văduvei nu le pasă“.

„Fost-a acest popor lămurit în cuptorul urgiei. Domnul a îmbrăcat cerurile sale cu negură de jale“.

„In tine fost-au foametea şi sabia. Vechile suferinţi fi-vor uitate. Va vedea rodul muncii sufletului său şi se va înviora“.

„Cei răi nu vor avea pace. Viermele lor nu va pieri şi focul mistuirii lor nu se va stinge“.

„Şi între popoare judeca-va Domnul şi multor neamuri

www.dacoromanica.ro

va hotărî. Săbiile lor, în brăzdare să le făurească şi lăncile în cosoare. Neam împotriva altui neam să nu se mai ridice şi meşteşug de războiu să nu mai înveţe".

Tulburat de asemenea gânduri şi sentimente de tristeţa, mă simt îndemnat să strig: — Cărturari de pretutindeni din această ţară, uniţi-vă! puneţi-vă în slujba poporului.

In voi mi-e nădejdea, între voi sânt sigur că se găsesc inimi devotate şi lipsite de viclenie!

Mă adresez tuturor acelora care socot că-şi iubesc neamul, tuturor celor ce s'au socotit şi se socotesc democraţi. Căci o lumină nouă se revarsă din Răsărit.

* * *

Inainte de evenimentele din 23 August 1944, lumea dela noi trăia complet izolată de Uniunea Sovietică. Imi dau seama acum că boicotul cunoaşterii acestei lumi noui era organizat cu diabolică dibăcie. Adevărul asupra stărilor de lucruri de acolo nu ajungea până la noi; diformate şi voit falsificate ne parveneau unele ştiri care cuprindeau numai o mică parte de realitate. In jurul acestui sâmbure se amestecau, confuze, răsunet din perioada revoluţionară. Aşa s'au păstrat despre lumea nouă, în conştiinţa multor ţări europene, afirmaţii cu totul neadevărate despre lumea nouă, în conştiinţa multor ţări europene, afirmaţii cu totul neadevărate despre familie şi raporturile dintre soţi şi dintre părinţi şi copii. S'a adăogit la sistemul acesta propaganda foarte persistentă a invenţiilor pe-deantregul, a foiletoanelor de senzaţie, care tindeau să dovedească existenţa în Uniunea Sovietică a unei regiuni infernale unde îşi dă sufletul o umanitate cu desăvârşire decăzută.

Nimic nu era bun acolo. Totul era ruină şi pustiu; realizările erau date drept potemkinade; vechea împărăţie a ţărilor era înlocuită, în informaţiile propagandei fasciste, cu o alcătuire şi mai şubredă, menită să se dărâme la cel dintâi cutremur.

www.dacoromanica.ro

Şi acest cutremur social ar fi trebuit să se producă la primul conflict cu Europa.

La începutul agresiunii germane se vorbea curent — ştiţi şi domniile voastre — că Rusia va intra iar în revoluţie, ca să se scuture de jugul bolşevismului.

Cu asemenea material informativ era hrănită lumea europeană din zona de influenţă a naziştilor şi fasciştilor.

Zădarnic argumentau puţinii cunoscători dela noi ai stărilor de lucruri din Răsărit. Obiecţiile lor erau covârşite de literatura de dezastru a birourilor Coloanei a 5-a. Zadarnic intrau la noi unele publicaţii străine cuprinzând informaţii obiective. Răuvoitorii le înlăturau şi nu le acordau drept de sinceritate şi onestitate.

Şi cu toate acestea, orice inteligenţă bine organizată putea, prin deducţii şi analogie, să discearnă adevărurile şi să înlăture propaganda duşmănoasă ca pe nişte sdrenţe care ascundeau realităţile.

După convulsiile revoluţiei era firesc să urmeze alinarea şi reorganizarea. Organizare necesară mai ales într'un teritoriu vast cât un continent, cu o populaţie care tindea să atingă cifra de douăsute de milioane.

Falimentul unui asemenea stat nu putea trece ca un fapt divers. Am fi simţit noi cei dintâi frământările; cata strofa vecină ne-ar fi putut copleşi pe noi în primul rând.

Au aşteptat revoluţie. Aşteptare iluzorie, revoluţie fără obiect. Uniunea e o alcătuire pe temeiu socialist, pământurile şi uzinele sunt în stăpânirea muncitorului manual şi intelectual. Cât de adâncă poate fi rătăcirea omenească şi cât poate propaganda falşifica mintea omului, se vede acum la lichidarea conflictului.

Popoarele Uniunii nu numai că nu s'au răsculat, dar au dovedit un devotament fără margini regimului nou şi au desvoltat o forţă eroică întru apărarea câştigurilor sociale, care ridicau pe ruinile trecutului o lume nouă, mai bună şi mai dreaptă decât cea veche.

Şi totuşi, chiar când au început să vadă şi să înţeleagă

www.dacoromanica.ro

că în Uniune s'au petrecut lucruri extraordinare, oamenii dela noi au urmat a păstra unele rezerve. Deşi eram informat în parte asupra realizărilor Uniunii, mărturisesc că am avut şi eu de făcut obiecţiuni. Unele din aceste obiecţiuni veneau din ştiri necomplete, altele din prejudecăţi.

Ce înseamnă acolo libertatea, când individul este robit intereselor colectivităţii ? Ce devine căminul meu, familia mea? Care e situaţia intelectualilor într'o societate în care s'a realizat nivelarea, deci mediocrizarea ? Insfârşit, care-i soarta popoarelor mici cum e poporul meu? Ce rămâne din dreptul neamului meu de a trăi aşa cum este, cu însuşirile lui bune potenţiate, spre a-şi da şi el contribuţia la progresul umanităţii?

O lume cenuşie şi fără perspective, robită numai intereselor materiale? Intr'o asemenea lume inteligenţa şi geniul mai au un rost în sine?

Am avut o adevărată criză de îndoieli şi de grea mâhnire. Indoieli asupra sensului vieţii, grea mâhnire pentru zădărnicia trecerii noastre pe acest pământ.

La ce au folosit suferinţile atâtor generaţii ale poporului meu ? La ce-au servit jertfele atâtor eroi ai umanităţii, dacă soarta bietului muritor va fi să trăiască într'o comunitate înfricoşător de mărginită a unui stup de albine ? Şi pentru ce în Marea Rusie de odinioară s'au cheltuit fără noimă atâtea energii şi atâtea aspiraţii nobile ? Să spun şi eu ca odinioară psalmistul: „Mai bine cu morţii decât cu vii" ?

In asemenea frământări, după ce s'a produs actul providenţial dela 23 August, după ce s'a întemeiat în Bucureşti această Asociaţie Română pentru legăturile cu Uniunea Sovietică, am avut primul meu contact direct cu lumea de dincolo de barajul minciunii.

Am cetit în tâlmăcire românească „Raportul la proiectul de Constituţie a Uniunii Republicelor Sovietice Socialiste", broşură tipărită la Moldova, în 1943, editura în limbi străine.

In singurătatea mâhnirii mele şi a viziunilor tragice le-

www.dacoromanica.ro

gate de soarta poporului meu, m'am simţit ca în faţa unei explozii de lumină.

Ca apostolul Pavel odinioară, am avut revelaţia adevărului.

Ştiam din istorie că orânduirile sociale nu sunt eterne. Că instituţiile se schimbă din epocă în epocă. Sclavia a fost odinioară o instituţie de progres spiritual, oricât s'ar părea asta de paradoxal acum. Invenţia maşinilor în pragul lumii moderne a fost socotită de breslele muncitoreşti de odinioară drept o catastrofă, deşi ea a deschis drumul spre eliberările definitive. Revoluţia franceză a proclamat libertatea, egalitatea şi fraternitatea tuturor oamenilor, ca să statorni cească dominaţia burgheziei de atunci. Aşa cum liberalismul nostru s'a clădit pe împilarea ţărănimii.

Instituţiile trec ca anotimpurile. Fiecare veac marchează progresul său. In dibuirile ei arzătoare, umanitatea îşi caută eliberarea în formele cele mai juste, aşa ca omul să nu mai prigonească şi să nu mai împileze pe fratele său omul.

Am avut o revelaţie oarecum mistică citind Constituţia din 1936 a Uniunii Sovietice. Tuturor rezervelor directe faţă de lumea nouă răsăriteană le găseam răspunsuri precise şi limpezi. Negurile pe care o propagandă bolnavă le revărsase asupra lumii noastre se risipeau, soarele răsăritului biruie balaurul îndoielilor mele.

In acelaşi timp sbuciumul meu sufletesc renăştea, căci proiectam întocmirea aceasta nouă din Răsărit asupra poporului meu.

Căci aceleaşi leacuri nu convin tuturor bolnavilor; fiecăruia i se cuvine tratamentul său special. Înţelegem că pentru realizarea prefacerilor dela noi e necesar nu o imitare, ci o adaptare raţională. Imitările din trecut nu ne-au priit. A venit vremea să săvârşim operă temeinică. Înţelegem că, pe lângă jertfele pe care unele catgorii sociale le-ar consimţi — cum s'a mai întâmplat altădată la noi, astăzi sunt absolut necesare o credinţă nouă şi o sinceritate desăvârşită

www.dacoromanica.ro

a păturii noastre conducătoare şi, în acelaşi timp, înţelepciunea şi demnitatea acelor care-şi văd ajunse în pragul realizării, dreptăţile.

Dar pătura noastră conducătoare nu şi-a dat în trecut bune examene, iar nerăbdarea violentă a celor obijduiţi de prea multă vreme ne poate fi dăunătoare în acest moment politic.

Nu învinovăţesc: cred că sântem în mare măsură victime a împrejurărilor istorice speciale prin care am trecut.

Şi totuşi nădăjduiesc. Nădăjduiesc că acest popor, căruia nu i-au fost precupeţite de Dumnezeu bunul simţ şi inteligenţa, va găsi în ceasul ultim rezervele salvării, adică „mintea cea de pe urmă".

Iată ce răspunsuri am găsit eu nedumeririlor mele şi ale d-voastră în legea fundamentală a Uniunii Sovietice.

După ce se porneşte dela constatarea că Uniunea este un stat socialist al muncitorilor şi ţăranilor şi că baza economiei în Uniune o formează sistemul economic socialist, şi că puterea aparţine în Uniune poporului muncitor în persoana sovietelor de deputaţi şi a poporului muncitor, găsesc, în art. 7, că fiecare ţăran colhoznic, în afară de participarea sa la venitul gospodăriei obşteşti, are drept şi la un lot în proprietate personală, cu casă de locuit, vite şi paseri. Se legiferează în Uniune gospodăria privată, dreptul de proprietate personală.

Citez textual:

Art. 109. Dreptul de proprietate personală al cetăţenilor asupra casei de locuit şi a gospodăriei casnice ajutătoare, asupra obiectelor de întrebuinţare şi confort personal, precum şi dreptul de moştenire asupra proprietăţii personale, sunt ocrotite de lege.

Munca în Uniunea Sovietică este o datorie şi o chestiune de onoare a fiecărui cetăţean capabil de muncă după principiul: „cine nu munceşte acela nu mănâncă".

In Uniune se înfăptueşte principiul socialismului: „Dela fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după munca

www.dacoromanica.ro

sa". Stalin, în calitatea sa de raportor, subliniază idealul ultim al unei asemenea societăţi, când fiecare va contribui după însuşirile sale şi i se va da după nevoile sale.

Dreptul la muncă în Uniune e asigurat prin organizarea socialistă a economiei naţionale, prin desvoltarea neîntreruptă a forţelor de producţie şi prin înlăturarea posibilităţilor crizelor economice şi prin lichidarea şomajului. (Art. 118).

Dreptul la odihnă a cetăţenilor e asigurat prin scurtarea zilei de muncă pentru majoritatea covârşitoare a muncitorilor până la 7 ore, prin stabilirea de concedii anuale cu menţinerea plăţii salariilor pentru muncitor şi funcţionar, prin punerea la dispoziţia poporului muncitor a unei reţele întinse de sanatorii, case de odihnă şi de cluburi (ar. 119).

Cetăţenii Uniunii Sovietice au dreptul la asigurarea materială la bătrâneţă, precum şi în caz de boală şi de pierdere a capacităţii de muncă. Acest drept este garantat prin desvoltarea largă a Asigurării sociale a muncitorilor şi funcţionarilor pe socoteala statului, prin ajutor medical gratuit pentru cei ce muncesc şi prin darea în folosinţa poporului muncitor a unei reţele întinse de staţiuni balneare şi climaterice (art. 221).

Femeia în Uniune are drepturi egale cu ale bărbatului în toate domeniile vieţii economice, publice, culturale şi social-politice. Posibilitatea realizării acestor drepturi ale femeii este asigurată prin acordarea femeii de drepturi egale cu acelea ale bărbaţilor, la muncă, la plata muncii, la odihnă, la asigurarea socială şi la învăţământ, prin ocrotirea de Stat a intereselor mamei şi copilului, prin asigurarea concediilor cu plata salariilor pentru femeile însărcinate, prin organizarea unei reţele întinse de maternităţi, de leagăne şi de grădini de copii. (Art. 122).

Egalitatea în drepturi a cetăţenilor Uniunii fără deosebire de naţionalitate şi de rasă în toate domeniile vieţii, este lege de neclintit.

Se pedepseşte de lege orice fel de îngrădire, fie ea di-

www.dacoromanica.ro

rectă sau indirectă, a drepturilor, sau, invers, stabilirea de privilegii directe sau indirecte pentru cetăţeni pe temeiul rasei sau naţionalităţii, precum şi orice propovăduire a exclusivismului sau a urei şi dispreţului de rasă sau naţionalitate. (Art. 123).

Lângă toleranţa religioasă editată de art. 124, se adaugă celelalte libertăţi cetăţeneşti: a cuvântului, întrunirilor şi demonstraţiilor. In măsura în care un popor e mai evoluat, operează mai bine desigur practica unor asemenea libertăţi. Ţin să apăs mai mult asupra impresiei ce-mi face eliberarea definitivă a femeii în drepturi alături cu soţul sau bărbatul, şi, mai mult decât atât, protecţia pe care i-o acordă legile organice ca soţie şi ca mamă. Căsătoria e mai lesnicioasă; despărţirea mai grea şi femeia şi copilul, deci familia, se bucură de protecţie deliberată.

Sovietul Suprem al Uniunii Sovietelor, spune art. 34 din Constituţie, se compune din două Camere: din Sovietul Uniunii şi din Sovietul Naţionalităţilor. Art. 37 şi 39 exprimă egalitatea în drepturi a acestor două Soviete şi faptul că o lege nu se socoteşte adoptată decât dacă este votată de ambele Camere.

Iată ce spune însuşi Stalin, ca raportor, despre Sovietul Naţionalităţilor:

„Naţionalităţile Uniunii Sovietice mai au, în afară de interese comune, şi interesele lor deosebit specifice, legate de particularităţile lor naţionale. Se poate oare să trecem cu vederea asemenea interese specifice? Nu, nu se poate. Este oare nevoie de un organ suprem special care să oglindească tocmai aceste interese specifice? Fără îndoială că este nevoie. Este în afară de orice îndoială că, fără un asemenea organ, ar fi cu neputinţă de condus un Stat multinaţional cum este Uniunea Sovietică".

Şi în altă parte: *„Înflorirea culturii naţionale a popoarelor Uniunii Sovietice, cultură naţională după formă, socialistă după conţinut (împreună cu alţi factori)* a dus la *schimbarea radicală a fizionomiei popoarelor Uniunii, la dis-*

www.dacoromanica.ro

pariția din sânul lor a sentimentului de neîncredere reciprocă, la desvoltarea în sânul lor a sentimentului de prietenie reciprocă și la stabilirea, în felul acesta, a unei adevărate conlucrări frățești a popoarelor, în sistemul unui Stat federativ unic. Ca rezultat, astăzi avem un Stat socialist multinațional, perfect închegat și care a rezistat tuturor încercărilor, a cărui tărie ar putea s'o invidieze orice Stat național din orice parte a lumii".

Șaizeci de națiuni lucrează în înțelegere și cu dragoste în Uniunea Sovietică. Toate sunt chemate să se bucure de așezarea unei lumi noua. Inflorirea generațiilor tinere este asigurată prin învățământul primar general și obligator, prin gratuitatea acestui învățământ. cum și a învățământului superior, prin sistemul burselor de Stat acordate majorității covârșitoare a studenților școlilor superioare, prin învățătura în școli în limba maternă, prin organizarea pe lângă fabrici, sovhozuri, stațiuni de mașini agricole și tractoare și pe lângă colhozuri, a învățământului gratuit profesional, tehnic și agronomic, pentru cei ce muncesc. (Art. 121).

Astfel se organizează pentru întâia oară în lume sistemul cel mai potrivit, cel mai firesc pentru selectarea valorilor unui popor, în vederea conducerii lui. Pătura conducătoare altădată se alegea după privilegii de naștere, ori de averi moștenite ; astăzi noblețea are ca argument calitățile intelectuale și sufletești ale individului. Conducătorii se aleg printr'o concurență firească, nimic nu-i poate stânjeni; dreptul la învățământ este general și gratuit pentru toți. Aria de alegere e mai întinsă ; comunitatea poate elibera mai lesne și în număr mai mare personalitățile sale eminente.

O societate care funcționează după asemenea norme e departe de a tinde la nivelare cenușie. Din contră.

Deci exploatarea omului de către om e nimicită, ura dintre popoare e pe cale de-a fi stânsă ; alegerea valorilor

www.dacoromanica.ro

nestânjenită. Ce-ar mai putea dori un cărturar al zilei de mâine ?

Cel de azi, din altă parte a continentului, poate numai regreta că viaţa e prea scurtă, ca să se poată şi el bucura deplin de o lume în care intelectualii, scriitorii, artiştii se află aşezaţi între cei dintâi şi mai nobili slujitori ai obştei.

In perspectiva acestei geometrii speciale eu nu văd atât lumea de azi. Desigur şi în Uniune perioada aceasta de înfăptuiri e în epoca eroică, şi, fără îndoială, câştigurile şi experienţele pe care le aduce această mare prefacere nu ar putea să treacă fără adaptări penibile altor grupe umane. Lumea nu pare pregătită să primească uşor asemenea răsturnări epocale. Ca totdeauna, aşezările vechi nu consimt să se dărâme, cu entuziasm.

Totuşi eu văd pentru partea cea mai numeroasă şi mai interesantă a poporului meu posibilităţi de salvare. In Uniunea Sovietică s'au desăvârşit experienţe vaste agrare ; au fost aduse culturii regiuni aproape pustii; în puţini ani s'a industrializat agricultura, s'au îmbunătăţit seminţele şi vitele, s'a sporit producţia; viaţa muncitorului de pământ a prosperat. Plugarul poate privi cu încredere viitorul.

Şi mai văd proiectată în viitor, pe lângă pacea socială, pe lângă înţelegerea între oameni de naţiuni şi confesiuni deosebite, siluetele nepoţilor şi strănepoţilor noştri mai frumoşi şi mai liberi decât noi, liberi de prejudecăţi şi de ură, cu ochii luminaţi de soarele unei omeniri mai bune şi mai cu dreptate aşezate.

Toate acestea le-am văzut, cetind o modestă cărţulie care cuprindea, în articole concise, planul unei lumi vaste, abia ieşită din haosul suferinţii. Lumea nouă a Uniunii Sovietice şi-a plătit cu mult sânge şi durere izbânda ce are. Armatele victorioase ale Răsăritului duc legea dreptăţii acestei lumi noui în inima lumii vechi. Lumea aceasta nouă întoarce Europei o făclie pe care a primit-o cândva prin intelectualii săi. Lumea aceasta răsăriteană îşi dă prezentului şi viitorimii jertfa sa rodnică. Din jertfa sa poate vom

www.dacoromanica.ro

avea parte să ne împărtăşim şi noi. Am asemenea nădejde cugetând la poporul meu de ţărani, pe care-l doresc eliberat în forme nouă de viaţă.

* * *

Poporul rus are o legendă interesantă despre isprăvile unui erou al său cu numele Ilia Muromeţ. Acest Ilia Muromeţ e un uriaş care trăeşte retras în locuri depărtate şi păduri nestrăbătute. Numai din când în când, la un veac odată, iese la lume ca să facă dreptate între oameni — să spargă pe răi şi să răzbune pe cei umiliţi. Ieşirea sa între răutăţile omeneşti se face cu spaimă şi cutremur. După ce a săvârşit cândva prima-i faptă, Ilia s'a întors în singurătăţile lui, în codri şi a căzut iar în somnul lui de un veac. Aşa a făcut şi în alte dăţi. Această ieşire simbolică a eroului popular rusesc răspunde oarecum şi realităţilor istorice ale lumii răsăritene.

Prima apariţie a lui Ilia Muromeţ s'a produs după aşezarea hoardei de aur asupra pământului şi norodului rusesc. Rusia s'a zguduit atunci pentru eliberarea ei de sub jugul Mongolilor.

In alt veac, după aceea, s'a arătat lumii Ilia din Murom, când Petru Alexeevici, ţarul, a domnit asupra Rusiei, încercând prefacerile ştiute.

In al XIX-lea veac Ilia Muromeţ s'a arătat oamenilor la războiul cel mare cu Napoleon, când s'a ridicat lumea Rusiei ca o stihie nebiruită împotriva cutropitorilor.

Iată că în veacul nou Ilia a ieşit iar cu toporul său din negura singurătăţilor şi codrilor, căci lumea se dovdise căzută în răutăţi mai afund decât oricând.

Insă uriaşul, după fapte cum nu s'au mai pomenit, nu se va mai întoarce la somn şi la singurătatea sa, ci rămâne să privegheze întocmirile cele noui, pe care le-a săvârşit pentru poporul său şi pentru alte popoare.

www.dacoromanica.ro

Moscova

Cât de departe era Moscova odinioară! Nu vorbesc de trecutul îndepărtat. Dar chiar în secolul trecut, tatăl meu îmi vorbea despre „Mosc" ca despre un ţinut inabordabil. Era în vremea împăraţilor şi a zidului de despărţire. Revoluţia din 1917 dărâma această izolare însă propaganda înverşunată a duşmanilor idealurilor lumii nouă a încercat să-l păstreze până ieri.

Ei bine, eu m'am încredinţat,acum de curând, cât de tare s'a apropiat de noi Moscova. Am călătorit până acolo numai în cinci ceasuri şi jumătate. Ştiu că prietenii mei n'au să se mire de asta. Domniile lor cunosc binefacerile avionului din zilele noastre. Eu am rămas însă cu ceva din sufletul părinţilor mei şi nu-mi ascund uimirea. Mai ales nu-mi ascund plăcerea că această pasere măiastră a timpurilor moderne a intrat în rolul ei firesc. Înfrăţeşte oamenii în loc să lepede asupra lor ouăle de schijă din care zbucnesc năpârcile de foc ale distrugerii.

Am călătorit cu blândeţă şi cu sentimentul siguranţii prin văzduh, privind dela două mii de metri înălţime harta ciudată a aşezărilor rurale şi câmpiilor semănate. Cât plutesc deasupra şesurilor dunărene, ogoarele sunt lăvicere înguste împuţinate de răzoare. Cum trecem mai departe, încep a vedea o altă rânduială a aşezărilor omeneşti. In preajma căsuţelor şi grădinilor, lanuri întinse, sămănând cu vechea plugărie latifundiară. In Uniunea Sovietică mo-

www.dacoromanica.ro

şiile mari s'au refăcut din comasarea micilor proprietăţi ţărăneşti. Deosebirea e că plus valoarea muncii, adaosă cu partea de câştig a foştilor intermediari şi cu sporul practicilor de cultură modernă, rămâne în folosul celor care muncesc aceste pământuri.

Cunosc, din informaţiile ce am dobândit, ce schimbare adâncă şi binefăcătoare s'a produs în economia plugarilor din marea ţară vecină îndată ce s'a putut trece, dela sistemele primitive şi feudale ale trecutului, la agricultura modernă, mecanizată, condusă de specialişti şi călăuzită după planuri ale conducerii generale a ţării. Insă doresc să văd şi cu ochii mei minunea. Aş vrea ca experienţele probate în marea ţară vecină să folosească şi plugarilor dela noi, rămaşi încă la practici rudimentare: pipăirile, încercările, experienţele Sovietelor ne pot fi nouă învăţământ nesilnic, ţinând seamă de condiţiile noastre proprii, de greutăţile legate de istovirea războiului şi de particularismele noastre. Nu se poate să nu ne folosească staţiile de tractoare, uneltele perfecţionate, sistemele moderne de plugărie, seminţele şi vitele selecţionate, conducerea ştiinţifică, contabilitatea agricolă şi toate celelalte înoiri ale anticei vieţi rurale, care îngăduie în Uniunea Sovietică muncitorilor de pământ să ajungă cu paşi repezi, din urmă, pe agricultorii din ţările cele mai înaintate.

Intenţia mea este să vizitez un colhoz şi să mărturisesc ce-am văzut.

In două ori trei săptămâni de petrecere la Moscova şi Leningrad, voiu găsi fără îndoială prilej să-mi îndeplinesc această dorinţă, sau, mai curând, această datorie. Voiu găsi o zi însorită, între zilele consacrate serbărilor Academiei de Ştiinţe din Uniune.

Am uitat să spun dela început că mă duc la Moscova, plutind între cer şi pământ cu mai mulţi tovarăşi, membri ai Academiei, profesori ai Universităţilor şi luptători ai Arlus-ului. In avionul venit dinspre Sud ne-am întâlnit cu delegaţi bulgari. Atât pe drumurile văzduhului cât şi ale

www.dacoromanica.ro

pământului, alți trimiși ai țărilor lumii se îndreaptă către aceeași țintă.

Academia de Științe a Sovietelor împlinește două sute douăzeci de ani de existență. A fost găsit acest prilej de întâlnire cu caracter pașnic pentru intelectualii omenirii. E o dorință semnificativă a conducătorilor Uniunii Sovietice și acestei dorințe răspund, cu solii puternice, Americanii, Englezii și Francezii. Vom mai întâlni la Moscova Jugoslavi, Unguri, Polonezi, popoare nordice, neamuri asiatice și reprezentanți ai Universităților și Academiilor particulare ai națiunilor care au crescut la cultura lor proprie în Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice. Vor fi peste o mie două sute de delegați.

In ziua de 12 Iunie, la ora 7½, am plecat din București. La 10, suntem deasupra Kievului. Panoramă largă; privelișteа înfrumusețată de cotiturile adânci ale fluviului Nipru, până înspre ulițele și perspectivele orașului. Deși mă aflu destul de sus, pot băga de seamă distrugerile războiului. Dealtminteri, dela un timp, în toate așezările omenești pe unde au trecut oștile, observ distrugerea organizată științific. N'a fost distrusă numai munca omenească; au fost zdrobiți și muncitorii pașnici, care nu purtau unelte războinice.

Binecuvintez domolirea Germaniei, asupra căreia bântuia un duh al turbării.

Cu toată binecuvântarea mea, cu toată măreția victoriei aliaților, ruinile rămân ruine, mormintele nevinovaților morminte, tristețea mizeriei umane mai profundă. Nu găsesc mângâiere decât în gândul că peste aceste nesfârșite serii de ruini și morminte ale nevinovaților va pluti însfârșit, ca un vultur măreț înțelepciunea ultimă a omenirii, ieșită din cea mai neagră stupiditate. După viforul epocii contimporane, copiii noștri vor cunoaște un ev al păcii. Campionii acestei păci câștigată cu armele chiamă la o adunare a prieteniei pe reprezentanții neamurilor lumii.

Am ca o iluminare înțelegerea acestui gând nobil al

www.dacoromanica.ro

acelora care ne chiamă la sărbătoarea unei instituţii academice. Ca şi cum ar sublinia simbolic faptul, avionul care ne poartă se ridică deasupra norilor şi ceţurilor, mai sus, tot mai sus, în lumină.

Apoi, către Moscova, prindem a coborî asupra unei regiuni de uzine, fabrici şi culturi curat orânduite, printr-păduri de molid şi mesteacăn. Un mare oraş de câmpie se desfăşoară spre orizont.

Cobor cu emoţiune într'o lume nouă, pe care multă vreme am socotit-o străină şi depărtată. E o lume de obraze binevoitoare şi amicale. Bagajele rămân să se supravegheze ele singure şi sânt sigur că vor veni să ne găsească acolo unde ne duc automobile repezi.

Pe străzi foarte curate, populaţie care se duce să-şi îndeplinească munca zilei. Fiecare în sectorul său. Munca e datorie şi onoare. Folosul e al obştei. Tramvaie şi autobuze pline. La staţiuni coadă şi ordine domoală, fără agenţi ai forţei publice. De altminteri, ştiu că zădarnic aş căuta pe acest deţinător al autorităţii în înţelesul vechiu. Relaţiile dintre oameni s'au schimbat profund. Un funcţionar e un slujbaş cuviincios al poporului. Şofeurul care ne conduce e un tovarăş politicos. Se simte egal cu mine, nu e pilctisit, nu e nervos, nu aşteaptă bacşiş. E în serviciul Academiei. Patruzeci ori cincizeci de slujitori ca el, cu maşinele lor, sunt în serviciul Academiei de Ştiinţe.

Această „Akademia Nauk" a fost transformată de regimul socialist şi nu mai seamănă cu celelalte Academii europene. Invăţaţii de toate felurile ai instituţiei s'au organizat în grupe de cercetători ai tuturor problemelor ţării. Conduc laboratorii şi institute, sunt cercetători neostenţi în serviciul patriei. Statul are grijă să le puie la îndemână toate instrumentele de cercetare, să-i apere de preocupările mărunte ale vieţii; îi înconjură cu respect şi grijă; îi socoteşte drept adevărata nobleţă a lumii noui, o nobleţă ieşită din popor şi care se simte cu adevărat în slujba poporului. Academicienii au locuinţi, biblioteci şi cluburi, mijloace de

www.dacoromanica.ro

transport, înlesnirile traiului. Cred că nicăieri în lume invaţaţii nu se bucură de un atare tratament.

După ce străbatem oraşul (Moscova are astăzi peste patru milioane de locuitori), trecem mai departe, ca să fim găzduiţi într'un loc de tihnă al „Akademicilor": Sanatoriul Uzkoe. E un palat, fostă locuinţă de vară a unor prinţi Trubeţkoi (cu care s'a încuscrit cândva Dumitraşcu-Vodă Cantemir). E aşezat la 19 klm. de oraş, într'un parc vast, cu copaci bătrâni şi lacuri.

Aici în împrejurimile Moscovei e primăvară în toiu, sântem pe o paralelă septentrională, care face ca flora să fie asemănătoare cu a înălţimilor noastre de la Sinaia. A înflorit liliacul şi cântă cucul. In amurgul prelungit până către ora 11, am auzit şi bătaia privighetorii.

www.dacoromanica.ro

Kremlim şi Metrou

Delegaţia noastră participă la toate şedinţele solemne ale „Academiei Nauk", care se ţin ori la „Prezidiu", ori în sala cea mare a operei, şi la „Dom Soiuz" — Casa Sindicatelor. Intre aceste îndeletniciri grave şi sărbătoreşti se vizitează felurite instituţii şi laboratorii unde învăţaţii sovietici îşi dau contribuţia lor pentru sporul ştiinţei umane în general. In acelaşi timp desfac şi limpezesc tot mai mult caracterul nou al acestei largi lumi răsăritene, plină de atâtea speranţe pentru tihna şi pacea norvadelor.

Ştiinţa şi conducerea sovietică se întemeiază pe un realism bărbătesc şi îndrăsneţ. Din această dintru-început îndrumare au ieşit dela un deceniu la altul marile uzine şi întinsele reţele industriale, modernizarea agriculturii şi puterea multiplicată în toate domeniile. Increderea poporului a devenit forţa imensă care, subt ochii noştri, după lungi şi aspre suferinţi, a adus biruinţa democraţiei.

Imi dau seama, din convorbirile ce am cu cei care au participat la întemeierea statului socialist, că schimbările sunt încă în mers, că toate câte se săvârşesc avem a le privi subt un unghiu special al relativităţii. Nimic din ce e omenesc nu e perfect. Războiul pe de altă parte, a pus o oprelişte bruscă tuturor desvoltărilor. Toate se reiau acum cu povara distrugerilor încercate într'un teritoriu imens. Refacerea trebuie legată de mişcarea de ascensiune oprită. S'a creeat, însă, în aceste împrejurări teribile, un suflet plin de

www.dacoromanica.ro

avânt şi îndârjire a tuturor popoarelor care colaborează în Uniune. Un patriotism fierbinte îi leagă pe toţi ; nu un patriotism îngust, şovin şi netolerant, ci patriotismul pentru o operă comună de bine, patriotismul realizărilor vaste şi binefăcătoare în care se înfrăţesc cu toţii.

E patria ideală — viziune a viitorului. Pentru realizarea ei definitivă oamenii sovietici au luptat şi s'au jertfit morţii, au muncit şi continuă să muncească fără întrerupere. Copiii lor şi copiii copiilor lor o vor vedea împlinită această patrie ideală. In ochii albaştri ai viitorului se va oglindi ceea ce acuma e în curs de înfăptuire.

Din firea mea sunt înclinat spre humor şi, prin îndeletnicire, spre lene. Aşa încât nu admir din toate fibrele fiinţei mele munca aprigă a acestei mulţimi pe care o văd circulând pretutindeni la Moscova. Fiecare cetăţean are de îndeplinit ceva şi mişcarea lui în lumină e legată de un scop. Pentru asemenea oştean al muncii, aspectul Căii Victoriei la ora 11 ar fi imoral şi scandalos.

Am văzut însă odată mulţimea manifestându-şi bucuria, într'o Duminică, cu prilejul sărbătoririi armatei biruitoare. Era ceva cu totul special, solemn şi tumultos în acelaşi timp, în piaţa cea mare din laturea Kremlinului. In mauzoleul său simplu de marmoră, Lenin era prezent în mijlocul poporului său, cum va fi pururi. Iar pe platforma de deasupra, Stalin cu statul său major. Armata defila ; străzile din preajmă înţesate de popor îşi aşteptau rândul. Ploua. A curs ploaia patru ceasuri. O echipă a oştirii a lepădat în faţa mauzoleului steagurile hitleriste. Când, după ce au încetat muzicile şi defilările trupelor, am trecut în mijlocul mulţimii, am simţit vântul arzător al unui entusiasm cu totul deosebit, în raport cu spaţiile nesfârşite şi cu mulţimile fără număr. Era o izbucnire vijelioasă ; a-doua zi munca severă trebuia să-şi reia cursul.

Această lume orientată spre un mare destin îşi are rădăcinile în trecut prin avânturile ei generoase şi prin jertfele necontenite pe care le-a dat pentru cauza umanităţii.

www.dacoromanica.ro

După epoca de răsturnări radicale, s'a înviorat amintirea lui Petru cel Mare şi a lui Ivan Grozna, ţarii care au încercat odinioară prefacerea Rusiei. Faptele lor constituie un prim depozit sufletesc petru actuala lume în mişcare.

Palatele beneficiarilor trecutului au devenit muzee, laboratorii, biblioteci, şcoli, case de odihnă ale învăţaţilor. Norodul devine stăpân al propriilor sale opere. Un timp, nedreptatea l-a ţinut despărţit de ele; acuma rânduiala justă i le închină, ca să se bucure şi el şi generaţiile ce vor urma.

Kremlinul, cetatea medievală a puterii absolute, e astăzi al poporului. Lângă sălile imperiale, Sovietul suprem şi-a stabilit sediul. Se alege acolo dreptatea popoarelor înfrăţite.

Această înfricoşată aşezare a trecutului, de unde au ieşit poruncile tiranilor, unde s'au sărbătorit victoriile asupra fiecărui ţinut cucerit cu sabia, de unde a căzut osândă asupra tuturor luptătorilor pentru libertăţi — nu şi-a schimbat nimic din înfăţişare, e însă cu totul altceva şi se armonizează cu timpurile nouă.

Kremlinul e cel mai original muzeu al trecutului, prin arhitectura lui îndrăzneaţă. prin bogăţiile pe care le cuprinde, prin pitorescul lui. E un rezumat al istoriei Rusiei, etajat şi despărţit în epoci dela Ruric şi până la ultimii autocraţi Romanovi. S'au păstrat insigne, arme, costume, săli şi tronuri somptuoase. Revolutia a păstrat aurul, covoarele, tablourile, tapiţeriile [illegible] rezervat celor puţini. L-am vizitat şi noi, cum l-a vizitat tot poporul eliberat, ca pe un muzeu plin de minunăţii.

Iată însă că ordinea nouă a pus alături Metropolitanul.

Construcţia acestei mari lucrări suptpământene pentru trebuinţele de obşte e ceva cu mult mai măiestrit decât Kremlinul.

Metro-ul e o lucrare foarte întinsă în tot subsolul Moscovei.

Inginerii sovietici s'au folosit de ultimele invenţii şi

www.dacoromanica.ro

perfecţionări ca să execute cea mai frumoasă lucrare a genului, în timpul cel mai scurt cu putinţă. Pe o reţea largă, radiind înspre toate punctele cardinale ale oraşului, circulă din trei în trei minute şi la unele ceasuri ale zilei mai des, trenuri electrice elegante şi confortabile. Staţiunile metroului sunt fiecare o realizare artistică aparte, într'un alt stil şi cu alte podoabe. Statui, mozaicuri, ornamente rare agrementează privelişteа. Lumină lină, aer condiţionat. E un palat încântat cu multe încăperi alcătuite din marmori feţurit colorate, bronzuri, agate şi onixuri.

Inginerii au găsit soluţii de basm la unele dificultăţi pe care le-au întâmpinat. Au dat de straturi de apă ; le-au îngheţat şi au sfredelit apoi stânca.

Circulaţia în aceste galerii subpământene e imensă. Covoarele mişcătoare suie şi coboară, pe pantele intrărilor şi ieşirilor, mulţimi înţesate. Ordine, disciplină, curăţenie, pretutindeni. E cel mai ieftin mijloc de transport : 40 de copeici, — vreo paisprezece lei.

Ca pretutindeni în toate manifestările, copiii se bucură în metrou de o atenţie delicată ; au compartimente deosebite ale lor.

La ordine şi disciplină se adaogă blândeţea oamenilor. Văd numai zâmbete bune şi priviri blajine. Nicăieri o dispută, niciodată un cuvânt brutal.

Opera aceasta măreaţă e vrednică de poporul care a produs-o şi care a aşezat-o ca o continuare şi un contrast în faţa Kremlinului, adică în faţa trecutului.

www.dacoromanica.ro

Colhozul dela Tarasovca

Intr'o zi am cercetat muzeul orăşenesc „Tretiakov", reinstalat după greutăţile şi primejdiile războiului.

L-am găsit înţesat de privitori. Era în răstimpul de repaos când lucrătorii din fabrici, mai ales cei tineri, căutau asemenea petrecere aleasă până la reînceperea lucrului.

E interesant să se ştie că poporul Moscovei, destul de numeros, cum am arătat, îşi umple ceasurile de răgaz cu privelişti artistice, spectacole şi muzică. Poate pentru că n'are la îndemână localuri cu alt fel de petreceri. Se poate. Preferinţa pe care o arată îndrumătorii statului socialist muzeelor, teatrelor şi bibliotecilor va face poate pe Bucureştenii noştri să cârmească din nas. Eu o binecuvintez ; e începutul unei educaţii nobile.

Libertatea proaspătă ce ne luminează s'ar cuveni să desluşească şi la noi asemenea „constrângeri", dacă poftiţi să întrebuinţez cuvântul pe care îl doriţi. Vorbeam, într'o zi, despre asta cu prietenul meu Traian Săvulescu, prea învăţat doctor botanist. Şi am convenit că oamenii pot găsi mijloace ca să facă din această binefacere calamitate. Libertatea de a nu face bine e una din suferinţile strănepoţilor lupoaicei şi ai lui Traian.

De pildă, cea mai gravă problemă a vieţii noastre de stat, privitoare a pământ, la ţărani şi la organizarea agriculturii pe baze ştiinţifice — ameninţă să rămâie un simplu act de trecere a proprietăţii mari în mâna unor agricultori

www.dacoromanica.ro

destul de pricepuți în stăpânirea unor pluguri, rămași, în multe părți, încă la metode rudimentare. E de sine înțeles că țara va suferi o scădere a producției agricole. Cată să mai avem în vedere lipsa de vite adusă de împrejurările războiului, precum și seceta cu care am fost binecuvântați. E de adaos și constatarea că noi nu fabricăm tractoare, ca să le avem îndată la dispoziție pentru acele „stațiuni" necesare, pe care statul intenționează să le creieze. Cu cele pe care le avem, nu se poate împlini în bune condiții munca unei campanii viitoare. Pune în plus și povara obligațiilor unui armistițiu, pe care trebue să-l îndeplinim cu cinste și cu demnitate.

Ne sprijinim, ca stat, bugetul, în mare măsură pe agricultură și nu ne este indiferent dacă producția grâului nostru e de 800 kgr. sau de 3200 kgr. la Ha. E deosebire între o sută de mii de vagoane și patru sute de mii de vagoane de grâu.

— Ce-i de făcut? ce-i de făcut? ne tânguim noi, pe când adierile parcului intrau lin pe fereastra deschisă.

— Să nădăjduim că se găsesc aici pilde pe care oamenii noștri de stat le pot folosi, am hotărît noi.

Și am mai hotărît ceva. Să ne ducem să vedem cu ochii noștri o exploatare în comun, un colhoz, din împrejurimile Moscovei.

Dorința noastră a fost cu ușurință îndeplinită. Unii din tovarășii noștri s'au decis să se alăture la această expediție. Și astfel într'o zi — la 18 Iunie — am cercetat colhozul de la Tarasovca, la vreo douăzeci și ceva de kilometri de capitală.

E o tovărășie de grădinărie de legume și pomi fructiferi, cu numele „Pomenirea lui Ilici" — adică a lui Lenin.

250 de proprietari de parcele s'au întovărășit ca să realizeze o grădinărie colectivă. Au pus în comun 413 Ha. Evenimentul a avut loc în 1930, anul morții lui Lenin.

Din ce s'a petrecut în Uniune, e ușor de înțeles că tovărășiile țărănești de cereale n'au avut decât a folosi din

www.dacoromanica.ro

organizaţia colhoznică. Statul pune la dispoziţia colhozurilor staţiile de tractoare şi seminţele şi vitele selecţionate în fermele sale (sovhozuri); îi mai dă agronomi şi contabili, precum şi planurile de cultură. Vechea plugărie a fost revoluţionată; au apărut mari întinderi cultivate raţional; deosebirea între ce-i acum şi ce era altădată în vremea latifundiarilor e că beneficiul întreg e al muncitorilor şi că plugăria se face mai bine Colhozurile de cereale (astăzi se află în Uniune sute de mii de asemenea organizaţii colective) sunt toate bogate şi reprezintă o mare putere economică. „Sunt curios să aflu, observă tovarăşul meu, dacă grădinile de zarzavat care erau cultivate intensiv şi înainte vreme, dau în tovărăşie rezultate tot aşa de apreciabile".

Am stat în colhozul de la Tarasovca opt ceasuri; am cercetat culturile, serele, grădinile, plantaţiile, ferma, cluburile, casa copiilor; şi am fost ospătaţi în gospodăria unui şef de echipă.

Oamenii lucrau cu folos grădinile lor şi mai înainte de 1930. Dela întovărăşire încoace folosul tuturora a fost mai mare din motive pe care le-am înţeles lesne. Le sta într'ajutor tractoarele dela staţiunea statului; sunt înlesniţi cu maşini moderne de care au nevoie, cu seminţe, cu furaj. Au inventarul lor propriu necesar; şi-au sistematizat şi mai mult munca.

In afară de colhoznici mai lucrează vreo şaizeci de angajaţi temporar. După un an de probă asemenea lucrători specialişti pot deveni tovarăşi în colhoz. Mai dau ajutor pentru treburi mărunte şi copiii şcolii.

Tovărăşia a instituit o fermă cu vaci, cai, porci, paseri şi albine cu care să împlinească opera socială, adică ajutorul bătrânilor nevoiaşi şi bolnavi şi mai cu seamă creşterea şi îngrijirea copiilor.

S'a întemeiat o livadă de 65.000 de meri care va deveni o mare bogăţie când pomii vor fi în plină rodire.

S'au executat lucrări de irigaţie şi de îngrăşăminte animală.

www.dacoromanica.ro

Gospodarii își păstrează în jurul caselor grădinile lor proprii în care lucrează în timpul liber.

Toată organizarea e condusă de obște care își alege un președinte și ajutătorii lui. Călăuza tehnică e o „agronomiță" cu studii academice. La fermă lucrează o specialistă în zootehnie. Contabilitatea e ținută la zi. Munca se face după rânduieli pe care nu le mai amănunțesc; e nevoie numai să se știe că o zi de muncă a unui bun gospodar sau a unui specialist în mașini nu e egală cu ziua de muncă a păzitorului vacilor. Colhoznicul datorește un număr de „zile" tovărășiei, 240 mi se pare, pentru care primește plată în bani și în natură, la care i se mai adaogă parte din câștigul general.

Producția se bazează pe cartofi, (17 tone la Ha.), tomate și castraveți (25 tone la Ha.), morcovi și alte zarzavaturi și, în fine, căpșuni.

Venitul total al anului agricol 1944 a fost de 3.650.000 ruble.

Din acest venit se pune deoparte 10%, destinat operii sociale a colhozului: școala, grădina de copii, higiena, dispensarul, ajutorul bătrânilor și suferinzilor.. Partea aceasta a activității colhozului, cea mai importantă dintre toate după mine, are în sprijin și ferma de care am vorbit.

Statul își rezervă cumpărarea a 25% din produse, pentru trebuințele lui: armată, instituții felurite, fabrici, etc. Se împarte colhoznicilor o câtime din produse; se vinde altă câtime la oraș; alta se păstrează rezervă.

Un muncitor primește, de fiecare zi-lucru, 15 ruble, 6 kg. cartofi, 6 kg. alte legume, 200 grame cereale, 200 grame căpșune.

O familie de patru persoane, muncind câte 240 zile fiecare, primește bani și produse în natură în valoare de 700.000 lei aproximativ. Să se ție samă că viața e cam de cinci ori mai ieftină în Uniune decât la noi.

Rânduieli și împărțiri oneste, oameni care își fac dato-

www.dacoromanica.ro

ria. Toate bune. Doresc să spun eu ce mi-a plăcut mai prepresus de orice.

Era ceasul amiezii. Trecusem pe la club (bibliotecă, scenă de teatru, radio şi cinematograf) şi ne-am abătut să vedem copiii colhozului. Cât mamele lucrează la câmp ori la diversele despărţăminte ale grădinăriei, copiii lor sunt îngrijiţi de anume femei pricepute şi înţelepte. Unele sunt învăţătoare.

Mi s'a întâmplat să intru întâi într'o casă în camerele căreia se aflau copilaşii grădiniţii. Jucăriile rânduite într'un colţ îşi aşteptau stăpânii. Iar stăpânii, hrăniţi, spălaţi, dolofani şi ruméni îşi făceau siesta în paturi cu cearşeafuri albe.

Mi-i ruşine să mărturisesc că mi s'au umplut ochii de lacrimi. Am avut o vedenie de tristeţă: copiii sătencelor noastre. Ele se trudesc în arşiţă la ogoare; ei singuri, neîngrijiţi, nealimentaţi, acasă. Pe cei care nu pot încă umbla îi rup câteodată porcii; alţii mai mărunţi cad în vase cu apă ori în jar. Aţi cetit şi dumneavoastră asemenea ştiri în gazete. La colhozul din Tarasovca vedeam copiii sătenilor îngrijiţi domneşte.

In alt pavilion erau băieţaşii de şcoală. In altul sugacii. Aceeaşi atenţie şi curăţenie pretutindeni.

Asemenea grijă ca de ceva scump şi sfânt, această înoire a lumii e câştigul fără samăn pe care l-am constatat în colhozul dela Tarasovca. Intr'o lume care pare preocupată, la prima vedere, mai ales de cele materiale, se trece prin copii, generaţiilor viitoare, flacăra spiritualităţii.

www.dacoromanica.ro

Câmpul de experienţă al lui Ţiţin

Sântem cu atenţie şi grijă găzduiţi. Doamnele care se ocupă de noi şi domnişoarele de serviciu ne arată feţe amical zâmbitoare şi, la dejunurile copioase dela ora nouă dimineaţa ne îndeamnă cu glasuri muzicale să ne restaurăm, în vederea curselor zilei.

Poate s'ar afla cineva curios între cititorii noştri şi ne-ar cere o lămurire privitoare la asemenea „prânzişor". E vorba de cafeaua ori ceaiul dela noi. Acolo şi cafeaua şi ceaiul sânt de calitate excelentă. Iar adaosurile nu-mi îngădui să le judec, pentrucă nu am termeni de comparaţie. Inchipuiţi-vă o masă pe care nu se află nici ceaiu, nici cafea. Pe această masă găsim înşirate felurite lucruri prea bune: icre negre, unt, brânză şi smântână, somn, sardele ori alte feluri de peşti, salamuri, friptură rece, plăcinte, ouă în coaja lor ori prefăcute în omlete şi altele de care nu-mi mai aduc aminte, deoarece nu îndrăzneam să atac tot. Fiind partizan al unei anumite higiene alimentare, preferam totdeauna peştele şi nu mă atingeam de lăptărie, brânzeturi şi carne. La toate acestea, la urmă, să adăogea ceaiul ori cafeaua, după gusturi.

Imi închipuiam că nu toată lumea dejunează aşa. Eram oaspeţii „Akademiei Nauk" şi „Akademicii" se bucură, împreună cu oaspeţii lor, de un tratament special. La ora 2½, urma dejunul al doilea cu mâncări calde. La ora 5, ceaiul. La ora 9, cina.

www.dacoromanica.ro

Dejunurile noastre de sigur vor fi fost de o calitate deosebită; dar pretutindeni acolo ceaiul sau cafeaua se asociază cu o gustare mai îmbelşugată. Aşa e organizată munca zilei încât muncitorul îşi agoniseşte de dimineaţă puterea de care are nevoie. Prânzul e mai modest şi găsesc acestei rânduieli justificare. Clima de aici, mai umedă şi mai rece decât la noi, cere omului sforţări mai îndelungi; pânea cea de toate zilele trebuie să fie bună şi însoţită de alimente grase.

La ferma dela Tarascova, în casa unui şef de echipă, unde am fost ospătaţi de conducătorii colhozului „Pamiat Ilicia", am putut cunoaşte cât poate fi de bogată mâncarea ţăranilor. In alte forme, era acelaşi conţinut.

In covârşitoarea majoritate a ţăranilor Uniunii se consumă pâne: de grâu şi de secară. Pânea de secară de acolo se face altfel decât la noi; cuprinde grâu mai puţin, sau poate nu cuprinde grâu de loc şi e deosebit de gustoasă. Pânea albă de grâu, excelentă. Fără îndoială, una din preocupările savanţilor sovietici, care se ocupă de problema ce s'ar putea numi „pânea cea de toate zilele", este sporul producţiei grâului şi întinderea culturilor de grâu în regiuni unde până acuma nu izbuteau.

Spre a cunoaşte cu ochii noştri ce se lucrează în acest sector de cercetări, ne-am dus — eu şi prietenul Traian Săvulescu — la institutul şi câmpul de experienţe de subt conducerea lui Nicolai Vasilievici Ţiţîn, savantul agronom pe care l-am văzut în Bucureşti, la congresul „Arlus"-ului, către sfârşitul lunii Maiu, acest an. E vorba de o organizaţie lângă Moscova, căci Nicolai Vasilievici Ţiţîn conduce şi alte organizaţii similare în alte regiuni ale Uniunii.

L-am căutat pe Ţiţîn la Prezidiul „Akademiei Nauk". Il vestisem din ajun şi luasem cu domnia sa înţelegere. Am străbătut cu automobilul o regiune de grădini şi parcuri, am trecut prin şoseaua Minskului şi am ajuns către amiază, pe o ploiţă fină, la câmpul unde se află aşezat Institutul.

www.dacoromanica.ro

E o întindere de 510 Ha. Nicolai Vasilievici Țițîn are vreo trei sute de ajutoare la diversele încercări pe teren și la lucrările de laborator. Culturile pe teren cuprind și instalații subt sticlă, unde am văzut altoite fasole pe o specie de salcâm și tomate pe un arbust ce se chiamă țifamandră. Dar nu curiozitățile acestea ne interesau, ci rezultatele hibrizilor „grâu pe pir", de care s'a ocupat în deosebi și neîntrerupt Țițin, trecând dela încercări la realizări vaste.

Se știe că pirul, sau „chirul", cum îi spun țăranii din Moldova e cea mai blăstămată iarbă care își țese în așa măsură rădăcinile în pământ, încât devine o calamitate pentru ogoarele neîndestulător lucrate. Ca să scape de ea, agricultorul e nevoit să facă arături adânci, așa încât rădăcinile pirului scoase în suprafață să înghețe în timpul iernii. Muncă grea, căci rizomele pirului, rupte, devin fiecare o plantă nouă. Deci e nevoie să fie și grăpate energic și scoase. Această iarbă nebună, care înăbușă vegetațiile cuminți, iarbă puternică ce rezistă la secete și geruri, a fost aleasă de Țițîn ca să devie vehiculul boabelor de grâu. S'a încercat hibridizarea în mii și mii de forme. Și s'a ajuns la rezultate practice, pe care nu încerc să le calific.

Opera aceasta e mai mult decât o „descoperire". Ea se așează alături de creația dintru început, căci adaogă ceva cu totul nou la totalitatea lucrurilor acestei lumi. Și grâul pe care l-au avut oamenii până acum e rezultat al unor vechi încrucișări, care s'au desăvârșit, ajutând geniului omenesc poate și întâmplarea. Grâul acesta a fost semnul ridicării omului, a fortificării lui fizice, printr'o hrană pe care și-o putea pune la îndămână în rezervă împreună cu altele. Era o asigurare a vieții. Era o armă de luptă împotriva intemperiilor, secetei, nesiguranței de toate felurile.

Grâul lui Țițîn — grâu pe pir — reprezintă un progres hotărîtor care atârnă greu în balanța în care se așează elementele de pacificarea lumii de mâne. „Pâinea noastră cea de toate zilele" nu va mai fi în curând pricină de măcel.

www.dacoromanica.ro

„Spaţiul vital" va rămânea o expresie de dicţionar. Pământul va rodi grâu pentru toţi fiii săi.

Iată unii din hibrizii lui Nicolai Vasilievici, plante perene, rodind grâu de două şi de trei ori pe an, în regiuni de secetă, în pustietăţile din jurul Mării Caspice. Ţăranii iau o recoltă; pe celelalte două le transformă în furaj; şi merg cu aceeaşi rânduială patru sau cinci ani în şir fără să mai facă arături şi însemânţări.

Dar iată un hibrid, grâu de primăvară, anual, care izbuteşte în terenuri reci, dincolo de zona grâului de azi. Acest minunat grâu nou de primăvară are un bob de două ori mai mare decât grâul standard al vechilor culturi, dă o recoltă de 4000 kgr. la hectar şi e foarte bogat în gluten.

Se cultvă astăzi grâu de acesta în regiuni ale Uniunii unde n'a crescut şi nu s'a copt grâu niciodată de când lumea. S'au întins ogoarele lui către miazănoapte pe o întindere, până acuma, de nouă milioane de hectare.

Am cercetat boabele şi m'am bucurat de vederea lor. Am cetit pe tablele de analize bogăţia lui în gluten. Mai mult decât atât: am văzut morile Institutului care l-au măcinat subt ochii mei, iar o gospodină pricepută a plămădit din el pâne. Am văzut şi pâne care se aurea subt ochii noştri şi am şi gustat din ea c'un simţământ de pietate căci această pâne, care sporeşte cu cât se întind zonele grâului nou, e pânea păcii viitoare.

Nicolai Vasilievici Ţiţîn e un om modest, c'o figură ca a lui Gorki. Nu cunoaşte limbi străine. Are în priviri devotamentul înflăcărat al misiunii lui. E modest şi simplu ca orice om mare. Când s'a înfăţişat lui Stalin cu probele lui de grâu şi i-a povestit peripeţiile dramatice ale cercetărilor care încă urmau, cu îndoieli şi pipăiri, omul de stat l-a încurajat cu aceste cuvinte:

— Lucraţi şi izbândiţi; greşelile şi neizbînzile voastre le iau asupra mea.

www.dacoromanica.ro

Leningrad

In cele câteva zile frumoase dela începutul şederii noastre la „Uzkoe", vizităm parcul şi ne bucurăm de a doua primăvară. Pe cea dintâi am avut-o în ţară cu o lună şi jumatate mai de vreme. Am fi putut vedea şi la noi o primăvară târzie, dacă am fi căutat-o la munte. Aici la Moscova · m găsit molidul şi mesteacănul şi flora altitudinii de o mie de metri. Aerul pe care îl respirăm şi lumina ce ne învăluie sunt altele decât în câmpia Dunării. Curând aveau să înceapă ploi reci, prelungite până în ziua plecării noastre; cucul îşi mai slobozea chemarea monotonă, pândind un răstimp de alinare; privighetoarea a amuţit, aşteptând o lună plină nouă şi înflorirea teilor.

Peisagiul rural pe care l-am observat în împrejurimile Moscovei şi Leningradului nu are nimic din vioiciunea variaţiilor dela noi. Intinderi plate, heleşteie în văiugi, dumbrăvi de plopi tremurători şi mesteceni. Casele din bârne de molid, cu lemnul aparent în exterior. Ferestrele largi, cu chenare, în care domină colorile albastru şi verde. Când am făcut, cu trenul, drumul spre miazănoapte, am străbătut întinderi nesfârşite şi triste, păduri mlăştinoase şi turbării · uneori spaţiul ce se desfăşura spre orizont avea o măreţie gravă care se armoniza cu caracterul poporului domol ce-l stăpâneşte. Domol şi câteodată furtunos ca oceanul.

Înţelegeam că marea contraofensivă începută la Volga putea fi dusă numai de această forţă nebiruită, soră cu in-

www.dacoromanica.ro

finitul: zile lungi şi ani în geruri, în viscole, în zăporuri mocirloase subt ploi şi sloată, neînduplecat şi fără oprire. Era stihia în mişcare, era înfricoşata putere canalizată spre opera de bine a zilelor de mâne.

Să mi se ierte această sondă în visurile şi speranţele mele: ea îmi aduce la suprafaţă impresiile misterioase ce s'au depozitat furiş în fiinţa mea cât am trăit în lumea străină unde am fost. O parte din mine cerceta conştient lumea vie, pe când sensul ei mistic se prefira într'un laboratoriu profund intim, de unde încep a se înălţa acum globurile irizate, poate ale fanteziei, poate ale adevărului. Trebuie să mai mă întorc acolo şi-mi trebuie timp pentru a „vedea" totul.

In această ultimă schiţă sumară a impresiilor mele directe, grăbite şi necomplete, mi-am propus să spun câteva cuvinte despre Leningrad.

Acest mare oraş, care a deschis lumii răsăritene o poartă spre civilizaţia occidentală, se datoreşte unui om unic între oamenii Rusiei de odinioară. Petru cel Mare a fost întruparea, în veacul XVIII, al lui Ilia Muromeţ, eroul poporului

Ilia, singuraticul şi viteazul, a avut rânduiala lui să iasă când şi când, la împrejurări grele, ca să facă alt „zalon" în lumea plină de răutăţi.

Ieşise în fiinţa lui Ivan Grozna, cel ce întrunise laolaltă pământurile Rusiei şi zdrobise cerbicia boierilor. Acesta cel dintâi a luat aminte spre căile de legătură cu Apusul.

S'a arătat apoi în personalitatea furtunoasă şi stăruitoare a lui Petru Alexeevici Ţar.. Fără odihnă, fără astâmpăr, Petru cel Mare a desăvârşit alcătuirea unei mari puteri. Dela Narva a ajuns la Pultava, din tristeţile smârcurilor Nevei a creat un oraş de basm.

Vă aduceţi aminte de portretul pe care i-l face Ion Neculce în cronica sa. „Impăratul era om mare, mai înalt mai de cât toţi oamenii, iar nu gros, rotund la faţă şi cam smead, oacheş, şi cam arunca câteodată din cap, fluturând". Nu

www.dacoromanica.ro

cu mărire şi pohfală ca alţi monarhi se purta — urmează Neculce — ci ca un om de rând şi cu puţini slujitori umbla pe jos şi fără alaiu. Ii era drag Dmitraşcu-Vodă Cantemir, căci i se închinase de bună voie şi crezuse în el. De aceea îl cuprindea cu amândouă braţele şi îl săruta, pe faţă, pe cap şi pe ochi, ca un părinte pe fiul său. — Se cunoaşte prietenia ce a arătat lui Dimitrie Cantemir împăratul până la sfârşit.

Ţarul acesta încăpăţânat, stăruitor şi violent, care „arunca câteodată din cap, fluturând", avea şi bunătatea ce cumpăneşte asemenea caracter. Şi avea şi generozitatea şi iluminările omului care voia să prefacă lumea de subt ocârmuirea lui.

In casa modestă din apropierea Nevei pe care am văzut-o încă întreagă, a avut perspectiva oraşului nou în construcţie. Din glod şi mlaştini s'a înălţat minunea, cu crude suferinţi, nenumărate morţi şi jertfe. Căci se punea împotrivă puhoiul fluviului şi gheţurile uriaşe, şi gerurile polare, şi oamenii vechi care sabotau capriciul împărătesc.

Frumos oraş. Nu are nimic original, nici specific rusesc. Acest specific se va adăogi de acum înainte. Palatele şi catedralele lui măreţe au modele în marile metropole apusene. Dar peste toate s'a aşezat acum patina a două veacuri şi mai bine. Cursul impetuos al fluviului, strâns între cheiuri de piatră, dă priveliştilor o valoare fără pereche. Se adaogă la asta grădinile, şi parcurile, şi spaţiul, şi amintirile, şi fortăreaţa Petropavlovsk cu mormintele autocratorilor şi ale mucenicilor libertăţii. Am văzut oraşul pe o vreme blândă ce samănă cu zilele de Septembrie dela noi. Şi am apucat nopţile albe ale solstiţiului verii atât de poetice. La ora 12½ noaptea, puteam citi în stradă o gazetă. Abia s'a făcut, răstimp de un pătrar de ceas, noapte, şi zorile înfloresc răsăritul. Oamenii din această parte a lumii răsăritene sunt înalţi şi mândri. Femeile desvoltă o hărnicie care merită toate laudele. Luni îndelungate oraşul a fost ţinut subt tunuri şi avioane. Furnicare dese au căzut luptând pentru

www.dacoromanica.ro

eliberarea lui; au pierit numai de mizerie şi de foame trei sute de mii de fiinţe omeneşti în afară de cele stropşite de bombe. Astăzi se văd încă dezastrele distrugerilor. La reconstrucţii şi reparaţii pretutindeni numai femei îmbrăcate cu salopete şi cu mistriile în mâni.

Ce am văzut la adunările Academici Nauk, la festivalul de la Operă, la ospăţul cel mare de la Municipalitate, în împrejurimi la Ţarskoe Selo şi la satul Institutul lui Pavlov se subpune pentru moment unei impresii de ansamblu mai covârşitoare în legătură cu acest impuls formidabil de energie care a fost opera lui Petru Alexeevici Ţar, realizată parţial în oraşul său.

Indârjirea neistovită de a crea poporului şi ţării o viaţă nouă a urmat a arde în toată elita naţiunii.

Recunosc trei elemente dominante în prefacerile în curs ale lumii sovietice, după revoluţia din Octombrie din 1717. De data aceasta a prezidat un idealist, Lenin, care va rămâne stăpân desăvârşit al veacului său.

Intâi. Ostenitorii cu braţele ai lumii de aici au fost liberaţi definitiv. In deosebi ţăranii au găsit pacea vieţii lor şi dreptatea. Viitorul li se deschide înainte. Trecutul nu se va mai întoarce în veac şi pururi.

Al doilea. Copiii se bucură de o grijă nobilă şi atentă. Nestânjeniţi de nimic, cei mai înzestraţi pot ajunge la plinirea destinului lor pentru folosul obştei. Căci în acest rezervoriu imens de pui de om se clădesc încet-încet toate valorile pentru progresul lumii de mâine, şi în deosebi valorile spirituale. Iată ce nu vor avea mai ales a deplânge cei care se îndoiesc încă de opera lui Lenin. Ieşită din materialism strict, opera se redresează spre soarele veşnicului ideal.

Al treilea. Bag de samă în fine că toate acestea au ieşit din frământarea „intelighenţiei" din această parte a lumii. De un veac şi mai bine intelectualii ruşi au luptat şi s'au jertfit fără istov, umplând cu mormintele lor pustietăţile Siberiei, pentru ca lumea aceasta să se schimbe după desti-

www.dacoromanica.ro

nul tainic pus în Ilia Muromeț și în Petru Veliki, una din întrupările eroului.

Asta am văzut-o oarecum și în privirea lui Stalin, la ultimul banchet al Akademiei Nauk ce s'a dat la Kremlin. Generalisimul care a răpus furoarea teutonică se înfățișa blajin, bun și modest. Chipu-i pălit de vegheri, cu părul și mustața cărunte, părea o medalie de argint vechiu.

www.dacoromanica.ro

Copiii

Cât am stat la Moscova şi la Leningrad, am văzut multe lucruri interesante, mici comedii şi drame ale vieţii zilnice, care în primul moment au căzut în lăuntrul meu; acuma încep să apară la suprafaţă ca nişte scafandri ai amintirii.

Oamenii angajaţi acolo în bătălia cea cruntă contra puterilor întunericului şi într'o altă bătălie tot aşa de dură de redresare, după biruinţă, a unei vieţi noua tulburată de oroarea invaziei, oamenii aceştia, căliţi în suferinţi şi sforţări eroice, mi se înfăţişau în general aspri şi severi. Vorbesc de mulţimea cea mare de muncitori care se ţes la anume ceasuri pe străzile celor două capitale. Imi zâmbesc însă, din toate părţile, copiii: din tramvaie, de pe uliţi, din metrouri, de pe cheiurile Nevei, din grădinile publice.

Atenţia tuturor — oameni de stat, muncitori organizaţi, — e îndreptată cu grijă spre ultima generaţie, căci ea e solie spre veacul viitor. Copiii de astăzi vor fi biruitorii ultimelor inerţii şi prejudecăţi ce au mai rămas în societatea înoită, ca o drojdie a lumii de eri. Instrucţia şi educaţia colaborează strâns la pregătirea lor. Toată lumea, în afară de şcoala organizată, — pentru mine asta era vădit, — colaborează cu toată râvna şi cu tot sufletul pentru realizarea acestui ţel.

Am avut o bună prietină, soţia fratelui meu mai mare: Izabela Sadoveanu, intelectuală ageră şi veche luptătoare

www.dacoromanica.ro

socialistă încă dela începuturile mişcării noastre de stânga. Trăise un timp în Elveţia, unde îşi desăvârşise studiile. Îmi vorbea cu plăcere despre lumea evoluată dela Geneva şi punea accent mai cu seamă asupra delicateţei tuturor oamenilor maturi faţă de copii. Dimineaţa şi la amiază copiii umpleau tramvaiele şi trenurile către şcolile lor. Erau de toate vârstele. Cei mai mici, aduşi la staţiuni de părinţi, erau daţi în seama publicului: nu cu recomandări speciale, ci potrivit unei rânduieli, general şi liber consimţită. Omuşorii erau oarecum adoptaţi spontan de public pentru jumătatea de ceas a călătoriei. Li se făcea loc, li se supraveghiau gentele şi paneraşele cu mâncare, erau chestionaţi asupra locului debarcării, erau petrecuţi la coborîre; şi de la coborîre, umbletul lor pe străzile populate era urmărit fără ostentaţie de alţi cetăţeni, care-şi recunoşteau în asta o datorie firească, alături de agenţii de circulaţie şi de gardienii publici. Ca să treacă doi pui de om strada, cu ghiozdanele în spate, un gardian opreşte c'un semn şiragul de automobile.

Semne asemănătoare ale progresului culturii le-am observat la Moscova şi la Leningrad.

Trebue să mărturisesc, nu cu ruşine, dar cu mâhnire, că, la Bucureşti, am fost martor la brutalitatea publicului faţă de copiii de şcoală la urcările şi coborîrile din tramvaie. Recunosc că înghesuiala în asemenea vehicule e astăzi anormală, însă nu pot nici într'un chip înţelege violenţa unui cetăţean mare, congestionat şi burtos, care asvârle o parte către roţile tramvaiului pe o copiliţă firavă.

Plimbându-mă într'o zi prin parcul cel mare şi umbros dela Uzkoe, am văzut pe o bancă un copil de patru ori cinci ani, grăsuţ şi rumân, care se juca singur cu un ursuleţ de cârpă. Era un ursuleţ destul de mărişor, cu o blăniţă de un castaniu prea deschis şi cu nişte ochi foarte vii de mărgele. Nu mormăia, nu muşca, sta cuminte cum îl aşeza stăpânul lui, care îi schimba din când în când şi locul şi atitudinea. Prin ramurile copacilor din preajmă şuşuia vântul şi din pete de soare luceau florile ca nişte zâmbete.

www.dacoromanica.ro

Iată o femeie bătrînă, ostenită de ani. A fost cândva frumoasă. E albă şi cu mâini fine. Face o plimbare în blândeţa soarelui de Iunie. A observat copilul; îşi schimbă direcţia şi se apropie de el. Din întrebările bătrânei şi răspunsurile copilului, înţeleg că doamna şi pruncul au această întâlnire pentru întâia oară. Copilul răspunde că pe el îl chiamă Vasia, iar ursuleţului îi zice Fedia.

Doamna se aşează alături de Vasia pe bancă, şi Vasia află îndată că doamna îl cunoaşte pe Fedia de mai multă vreme; ştie de unde a venit, cu ce se îndeletnicesc alţi urşi, prieteni şi rude cu Fedia, care-i locul lui Fedia şi a neamurilor lui între vieţuitoarele pădurilor. Dar doamna ştie şi o poveste cu urşii, pe care o spune c'o voce blândă lui Vasia, în lumina după-amiezii. Doamna cea mâhnită şi palidă e o persoană în trecere pe la Uzkoe. In zilele ce au urmat, n'am mai văzut-o niciodată. Dar în sufletul lui Vasia ea a rămas ca o bună prietenă care i-a lăsat amintire o poveste, rostită cu glas domol şi zâmbet de blândeţă.

In altă după-amiază mă afam într'o grădină pubică, la Leningrad, în apropierea statuii lui Petre cel Mare. Statuia aceasta înfăţişează pe ţarul reformei strunindu-şi calul într'o săritură năspraznică. E o săritură pe care abia acuma a realizat-o lumea sovietică. De pe banca pe care stam, aud cu mirare o larmă de voci. E ceva cu totul insolit. Lumea aici nu gesticulează, nu strigă cu violenţă. Un copil de cinci ani cere cu stăruinţă altuia, mai mărişor cu doi ori trei ani, să-i dea un obiect pierdut. Cum s'a pierdut şi ce s'a pierdut nu ştiu, dar cel mic se caţără de cel mare cerând cu îndărătnicie. Cel măricel cearcă domol să se degajeze. Trecătorii de pe alee, lucrători ori funcţionari, se opresc o clipă să vadă despre ce e vorba şi ce se întâmplă; clatină din cap cu îngăduinţă, rostesc o vorbă de împăciuire şi trec.

O femeie tânără s'a oprit lângă desbaterea neobişnuită. Poate e o institutoare. Se interesează de apropae de necazurile lor şi pune întrebări copilului mai mărişor. E o mamă improvizată care nu părăseşte locul până ce litigiul

www.dacoromanica.ro

nu e aplanat. Partea cea mică se alină, partea cea mărişoară îşi asociază surâsul la lumina răsfirată în crengi a soarelui. Doamna îşi continuă oficiul întovărăşindu-i, până ce-i vede deplin împăcaţi şi îmbrăţişaţi. Apoi îşi strânge la subţioară pachetul cu alimente puţine şi se duce către statuia ţarului Petre Veliki.

www.dacoromanica.ro

Literatura în Uniunea Sovietică

Când am intrat în acel centru simpatic de umanitate care era Iaşii în preajma anului 1900, una din cele dintâi mari bucurii spirituale pe care le-am avut a fost contactul cu marea literatură rusească, devenită astăzi literatura clasică a popoarelor Uniunii Sovietice.

Atunci, în Liceul Naţional, am cunoscut în traduceri tranceze pe Dostoewski şi Tolstoi, pe Gogol şi Turgheniev, pe Puşkin şi Lermontov, pe Scedrin şi pe Gorki, atunci la începuturile sale. Am cetit „Ce-i de făcut"? a lui Cernişevski, „Rusia subpământeană" a lui Stepniak, unele cărţi ale lui Kropotkin. Eram încântat şi tulburat în acelaşi timp de viziunile şi problemele ce prezentau sufletului meu aceşti mari artişti necontenit frământaţi şi tulburaţi ei înşişi, în căutarea unei lumi mai bune şi visând prefaceri încă nebuloase.

Triştii şi bolnavii lui Dostoiewski din „Umiliţi şi ofensaţi", din „Idiotul" şi „Crimă şi pedeapsă", şi mai ales figurile neuitate din „Casa morţilor" mi-au stăpânit îndelungate nopţi de gânduri chinuitoare.

După asemenea lecturi eram nevoit să mă refugiez în luminoasele pagini ale lui Turgheniev, unde găseam blândeţă şi poezie, după urgia biblică a posedaţilor marelui suferind.

Mai mult decât în romane, am găsit plăcere, ca la un izvor de apă vie, în „Istorisirile unui vânător". E atâta a-

www.dacoromanica.ro

devăr, înţelegere umană şi atâta suflet blând în această operă a lui Ivan Turgheniev încât, chiar de atunci, de pe băncile Liceului Naţional, m'am simţit ademenit să le caut o formă de exprimare în româneşte. Am încercat această muncă agreabilă după o versiune franţuzească aproximativă, pe care, ceva mai târziu, am controlat-o după originalul rus cu ajutorul doamnei Maria Constantin Stere, pe când lucram la „Viaţa Românească".

Acest entuziasm literar de tinereţă şi-a găsit realizare şi răspândire într'o bibliotecă de popularizare ce se chema „Minerva". Povestirile acestea incomparabile ale marelui vânător literat mi-au rămas intacte în amintire şi în suflet şi dorind de a le da o formă definitivă în limba mea a renăscut acum, când cred că am mijloace să le dau în literatura noastră un loc definitiv.

„Război şi Pace", „Ana Karenin", „Sonata Kreutzer", unele nuvele ale marelui Tolstoi, amintirile lui, istorisirile lui pentru popor, tragicul său apus, au alcătuit, aş putea spune, episoade din propria mea viaţă atunci aşa de tihnită şi aşa de fără griji.

Mă interesau cu mult mai mult faptele şi întâmplările legate de marii mei maiştri ai literaturii europene şi în special ai literaturii ruseşti decât sterilele lupte parlamentare ale României de atunci şi de cât viaţa aşa de mărginită în preocupări mărunte a burgheziei noastre orăşeneşti. Găseam o compensaţie şi o corespondenţă cu scriitorii ruşi numai în poporul nostru dela ţară, care singur în această epocă stearpă dovedea, ca totdeauna, originalitate şi caracter.

Am fost un timp răpit pe înaltele culmi ale artei lui Nicolai Gogol. „Priveghiurile" lui ucrainene, „Iarmarocul dela Sorocineţ", „Taras Bulba", „Suflete moarte" mi-au dat bucurii durabile. Cărţile lui au fost pânea şi sarea mea într'o vreme când aceste bunuri necesare fiinţii mele fizice îmi lipseau cu desăvârşire.

După ce m'am desfătat cu Gorki, mai târziu am avut

www.dacoromanica.ro

plăcerea să cunosc şi pe Anton Cehov, a cărui „Cameră Numărul 6" m'a impresionat aşa de profund.

Ce-aş putea spune acum de cartea lui Cernişevski şi de „Rusia subpământeană" ?

In dulceaga viaţă fără perspective şi fără probleme morale a societăţii româneşti de atunci, ele au fost ca o otravă lentă, binefăcătoare şi întăritoare. Aveam nevoie de aşa ceva, căci lumea învechită în rele mergea inexorabil către marile prefaceri ale veacului.

Am fost cu dosebire mişcat cândva de acea carte neînsemnată, „Rusia subpământeană", a unui scriitor pe care nimeni nu-l mai pomeneşte, Mihail Stepniak, în care am fost pus oarecum în legătură cu umili eroi ai jertfelor necontenitei mişcări revoluţionare ruse.

Se relatează în „Rusia subpământeană" fapte şi se prezintă figuri ale unor fiinţi umane care au trăit, şi-au făcut datoria şi au murit servind cu stăruinţă şi devotament idealurile unei lumi mai bune, pe care intelectualitatea rusă le-a proiectat în curs de un veac asupra viitorimii. Bolnavi incurabili sau condamnaţi fugari care nu puteau apărea la lumina zilei şi sub ochii zbirilor poliţiei ţariste se închideau de bună voie sub pământ scriind, culegând şi tipărind ziare şi manifeste, tăinuind şi îngrijind pe prigoniţi, servind într'o mie de chipuri mişcarea revoluţionară. Se osândeau astfel singuri să nu mai iasă niciodată la lumina soarelui.

Din asemenea jertfe s'au hrănit rădăcinile marii revoluţii a continentului rus şi din imboldurile morale care au animat asemenea oameni s'a produs izbânda eliberării lumii.

Cu Octomvrie 1918, perioada literaturii mari clasice încetează. Cum din haosul revoluţionar, ca după haosul primordial, trebuia să înceapă facerea altei lumi, tot astfel în artă şi literatură trebuiau să pornească alte iniţiative şi alte îndrumări. La început, după cum mărturisesc cei ce au urmărit de aproape, chiar pe loc, fenomenul, elanul şi

www.dacoromanica.ro

entuziasmul covârşeau producţia intelectuală. Cu desvoltarea planurilor cincinale şi ordonarea treptată a vieţii în lumea nouă, pornea şi literatura să-şi caute punctele de orientare. In locul vorbelor se substituiau faptele, observaţia raelistă şi uneori ironică.

Realismul vechii literaturi reînvia căutându-şi însă obiective în legătură cu aşezarea societăţii pe temelii nouă. Clasele sociale erau lichidate. Baza întocmirilor statului devenea socialismul; marele mulţimi erau chemate la instrucţie, la cultură, la prefacerea economiei ţării. Popoarele numeroase din tot cuprinsul Uniunii se simţeau libere şi beneficiau de dreptul de a slăvi stările mai bune de lucruri în limbile lor proprii. Literatura devenea un instrument social de primul rang. Menirea ei era să colaboreze intens în această a doua-zi după acel tohu-bâhu biblic al viforului social. Odată cu asemenea sforţare, se producea şi ridicarea de nivel a instrucţiei populare. A fost o emulaţie aşa de puternică, încât, dela un an la altul, ţări, teritorii, regiuni întregi, răsturnau graficele analfabetismului. Am mai spus şi aiurea că fenomenul s'a petrecut, de pildă, şi în Republica moldovenească de peste Nistru, unde, în trei campanii de iarnă, tot norodul a fost deprins a scrie şi a ceti.

De unde la început, după Octomvrie 1918, tirajurile cărţilor de literatură nu întreceau cinci mii de exemplare, nu după mulţi ani „Donul liniştit" a lui Mihai Şolohov atingea un tiraj de două milioane cinci sute de mii.

La începutul deceniului al treilea al acestui veac, după izbânda deplină a socialismului în realizări necontestate în toate domeniile, literatura devine o puternică pârghie de progres a ţării, îndreptându-se către finalităţile fundamentale, conform liniei trasate de genialii conducători sovietici.

In Aprilie 1932, comitetul central al partidului comunist reorganizează asociaţiile literare şi artistice, scriitori devin elemente de prim rang întru călăuzirea morală a

www.dacoromanica.ro

popoarelor pentru izbânda desăvârşită a vastei şi minunatei lucrări de clădire a lumii nouă răsăritene.

La prima vedere, s'ar părea că s'a produs o desfacere totală între literatura clasică a secolului XIX şi literatura de azi sovietică.

Cercetătorul atent va găsi însă fără greutate punctele de contact şi legătură firească între trecut şi prezent. Scriitorii nici unui popor n'au fost mai plini de ardoare decât vechii scriitori ruşi pentru problemele umanităţii. Intelectualii ruşi au fost prin excelenţă internaţionali, de aceea găseau atât răsunet în tineretul entuziast al tuturor neamurilor. Adversari ai şovinismului şi ai burgheziei îmbuibate, iubind poporul şi dorindu-i eliberarea, ei au alimentat masiv mişcările revoluţionare din trecut, dând bogate jertfe pentru triumful de astăzi al unor vechi idealuri. In vremea lor, revoluţia era protestare şi vis nebulos spre o umanitate descătuşată. Astăzi intelectualii revoluţiei octombriste au statornicit căile practice ale realizărilor definitive. Odinioară, puterea constituită îi trimetea pe scriitori în exil; puterea constituită de azi îmbrăţişă pe urmaşii celor de atunci şi onorează pomenirea jertfelor din trecut.. Cei de demult erau preocupaţi mai mult de artă şi de meşteşugul aluziilor şi simbolurilor. Cei de azi, în plină perioadă de muncă şi organizare, pun politicul deasupra preocupărilor artistice. Au dreptate, căci mâni, când în lumea nouă vor înflori grădinile liniştii, altă generaţie de artişti va regăsi şi va reîntrebuinţa sculele fine de aur ale maiştrilor din celălalt veac.

Urmând procesul istoric şi social, scriitorii sovietici din vremea planurilor cincinale au venit cu preocupări şi cu materiale nouă în literatură. Pomenim: „Pământ desţelenit" de Sołłolov, „Hidrocentrala" de Saghinian, „Cimentul" de Gladkov. Slăvirea revoluţiei în sine şi a mişcărilor de masă covârşesc problemele legate de individ. Activitatea scriitoricească rămâne, cum e şi natural, închinată colectivului.

www.dacoromanica.ro

Poeţi mari, suflete viforoase, cum a fost Vladimir Maiacovski, au trecut ca meteori pe cerul înroşit de pojaruri. In societatea nouă, aproape deplin constituită, începe să se schiţeze legăturile cu izvoarele interioare ale sufletului rus şi cu trecutul. Astfel apar, tot ca o consecinţă firească, romane istorice: „Luptele de la Sevastopol" de Sergheiev Ţenski, „Ghinghis Han" şi „Batâi" de Jan, „Stenka Razin" de Ceapâghin, „Trilogia Olgăi Forş", inspirată din epoca Ecaterinei II.

Dintre romanele celebre ale epocei se cuvine să numărăm „Şi a fost ziua a doua" de Ilia Ehrenbèrg.

Alexei Tolstoi arată, în raportul său intitulat „25 de ani de literatură sovietică", şi altă caracteristică resultată din nevoia de a reface structural Rusia de după revoluţie. Copiii lumii primenite era necesar să fie crescuţi într'un crez altul decât al trecutului, îndrumându-i spre idealurile păcii definitive între toţi fiii omului; asta a determinat pe conducătorii Uniunii sovietice să puie un accent deosebit pe literatura pentru tineret. Poeţii şi prozatorii cei mai de seamă ai literaturii moderne sovietice şi desenatorii cei mai eminenţi şi-au luat sarcina să dea ultimelor generaţii publicaţii mai îngrijite şi mai bogate decât oriunde în lume.

Dar îndrumarea aceasta spre tihna unei bune învoiri de mult visate între toţi fraţii pământeni s'a frânt dintr'odată. La finele decadei a patra a veacului s'a schiţat tot mai amenințătoare asupra lumii agresiunea nazistă, până ce marele războiu de şase ani, urmare celui de acum un sfert de veac, a izbucnit, dezonorând civilizaţia. Am asistat cu oroare la deslănţuirea unor măceluri cum n'au mai fost între imense forţe armate; dar am fost umiliţi până la zdrobire, ca oameni, mai ales, de crimele fără nume, de deslănţuirea feroce a instinctelor barbariei primitive pe care Germanii le-au pus ca o lege a agresiunii lor pentru dobândirea aşazisului spaţiu vital.

Ce-a fost în veacuri foamete, suferinţă, ură şi invidie tot ce fusese refulat sub pojghiţa unei culturi de împrumut

www.dacoromanica.ro

şi subt prestigiul civilizaţiei mecanice a izbucnit ca un bolid monstruos. Hoardele şi-au regăsit avântul de crimă şi pradă. Europa era ameninţată în toate bunurile ei acumulate. Civilizaţia spirituală se ofilea ca o floare atinsă de dogoarea pârjolurilor.

Atunci tânăra lume din Răsărit, surprinsă în acţiunea ei de organizare şi construcţie, a avut o clipă de oprire. Energia ei a reacţionat cu o forţă ce ne-a umplut de admiraţie. După aproape şase ani de războiu crud şi crâncen cum n'a mai cunoscut omenirea, armata roşie s'a întâlnit cu armatele aliaţilor anglo-americani la Berlin în cuibarul crimei. In acest lung şi înfricoşat războiu, scriitorii sovietici au devenit în chip firesc crainicii biruinţii. Literatura de războiu s'a produs şi de data asta în Uniune ca un efect al împrejurărilor istorice. Urmând pas cu pas datoria clipei faţă de obşte, scriitorii sovietici au dobândit pe lângă glorie, milioane de cititori şi un tratament cum nu-l au tovarăşii lor de breaslă din nici o altă parte a lumii.

Dar literatura sovietică mai are o faţă, cărei eu, personal, îi dau o importanţă cu totul deosebită. E vorba de multilingvismul acestei literaturi. In Uniunea sovietică nu se scrie numai în ruseşte. Câte popoare trăiesc sub legea Uniunii, atâtea limbi şi atâtea literaturi.

Era o vreme când, cu ironie amară — relatează Alexis Tolstoi — Taras Sevcenko, vechiul poet ucrainean spunea în poemul său „Caucaz" că în Rusia ţaristă toate popoarele, dela cel moldovenesc până la cel finlandez, „tac" în toate limbile.

Rusia ţaristă s'a străduit să sugrume naţionalităţile şi să le rusifice. Astăzi lumea răsăriteană e liberă să grăiască şi să scrie fiecare după neamul său, în limba pe care-o vorbeşte. Această atentă şi onestă rânduială a unor organizatori geniali cum au fost Lenin şi Stalin cuprinde în ea însăşi o forţă covârşitoare. Acest drept al neamurilor Uniunii Sovietice la limbă şi datină, această libertate primară şi e-

www.dacoromanica.ro

senţială sufletului omenesc a produs în mare parte puterea care a dus spre victorie armatele eroice ale Sovietelor.

Ca valuri nebiruite, neamurile setoase de libertate au venit, au tot venit din Răsărit, din fundul Siberiei şi din Asia centrală şi din Caucaz, de pretutindeni, bătând şi prigonind îndărăt către peşterile preistorice barbaria civilizată a Teutonilor.

In raportul său la Constituţia sovietică din 1936, mareşalul Stalin spune următoarele:

„Inflorirea culturii naţionale a popoarelor Uniunii sovietice, cultură naţională după formă, socialistă după conţinut, a dus la schimbarea radicală a fizionomiei popoarelor Uniunii, a dispariţiei din sânul lor a sentimentului de neîncredere reciprocă, la desvoltarea în sânul lor a sentimentului de prietenie recipocă şi la stabilirea, în felul acesta, a unei adevărate conlucrări frăţeşti a popoarelor, în sistemul unui stat federativ unic. Ca rezultat, astăzi avem un stat socialist multinaţional, perfect închegat şi care a rezistat tuturor încercărilor, a cărui tărie ar putea s'o invidieze orice stat naţional din orice parte a lumii".

Intre cele şaizeci de popoare care lucrează cu încredere şi prietenie în hotarele Uniunii Sovietice se află unele evoluate cu literaturi vechi.

Altele au fost chemate de Stalin la viaţa lumii şi îndemnate pentru întâia oară să-şi cunoască şi să-şi cultive graiul. In ultimul sfert de veac, zeci de naţiuni ale Uniunii Sovietice, până astăzi în pustiul izolării, şi-au creiat un alfabet şi rudimente de literatură.

Se găsesc în Uniune popoare rămase la literatura orală; dintre acestea unele s'au îndemnat a trece la poemul scris, la nuvelă şi roman.

Popoarele caucaziene şi cele din Asia centrală au tradiţii literare de milenii. Aicea asuprirea trecutului a apăsat mai greu; păturile suprapuse s'au alcătuit cu biruitorii, vânzându-şi sufletul pentru blidul de linte. Poporul cu-

www.dacoromanica.ro

fundat în analfabetism se despărţea tot mai mult de depozitul său antic spiritual.

In aceste zone libertăţile culturale ale constituţiei lui Stalin au redeşteptat tradiţiile literare; vechi poeţi naţionali au fost scoşi din uitare, reeditaţi, traduşi şi sărbătoriţi de toate poparele înfrăţite ale Uniunii.

Au renăscut cântăreţii populari ai Asiei centrale şi ai Caucazului; s'au tradus în ruseşte literaturile renăscute; prin asta literatura rusească s'a îmbogăţit simţitor şi în acelaş timp a devenit a doua limbă a neamurilor înfrăţite. Cred că nicăieri viaţa n'a sporit din punct de vedere cultural atât de rapid ca în Uniunea Sovietică sub înrâurirea binefacerilor democraţiei. Primejdia deslănţuită de Germani a strâns şi mai mult energiile de rezistenţă, ridicându-le la un potenţial măreţ.

Uniunea Sovietică a avut într'adevăr în trecutul războiu o armă care i-a adus gloria şi victoria. Părea secretă, pentru că nu era cunoscută. Acum această armă — îndreptăţirea egală a naţionalităţilor — o cunoaştem şi o onorăm. Cu ajutorul ei se va putea izgoni — nădăjduesc pentru totdeauna — prejudecăţile, nedreptăţile şi rătăcirile lumii vechi.

www.dacoromanica.ro

Ilya Ehrenburg

Ilya Ehrenburg, sol al scriitorilor sovietici, a fost câteva zile printre noi. Am fi dorit ca şederea acestui intelectual european să se prelungească mai mult, aşa încât să poată trece dela aglomeraţia nu prea interesantă pentru artist a Capitalei noastre la peisagiul liber şi la poporul cel mare dela ţară. In loc să fie domnia sa, pentru unii snobi, o pradă a curiozităţii, când întreaga sa fiinţă cerea o clipă de popas, reculegere şi destindere, ar fi fost mai potrivit şi pentru sufletul său, şi, dacă voiţi, şi pentru mulţimea anonimă care nu i-a cetit cărţile, dar nădăjduim să i le citească, prilej să-l lumineze şi să-l odihnească zări line şi privelişti armonioase şi să-l îndulcească bunătatea, omenia şi blândeţea acestui popor. Ar fi fost pentru Ilya Ehrenburg un reconfort în suferinţa pe care o poartă cu el şi pe care o va purta până la sfârşit, în îndoielile lui şi în aspiraţiile-i către o lume îmbunătăţită.

Negreşit că lumea noastră bucureşteană, care l-a primit cu atâta simpatie, cuprinde destui intelectuali adevăraţi. Aceştia au ştiut a-l preţui fără să-l obijduiască. Ştiu de asemenea că şi indiscreţia poate fi acceptată dacă porneşte din dragoste sinceră. Totuşi, cei care l-au împresurat pe Ilya Ehrenburg fac parte dintr'o lume pe care a cunoscut-o şi o cunoaşte; sunt cei care îl înţelegeau înainte de a-l asculta; sunt sau europeni în adevăratul înţeles al cuvântului, sau candidaţi la această nobleţă.

www.dacoromanica.ro

Aş fi voit totuşi — cum spun — ca Ilya Ehrenburg să cunoască poporul dela ţară, temelia naţiunii noastre. Aş fi putut pune, în primul rând, pe muncitorii din uzine, dar aceştia reprezintă o etapă interesantă prin însăşi poziţia ei, o etapă de organizare spre lumea mai bună a viitorului. Mare parte din muncitori au făcut un salt, îndreptându-se cu hotărîre spre eliberarea de diformările sufleteşti ale trecutului. Oamenii noştri dela ţară însă, sunt aşa cum i-a lăsat Dumnezeu şi i-au apucat vremurile nouă, după crude suferinţi de veacuri. Aceşti oameni ai Daciei, covârşiţi vreme de un mileniu şi jumătate de invazii, nevoiţi să se întoarcă dela viaţa organizată a vechei civilizaţii la traiul penibil şi nesigur al unor păstori primitivi, aceşti oameni au păstrat în ei totuşi un depozit sacru pe care furii nu-l răpesc şi rugina nu-l distruge.

Ilya Ehrenburg era îndreptăţit să vorbească aşa cum a vorbit despre cultura nazistă — cu K —, deoarece cultura cealaltă a Occidentului francez şi englez e alta. Oamenii agresiunii naziste, ai războiului total, ai uzinelor morţii, au regăsit, sub lustrul disciplinei, organizării şi câştigurilor tehnicei moderne, sufletul crâncen al lui Arminius. Dintr'odată, în Europa modernă, harnicii şi oneştii nemţi cu ochelari au redevenit oamenii clanurilor de pradă. S'au înarmat ştiinţific şi au atacat Europa. Supunându-se fără murmur şefilor, au lepădat ca pe o zdreanţă netrebnică ceea ce Europenii numesc spiritualitate şi umanitate. Au vărsat atâta sânge cât nu s'a vărsat în toate veacurile la un loc. Din cadavrele calcinate au făcut îngrăşământ agricol, din puţina grăsime a captivilor, săpun ; au tuns ţestele femeilor asasinate — spune Ilya Ehrenburg — ca să vândă părul pentru industrii, câştigând astfel 2,25 mărci de fiecare femeie ucisă. Au dinamitat oraşele casă cu casă. Războiul în sine e o înfricoşată nebunie, şi calamitate, şi întoarcere în barbarie;— ei bine, ei au ridicat mijloacele şi metodele de distrugere la un potenţial necunoscut nefericitului pământean până azi

www.dacoromanica.ro

şi, în încercarea lor, au dat istoriei neamului omenesc cea mai ruşinoasă pagină.

Am avut strângerea de inimă a tuturor celor care erau de faţă la cuvântul dela Ateneu al scriitorului sovietic, când glasul său tulburat a amintit că în Uniune nu se află familie care să nu-şi numere morţii. Vai, acelaşi lucru îl putem spune şi noi cei care am suferit şi am dat jertfe din sângele şi carnea noastră oribilei nebunii a acestui secol. Unde, în trista noastră Europă, mamele nu-şi plâng copiii, surorile fraţii, soţiile soţii ?

Aşa e, are dreptate Ilya Ehrenburg. Să bage de seamă oamenii Europei, să nu se ridice din căderea sa cadavrul fascismului. Lupta noastră şi izbânda să fie pentru reabilitarea omului. Nici o înduioşare, — cere Ehrenburg. Dacă totuşi am putea ierta, — zic eu, — să nu uităm niciodată, niciodată !

Deci aş fi dorit ca Ilya Ehrenburg să cunoască şi această lume necăjită a plugarilor şi păstorilor noştri, a păstorilor de datini, în care mai subsistă vestigii ale unei vechi civilizaţii. Poate l-aş fi întovărăşit şi i-aş fi spus o istorie adevărată, ca să-l mângâi.

In timpul ruşinei noastre dela Iaşi şi din alte părţi, când au fost prigoniţi, prădaţi şi ucişi Evreii, de hoarde infectate de fascism, o coloană de vreo cinci sute de Evrei din Huşi, umblând cale obositoare pe jos, către o tabără de concentrare, a ajuns într'un sat cu nummele Bogdana, din judeţul Tutova, în Moldova de jos. Flămânzi, trudiţi şi înfricoşaţi, aceşti oameni escortaţi se întrebau ce soartă îi aşteaptă la popasul lor şi la căderea nopţii.

Au fost întampinaţi de săteni, de preot şi primar, şi de plutonierul de jandarmi. Acest plutonier de jandarmi, cu numele Neculai Prisăcaru, era în acele vremuri excepţionale autoritatea supremă în Bogdana. El a întâmpinat pe pribegi, le-a spus vorbe bune, i-a consolat şi i-a îndemnat să creadă în izbăvire. Preotul, primarul şi fruntaşii au adaos însufleţirea lor la această atitudine frăţească. Bieţii perse-

www.dacoromanica.ro

cutaţi au fost găzduiţi, hrăniţi şi ocrotiţi. Copiii mai ales s'au bucurat de o protecţie specială.

Nu vreau să adaog amănunte patetice acestui episod. Aceste amănunte se găsesc în raportul şefului comunităţii, care conducea convoiul acela de persecutaţi. Ele se află în parte consemmate şi într'o lucrare remarcabilă, nu de mult apărută: „Patru ani de urgie", semnată S. Cristian, document al acestei epoci.

Mai cunosc şi alte întâmplări ca asta.

Am avut plăcerea, acum câteva săptămâni, să cunosc pe plutonierul Prisăcaru. Mi-a povestit simplu întâmplările, şi l-am ascultat fără să-i arăt cât sunt de emoţionat, şi fără să-l îmbrăţişez, cum aşi fi dorit. Acest om era un adevărat frate al meu, ca toţi soţii săi dela Bogdana. Fapta lor ne răscumpără de atâtea spurcăciuni ale răilor şi rătăciţilor.

De aceea aş fi dorit ca Ilya Ehrenburg să treacă şi în alte regiuni ale ţării, să cunoască poporul cel mare, în mijlocul căruia şi eu m'am simţit câteodată mângâiat de multe răni ale sufletului meu.

www.dacoromanica.ro

Indemnul lui Ilya Ehrenburg

In înfățișarea lui Ilya Ehrenburg am văzut suferința anilor crânceni. In ce ne-a spus el a sunat sinceritatea unui camarad al nostru, care a luptat cu armele spiritului și talentului său împotriva ingnominiei fasciste.

Ehrenburg poartă însă răni necicatirzate; e îmbătrânit înainte de vreme; dar e un tânăr erou al epocei și truda lui va rodi floarea păcii și împăcării în zilele ce vin.

Astăzi e încă îndârjit și ostenit; să nu se scoale morții și să ne împresure iar! Putreziciunea fascismului e încă o primejdie; de otrava lui se află încă infectate destule victime. Să curățim bine aria Europei; urmele de sălbăticie să fie lepădate în trecut; să facem loc larg iubirii de oameni. Fără asta nu suntem vrednici să trăim; dacă generația noastră nu va împlini această datorie ce nu iartă, merită să fie stigmatizată de blestemul urmașilor noștri.

Omenia și blândețea, și dreptatea pentru desmoșteniții vieții: iată chemarea acestui sol al unei intelectualități care, vreme de un secol, n'a încetat de a lupta și a se jertfi.

Datoria de astăzi a luptătorilor pentru pace și cultură e și datoria noastră, a intelectualilor români. Au încetat armele, muzele încă trebue să-și impue tăcerea, până ce se va face lumină deplină în această Europă tragică. Dacă ni se împuținează ceasurile poeziei noastre intime, puterea și talentul nostru să-l dăm fără șovăire acestei lupte cătră mai bine.

www.dacoromanica.ro

Ieşim dintr'un războiu nemilos şi prefacerile din jurul-ne au caracter de revoluţie. Ca să prevenim catastrofele, cată să grăbim şi pe acest pământ al nostru românesc opera democraţiei adevărate. Cultivarea şi educarea morală a orăşenimii, întărirea conştiinţei muncitoreşti, aducerea la civilizaţia Europei a lumii noastre rurale.

Sunt nouăzeci de ani de când, în Divanul *ad-hoc* dela Iaşi, un reprezentant al umiliţilor şi obijduiţilor din veac a strigat nedreptatea clasei lui. Strănepoţii de azi ai acelui îndrăzneţ — mulţi deveniţi intelectuali şi scriitori — s'ar cuveni să le simtă scrisă cu flacără în inima lor. Căci rânduri după rânduri de cărturari ieşiţi de acolo dela ţară şi îndulciţi la pâinea albă au fost trădatorii părinţilor şi fraţilor lor.

Această ţară — a spus cu alte vorbe solul plugarilor — stă pe temeliile ei prin munca braţelor noastre. Pe muncitorii din vechi zile ai pământului Daciei i-au bătut ploile şi vânturile şi i-au ars zăduful şi i-a usturat gerul; şi au venit asupra lor hoardele lumii în pradă şi ei şi-au pus piepturile şi şi-au vărsat sângele. Cu sudoarea şi lacrimile lor au îngrăşat ţărâna din care au scos holde nu pentru saţul lor. Ei au fost însuşi neamul care a păstrat sufletul, limba şi datinile, ei sunt viaţa şi munca fără oprire; şi cu toate acestea ei au rămas sclavii vieţii. Ei muncesc puţinul lor, ei robesc multul altora; ei plătesc birurile, săvârşesc boilicurile şi podvezile, ei dau menzilul şi oştenii. Iar puţinul lor nu-i în deplina lor stăpânire şi copiii lor n'au alt drept decât să moştenească robia. De bunurile pământului şi de desfătările lumii se bucură alţii!

Acesta a fost un glas al celor mulţi care cereau altă soartă.

In nouăzeci de ani s'au pus asupra vieţii noastre de stat etichete subt care nu se afla conţinut. „Proprietatea" ţărănească a lipsit pe urmaşii ţăranilor de la 64 de dreptul de servitute pe care-l aveau asupra pământului străvechiu. Desfiinţarea boieresculuí a dat loc legii tocmelilor agricole,

www.dacoromanica.ro

care readucea subt alte forme regimul vechiu de exploatare silnică. Populaţia rurală a rămas în marea ei majoritate tot fără ştiinţă de carte, fără drumuri, fără organizare, fără asistenţă higienică şi medicală.

Ca să fie această ţară ce se cuvine, toate aceste lipsuri trebue să înceteze cât mai curând. Ale lor şcolile, bibliotecile, dispensarele, organizarea luminată a muncii agricole şi economiei vitelor. Exproprierea ultimă a fost o necesitate a timpului, dar munca ţăranului trebue organizată. Intr'un veac s'au măcinat numai sentinţe patriotice deşarte, s'au pus la cale diversiunile, s'au inoculat oamenii cu stupefiantele alegerilor şi xenofobiei şi poporul dela ţară a rămas mapoiat, numai cu datinele şi pitorescul lui. Dar acest popor nu trebue să mai lucreze în deficit, îi trebue lumina culturii, folosinţa născocirilor moderne, uşurarea trudei lui. Să-l scoatem din ignoranţă şi boli sociale, spre o vaţă omenească, spre a întemeia, însfârşit, o ţară conştientă şi tare.

Spre această regiune a vieţii noastre sociale îndeamnă mai ales cuvintele aprige ale lui Ilya Ehrenburg. Spre fascismul egoiştilor, a înglodaţilor în prejudecăţi, a profitorilor de toate categoriile. Glasul lui Ilya Ehrenburg vine din jertfa intelectualilor ruşi, pe care noi intelectualii români trebue s'o avem pildă.

Rusia nouă a ieşit din convulsii sângeroase. După biruinţa Uniunii Sovietice, rămâne drum deschis realizărilor paşnice, prin înţelegere şi înfrăţire.

Făcăii siberieni — a zis Ilya Ehrenburg — au căzut la Stalingrad, pentru ca Europenii să-şi păstreze democraţia şi civilizaţa. Victoria sovietelor a fost victoria tuturor neamurilor acestui continent.

Are dreptate. Dar după victorie, neamurile acestui continent să tindă prin propria lor energie şi prin intelectualii lor către bunuri pe care nu le meritäm dacă nu vom lupta pentru ele.

www.dacoromanica.ro

Despre Taras Şevcenko

Taras Grigorievici Sevcenko s'a născut pe o moşie din Ucraina a unui boier cu nume nemţesc, la 9 Martie 1814, adică acum 130 de ani. Era copil de servi — plugari vechi, oameni obijduiţi, umiliţi şi ofensaţi, care lucrau pentru folosul maimarilor lumii, iar ei tânjeau în întuneric şi foame. Altădată poporul din Ucraina trăise liber; cu timpul, stăpânirile trecătoare l-au supus în iobăgie.

Flăcăuaşul Taras Grigorievici a început cu slujba de groom la echipagiul măriei sale stăpânul moşiei. In casa boierească a deprins a ceti. I s'a luminat înţelegerea; iubea cărtile şi pictura.

Ducându-se cu stăpânii lui la Petersburg, câteva întâmplări au făcut să fie remarcat de unii artişti şi scriitori ai timpului. Câţiva din ei erau ca şi el Ucrainieni. Aceştia s'au hotărît să răscumpere din ticăloasa lui stare de şerbie pe Taras Grigorievici. Pictorul Briullov a pus la loterie un tablou al său şi cu câştigul de două mii cinci sute de ruble a fost plătită eliberarea tânărului Sevcenco.

Din anul acesta, al douăzeci şi patrulea al vârstei sale, Taras Grigorievici intră în altă zodie a vieţii. Incepe a frecventa Academia de arte, scrie şi pictează. Cunoaşte pe artiştii şi scriitorii timpului. La 1840 apare primul său volum de stihuri: „Cobzarul". Primită cu însufleţire, această carte este socotită ca una dintre cele mai de seamă podoabe ale tinerii literaturi ucrainiene. In accente de adânc lirism şi aprig sen-

www.dacoromanica.ro

timent al trecutului, Sevcenco evocă epoca eroică a poporului său de țărani și zugrăvește starea de suferință a muncitorilor de pământ din timpul său.

La 1845, Taras Grigorievici termină Academia de Arte și se întoarce în Ucraina sa, la Kiev, unde începe o activitate vie, scriind și zugrăvind. Literatura lui se îndreaptă spre povestea populară și legendă, întorcând oarecum poporului său în forme potențiate depozitul vechiu al literaturii orale. Munca lui devine expresia speranțelor și aspirațiilor tinerei generații de Ucrainieni intelectuali. In acest răstimp scrie poeme în care pătrunde protestul său aspru împotriva sistemului feudal de stăpânire în Rusia. Asemenea opere circulau clandestin în manuscris, exercitând o influență covârșitoare asupra contemporanilor săi.

Opera lui însă nu putea trece nebăgată în seamă de conducătorii despotismului. In 1847, Sevcenco e arestat subt învinuirea că ar fi alcătuit și răspândit „versuri cutezătoare". Drept pedeapsă, e trimis ca soldat de rând să-și facă slujba departe în mohorîtele stepe kirghize și i se interzice să scrie și să zugrăvească.

In surghiunul acesta, Taras Sevcenko a petrecut zece ani lungi și dureroși. Anii lui de tinereță. Floarea vieții lui ofilită și strivită.

Totuși cu toată vitregia împrejurărilor și dușmănia prigonitorilor, poetul și pictorul nu încetau de a lucra. Înăbușit, focul artistic a urmat a-l arde. In zece ani de tristeță, literatura ucraineană s'a îmbogățit cu unele din lucrările lui cele mai pătrunzătoare. In acest răstimp și-a scris Sevcenko și primele sale povestiri în limba rusă.

La moartea împăratului Nicolae I. Pavlovici, în 1857, Taras Grigorievici Sevcenko a dobândit iertare pentru greșala lui de a fi cântat, de a fi zugrăvit și de a-și fi iubit poporul. I s'a îngăduit chiar să se întoarcă la Petersburg. Aici în Capitală intră în legătură strânsă cu marii scriitori și democrați revoluționari, Cernișevski și Dobroliubov.

www.dacoromanica.ro

In crâncena-i robie din stepa kirkhiză sănătatea lui, însă fusese grav atinsă. La patru ani după iertare, în 1861, Taras Grigorievici Sevcenko se prăpădeşte în plin elan al puterii sale creatoare.

Din 47 de ani cât vieţuise, douăzeci şi patru de ani fusese iobagi; zece ani i-a petrecut în robia stepei kirkhize; 13 ani a fost liber, scriind şi luptând pentru libertate. In ultimii ani îi fusese interzis poetului şi operei sale să intre în Ucraina.

In cea dintâi strofă a testamentului său, poetul Ucrainei spunea:

Dac'oiu muri, într'un curgan
Să m'astrucaţi în taină,
Subt brazdele de bărăgan
Din draga mea Ucrainã.
Să se deschidă'n depărtări
Spre Nipru alba cale,
S'ascult în adâncimi de zări
Cântări de jale.

Prietenii săi i-au dus într'adevăr trupul în Ucraina, înmormântându-l pe malul înalt al fluviului pe care l-a cântat, în apropiere de oraşul Kiev. De atunci, generaţiile ce-au urmat ale tinereţii ucrainiene l-au pomenit şi i-au dus flori. In actualul război, între sălbaticele distrugeri ce au săvârşit în acea parte de lume, Germanii au socotit că trebuie să cuprindă şi acest ultim lăcaş de odihnă al unui poet.

Cât a durat regimul ţarist, opera poetică a lui Taras Sevcenko a dormitat, aşteptând o aurorã a libertăţilor şi pentru poporul ucrainian. Această aurorã a celor mulţi şi obijduiţi s'a aprins în răsărit şi arde asupra lumii. Glasul răsună din morţi; noroadele îl ascultă şi se bucură de întoarcerea între ele a lui Taras Grigorievici Sevcenko, poetul pământului lor.

In vremea cenzurii ţariste, opera întreagă a lui Sevcenko era subt oprelişte. Acuma, cărţile lui se difuzează în milioane

www.dacoromanica.ro

de exemplare şi se traduc în toate limbile popoarelor Uniunii Sovietice.

In 1939, la o sută douăzeci şi cincea aniversare a naşterii lui Sevcenko, reprezentanţii tuturor popoarelor Uniunii s'au adunat la mormântul de pe măgura Niprului, ca să aducă închinare memoriei marelui poet ucrainian. Au trecut Germanii şi au dărâmat mauzoleul: poporul eliberat de marele val de întoarcere ofensivă al armatei roşii s'a grăbit să restaureze mormântul şi tihna veşnică a poetului.

In literatura noastră cel dintâi a scris despre Sevcenko, făcându-l cunoscut la noi, C. Dobrogeanu-Gherea. Gherea a tălmăcit în proză şi a explicat unele din lucrările de căpetenie ale lui Sevcenko: „Haidamacii" „Ecaterina", „Sluga", „Caucaz", „Maria".

„Excepţional de frumoasă e Maria lui Tiţian, zice Gherea, dar o Marie mai măreaţă, mai sfântă ca aceea a lui Sevcenko nu există".

Alţi tălmăcitori în româneşte, destul de puţini, ai lui Taras Grigorievici, au fost Zamfir C. Arbore, Ion Buzdugan, C. Dumitraşcu şi A. Caftonache. Aceştia din urmă, C. Dumitraşcu şi A. Caftonache, sunt poeţi tineri din Republica autonomă sovietică moldovenească.

Sevcenko a fost şi pictor desenator. A fost şi gravor apreciat. Munca lui diversă într'un spaţiu de treisprezece ani de libertate — şi aceea libertate relativă şi primejdioasă — poate fi socotită cu drept cuvânt eroică.

Infăţişarea lui Taras Grigorievici, după portretul pe care îl am eu, e a unui ataman de Cazaci din vechime: mustăţi mari şi stufoase pleoştite în jos, sprâncene dese, frunte înaltă, cuşmă de miel şi şubă; privirea dreaptă şi tare.

In opera sa poetică, Sevcenko a cântat deseori la început slava de odinioară a Căzăcimii libere dela Nipru. Se manifesta astfel pasiunea sa pentru trecut şi pentru epocile cântecului bătrânesc. Din această parte a producţiei lui ne-am gândit să alegem, pentru o versiune a noastră în româneşte,

www.dacoromanica.ro

„Cântecul lui Ivan Pitcova", adică Balada lui Nicoară Potcoavă. Moldovenii și Cazacii au avut deseori contact prietenesc în luptele pentru ființa lor ca neam, în această margină de lume bântuită de furtunile istoriei. Ion Vodă cel Cumplit, în veacul XVI al Moldovei, a avut sprijin Căzăcimea în lupta lui contra împărăției turcești. Potcoavă a fost unul dintre frații lui Ion Vodă. S'a întâmplat ca primul meu roman istoric să aibă drept erou pe acest viteaz cu faimă, ieșit dintre Moldoveni și ajuns hatman la Pragurile Niprului. Am avut o deosebită mișcare sufletească regăsindu-mi eroul în opera poetului ucrainian.

Dealtminteri îmi mai găsesc și alte corespondențe în opera lui Taras Sevcenko, în acel sentiment de dragoste pentru cei mulți și obijduiți, la care inima mea răspunde din toată puterea. Căci lumea din care a ieșit Sevcenko are identități cu lumea pe care am cunoscut-o și am înțeles-o în peisagiul nostru moldovenesc. A doua bucată pe care am transpus-o în limba noastră e un tablou de trei strofe a vieții rurale ucrainiene, a cărui asemănare cu amintirile și viziunile noastre din pruncie e izbitoare. Și în una și în alta din aceste versiuni am avut în vedere mai ales tonul și atmosfera.

Intorcându-se de către trecut, Taras Grigorievici a văzut realitățile tragice ale poporului său; a lăsat baladele și poveștile înflorite în rama lor de umbră și a devenit un luptător fierbinte pentru libertăți. Opera lui de maturitate se încadrează astfel în mișcarea revoluționară care a dus la eliberarea Ucrainei și a tuturor popoarelor din Uniunea Sovietică.

Balada lui Nicoară Potcoavă

Fost-a fost în Ucrainã
Bubuit de puști și larmă,
Când domneau în zaporojă
Căzăcimile viteze.

Slava lor și libertatea,
Fapte mari cu faimă'n lume —

www.dacoromanica.ro

Au trecut, şi mărturie
De ce-a fost aici odată
Stau curgane'n bărăgane

Stau subt cer curgane nalte,
Mărturie 'nfricoşată;
Cântă vânturile'n ele
Despre slava de-altădată

Strănepoţi ascultă'n vânt
Şi îngână'n lacrimi cânt,
Când se pleacă secerând. -
Căci a fost cândva o vreme
Când şi palida mâhnire
Se prindea râzând în horă
Şi'n pocaluri — chef deplin —
Curgea mied şi curgea vin.

Fost-au fost măreţe vremuri,
Fraţilor, în ţara noastră.
Amintirile se'mbină,
Jalea ni se mai alină

Nour negru pe buhaz
Stânge soarele de-amiaz.
Marea-i fiară ce spumează,
Marea geme, marea urlă,
Marea bate'nfricoşat
Apa Niprului spumat.
Sus, băieţi! Săriţi în luntri —
Marea joacă, hai la horă.

Când au năboit Cazacii,
Chiuindu-şi lung aleanul,
Bărcile-au umplut limanul.

www.dacoromanica.ro

Marea dănțuie în spume
Iar flăcăii cântă'n zbor.

Valuri nalte urcă creste —
Nu-i nici cer, nu-i nici pământ,
Cântece zbucnesc în vânt;
Chiotă întărâtați:
Asta-i viața noastră, frați!

Trece zvoana lor spre zări.
Bat lopețile'n talaz;
Larii albi roiesc în stol
Atamanu'n frunte-i az.
Mână oastea către țel
Unde merge știe el.
Gândurile-i cresc tumult,
Subt musteața lui tufoasă
Pipa i s'a stâns demult.

Unde-s dușmanii? La dreapta?
Ori la stânga? In ostroave,
Ori la smârcuri? Atamanul
Aprigi ochi își flutură,
Coama'n vânt își scutură.

Cușma-și smulge, dă îndemn,
Sus, copii, că face semn.
Sus, copii, năvală mare!
Trageți pala la Sinope;
Ș'apoi treceți mai departe.
Atamani și dragi prietini,
Să răzbim la Țarigrad.

La Sultanul să ne ducem,
Musafiri să-i fim, ce ziceți?

www.dacoromanica.ro

— La Sultanul du-ne taică,
Bubuie prelung răspuns.
— Mulţumescu-vă, băieţi!

Cuşma'n cap şi-o toarnă iarăşi,
Valurile cresc în jur,
Zboară luntrile spre zări;
Atamanul crunt priveşte
Şi pieziş, în depărtări.

Stau vişini înfloriţi până'n ţâţâna uşii
Şi bâzâie prin vişini cărăbuşii.
Dela arat ai noştri prind să vină,
Trec fetele cântând dela grădină,
Bunicile le gată-acasă cină...

S'au strâns cu toţii lângă vatră-afară,
A răsărit luceafărul de sară,
Copila cea mai mare 'ntinde masă
Măicuţa 'ncepe a spune ce-i pe-acasă:
Nu-i chip, privighetorile n'o lasă.

Pe cei mai mici îi duce mama la culcare
Şi'a adormit şi ea'ntr'un cot de trudă mare,
Tăcere; lin cădelniţează florile;
Intinde somnul aripi pândind zorile —
Zvonesc doar fetele şi cu privighetorile.

1847, Petersburg, în închisoare.

www.dacoromanica.ro

Ardealul de Nord

O delegaţie a „Asociaţiei române pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică" s'a înfăţişat alaltăieri domnului Andrei Vâşinski, spre a-i exprima mulţumiri şi bucurie în legătură cu întoarcerea Ardealului de Nord sub administraţia românească.

S'a întâmplat să fac parte din această delegaţie şi, în cursul convorbirii cu onoratul reprezentant al Uniunii, mi-am îngăduit să exprim şi eu o gratitudine „specială", pornită din durerea şi alinarea împrejurărilor de astăzi.

Covârşit fiind de adânca mea mişcare sufetească, am rostit câteva cuvinte pe care nu le mai pot aduna laolaltă aici. Erau cuvinte din străfundul meu; am cutezat să le socotesc expresie a poporului meu cel mare care a suferit cel mai mult în ultimii şapte ani şi care nu-i întru nimic vinovat de greşalele păturii noastre conducătoare.

Poporul român e ţărănimea română, majoritatea covârşitoare din această ţară. Ţărănimea aceasta care de aproape un veac poartă toate sarcinile statului fără a primi în schimb nimic, care a făcut agricultură deficitară pentru a îndestula oraşele şi pe profitorii vieţii, nu e nici fascistă, nici ostilă democraţiei. Clasă socială cu caracter şi demnitate, păstrătoare a unităţii noastre ca neam în decurs de veacuri, de mult aşteptată o dreptate către care încă n'a putut ajunge. Râvneşte spre justiţie ca orbul însetat spre iz-

www.dacoromanica.ro

voare, şi sufere în aceste zile tragice de orbirea celora care şi-au desăvârşit misiunea aducându-ne în marginea prăpăstiei. Justiţia după care tânjeşte această clasă ţărănească, întârziată faţă de progresele tehnice, se proectează în orizontul zilei de mâne. Când va înţelege adevărul, ieşind din conservatism şi rutină, ţărănimea nu va avea nici o şovăire; va deveni cel mai credincios ostaş şi luptător al democraţiei; se va simţi în elementul său cum se simte înnotătorul în apă.

In numele acestei majorităţi valoroase a poporului român, mi-am îngăduit să vorbesc şi să mulţumesc că, în vremuri de restrişte, i se aduce o înseninare ce-i îngăduie să nădăjduiască şi mai mult. Progresul vine spre ea ca un râu nebiruit care o va lua definitiv în curentul său. Actul de justiţie în ce priveşte Ardealul, leagănul semin̦ţiei noastre, e un început care îi va întări şi celelalte nădejdi de viitor.

Domnul Andrei Vâşinski a răspuns aşa cum doream şi aşteptam. Domnia sa e un desăvârşit cunoscător al problemelor ce frământă astăzi lumea europeană. Domnia sa a asistat în Uniune la toată străduinţa de ridicare a vieţii poporului. Deci a dat sugestii înţelepte celor care se găsesc îngrijoraţi şi preocupaţi de soarta ţărănimii noastre. Probleme asemănătoare au fost cu izbândă soluţionate în Uniune. Nu-i vorba să ne însuşim noi, fără discernământ, metode ce s'au aplicat în teritoriile vaste ale marei noastre vecine; comunismul Uniunii, a zis domnul Andrei Vâşinski, nu e marfă de export; însă de tot ce s'a săvârşit bun acolo şi s'a izbândit, se pot folosi şi alţii.

Dar alături cu această preocupare arzătoare a noastră, domnul Andrei Vâşinski, în vorbirea sa, a atins o chestiune cu mult mai profundă, întrucât soluţionarea ei asigură desvoltarea întregei vieţi de mâne.

Vine timpul ca, însfârşit, popoarele să abandoneze atitudinea de duşmănie şi să trăiască prieteneşte în Europa. După ce vor fi scoşi colţii agresorului recidivist, rămâne să se asi-

www.dacoromanica.ro

gure pacea viitorului. Uniunea, prin structura ei socială şi prin idealul umanitar ce-o călăuzeşte, nu poate urmări altceva decât ascensiunea spre o înfrăţire deplină. S'au duşmănit destul neamurile; au curs între naţii râuri de sânge; vine vremea ca lumea să uite duşmănia, pentru ca progresul ei să nu mai fie stânjenit. Un stat ca al Uniunii sovietice ar putea uza de puterea lui în folosul său; nu numai că nu uzează în acest sens, ci, cum se întâmplă faţă de Polonia, îşi afirmă dorinţa şi voinţa de relaţii statornice amicale.

Asta e poziţia Uniuni faţă de Polonia. E poziţia Uniunii şi faţă de România. E o poziţie foarte logică; deoarece Uniunea nu e o alcătuire imperialistă; ordinea socialistă şi convieţuirea paşnică a atâtor naţionalităţi ce a instaurat în cuprinsul său exclude exploatarea şi asuprirea a unui popor de către alt popor. Pentru ea e necesar un război de apărare ca cel de azi; însă un război agresiv apare fără noimă.

Pe lângă asta Uniunea e ieşită dintr'o jertfă imensă, pentru a putea realiza o umanitate nouă. Luptătorii ei au fost pătrunşi de acest ideal suprem al înfrăţirii, care poate da un scop trecerii omenirii pe pământ. Din suferinţa luptătorilor şi martirilor pentru asemenea izbândă va ieşi răscumpărarea ticălosului neam omenesc.

Deci, îmi spun eu, fiinţa poporului meu cu tot ce are el propriu şi valoros, dobândeşte un sprijin puternic, pe care nu l-a avut niciodată în veacuri. Uniunea sovietică va fi o putere de garanţie a desvoltării libere a popoarelor mici învecinate. Astfel văd asigurată deplin justiţia pentru poporul meu de ţărani.

Omenirea trebuie să ajungă aici; suferinţele ei trebuie să aibă o răscumpărare. Lumea nouă se înfăptuieşte subt ochii noştri. Unii, având ochi de văzut şi urechi de auzit, nu văd şi nu aud. Fericiţi cei care văd şi înţeleg!

In tot ce se săvârşeşte astăzi în lume, pe lângă faptele măreţe de arme, eu văd o străduinţă şi mai eroică pentru

www.dacoromanica.ro

pace şi bună-învoire între namuri. Bucuria poporului meu pentru Ardeal e profundă şi firească după atâtea suferinţi şi nedreptăţi şi rătăciri şi dibuiri; dar în oamenii de răspundere care ne-o prilejuesc, eu înţeleg o satisfacţie mai înaltă, întrucât e legată de un ideal cu mult mai cuprizător.

www.dacoromanica.ro

Obstacole

S'a promulgat legea exproprierii

La 1864, legiuitorii progresişti au fost convinşi că, neîndoios, crecază ţăranului din Principatele-Unite dunărene o situaţie mai bună economică, ridicându-l în acelaşi timp la rangul de cetăţean liber al ţării.

In ce priveşte libertatea cetăţeanului, stabilită după legi împrumutate din Apus, s'a văzut îndată că e o etichetă fără conţinut, mai cu seamă libertatea ţăranului.

Se desfiinţase boierescul, adică iobăgia; însă proprietăţile rămase boierilor trebuiau lucrate, şi nu puteau fi lucrate decât cu aceiaşi lucrători; şi încă trebuiau lucrate mai intens, deoarece pieţele de desfacere se lărgeau tot mai mult pentru grâul românesc.

Atunci s'a întocmit, pentru a ocroti economia marei proprietăţi, o lege a tocmelilor agricole.

Ţăranului i se dăduse în stăpânire veşnică o porţiune de pământ. Dar în afară de asta nu i se mai adăoga nimic, nici un fel de sprijin, subt nici o formă, pentru întemeierea unei gospodării şi a unui inventar profesional. Pentru nevoile lui de toate felurile, plugarul era silit să se adreseze proprietarului de moşie al cărui „vecin", ori „rumân", fusese şi acesta îi tocmea astfel braţele de muncă pentru viitor. A urmat un sistem de exploatare care a devenit mai sălbatec şi mai crâncen decât vechiul boieresc dinainte de 1864.

Rezultatele reformei dela 1864 şi a sistemului de exploa-

www.dacoromanica.ro

tare a muncii țărănești s'au vădit la 1907. Protestului robilor s'a răspuns cu tunul. Zeci de mii de țărani au hrănit cu sângele lor un pământ care nu-i mai putea hrăni pe ei.

Marea expropriere de după războiul celălalt (1914—1918) a mai adaos proprietății țărănești o bună parte din ceea ce fuseseră latifundiile. Insă nici atunci nu s'au pus la dispoziția muncitorilor țărani credite ieftine și ocrotirea de stat pentru modernizarea economiei lor agricole.

Mai mult: în timpul primului guvern Averescu, inițiativa manifestată în tovărășiile agricole a fost stăvilită și obștiile desființate. Astfel situația de iobăgie s'a menținut, iar inferioritatea tehnică a gospodăriei țărănești a adus, în urma trecutului război, o scădere simțitoare a producției naționale.

Astăzi lumea se bucură — și are dreptul să se bucure — de o expropriere și mai largă în folosul muncitorilor de pământ. E poate ultima lege de expropriere în favoarea marii mulțimi în suferință, care își așteaptă de multă vreme dreptatea. Din toate părțile vin veşti despre bucuria și satisfacția populației rurale. Democrația duce către plinirea destinului ei și această țărănime așa de bine înzestrată și așa de întârziată față de jocul de forțe al lumii moderne.

Trebuie să se cunoască, însă, că aceeași însuflețire s'a produs la 1864 în tabăra progresiștilor și aceeași bucurie în lumea rurală. Rezultatele s'au văzut la 1907.

O altă satisfacție, întovărășită de mari speranțe, a avut lumea democratică dela noi și lumea astelor, după exproprierea făgăduită și înfăptuită subt regele Ferdinand I. Acest al doilea act mare a avut drept consecință legea conversiunii — moment de agonie a micii proprietăți rurale.

Iată-ne iarăși bucuroși. Dar de data asta socot c'a venit timpul să tragem toate învățămintele și să adăogim bucuriei noastre o cercetare rece a situației.

De sigur, pământul se cuvine să fie al celui ce-l muncește. Prisosurile de grâu ce s'au exportat atâtea zeci de ani din țara asta au fost produse de munca țărănimii noastre,

www.dacoromanica.ro

numai cât aurul încasat n'a intrat în patrimoniul țărănesc. E vremea ca foloasele acestea să echilibreze bugetul până cuma totdeauna deficitar al țărănimii noastre. Adică e vremea ca țăranul român să mănânce îndestulător, să se tămăduiască de bolile care-l distrug, să crească generații mai sănătoase și mai puternice de copii.

Această lege în folosul celor mulți și obijduiți e un rezultat al luptelor democrației și la noi și, mai cu samă, în alte părți. Epoca este a eliberării și a dreptății.

Dar dreptatea plugarilor din ținuturile dunărene are și un caracter istoric. Rânduiala care guverna viața plugărimii dinainte de 1864, după obiceiu străvechiu, cuprindea în ea un drept al săteanului în moșia pe care era așezat. Domnii vechi erau stăpâni după dreptul feudal, împărțind bunuri slujitorilor lor, însă pământul dăruit cu hrisov era lucrat de obștea muncitorilor care trăiau acolo. Acești muncitori aveau obligația să dea stăpânului o zeciuială din producție și să facă zile de clacă, adică boieresc. Prin urmare pământul țării era al poporului muncitor și generațiile succesive păstrau acest drept în proprietățile pe care viețuiau. Lăsăm la o parte abuzurile care au intervenit în decursul timpului. Legea dela 1864, făcând pe țăran proprietar numai pe o porțiune de pământ, i-a deposedat în același timp urmașii de dreptul străvechiu la proprietatea obștească. Astăzi țărănimea revine oarecum la dreptul ei de demult.

In 1864 pădurile au fost lăsate în privegherea marilor proprietari. La 1894 acești mari proprietari au devenit stăpâni desăvârșiți pe păduri, în baza prescripției. Nimeni nu s'a opus, și se înțelege pentru ce, când s'a împlinit termenul de prescripție. Numai Ion Nădejde, vechiu socialist, a avut îndrăzneala, atunci, la 1894, să scrie despre această deposedare a obștei poporului român. Inainte de 1864, țărănimea avea drept să scoată uscăturile din păduri și să ia lemn de construcție pentru gospodării. Astăzi, pentru un vreasc, țăranul e urmărit pentru delict silvic.

www.dacoromanica.ro

Se împlinesc prin urmare dreptăţile — în parte se repară şi nedreptăţile istorice, în care se cuprinde şi exproprierea ţărănimii dela 1864 — şi astăzi ne aflăm în pragul aşezărilor nouă.

Cu greşalele trecutului?

De sigur, nu.

Ce face ţărănimea cu pământul? Il lucrează cu rutina ei arhaică? Rămâne izolată în prejudecăţile ei? Nu-şi recunoaşte o datorie şi o funcţie socială?

Să fie oare lăsat, ca şi până acum, acest vrednic pământean în sama speculanţilor? Să nu i se dea o îndrumare? Să nu i se dea sprijin să-şi alcătuiască gospodărie modernă, să-şi creeze un inventar după vremurile în care trăim?

Fără îndoială cei care au săvârşit actul de restaurare au în vedere că poporul nostru de plugari trebuie ajutat să treacă, într'un salt grabnic, puntea spre lumea nouă şi spre metodele nouă.

Să renască obştiile — care în unele locuri au făcut în trecut operă aşa de bună; să se găsească pentru gospodăria ţărănească credite ieftine; să se puie la dispoziţia plugarilor îndrumători tehnici, staţiuni de tractoare şi alte maşini, şcoli practice pentru tineret.

Bani, bani şi iar bani, — se spunea odată.

Avem nevoie şi de bani, dar oameni, oameni şi iar oameni. — e lozinca noastră cea nouă. Oameni în înţelesul cel bun al cuvântului. Avem nevoie de adevăraţi democraţi, slujitori fără viclenie şi răutate.

Plugarul nostru, eliberat însfârşit de povara care-l zdrobea şi-i împuţina din ce în ce energia, va fi chemat astfel la viaţa Europei de mâne, în care va avea a-şi împlini o funcţie socială de primul rang.

Desrobirea e prima etapă; ridicarea economică e a doua etapă; realizarea culturală şi conştiinţa datoriei sociale e apoteoza libertăţii către care ne îndrumează democraţia.

www.dacoromanica.ro

Perspective în legătură cu reforma agrară

Unul din satele de ieri tipice din punctul de vedere al mizeriei l-am cunoscut în preajma Iaşilor, la o depărtare care nu întrece 25 de km. Mă duceam, în vremea iernii, acum vreo cincisprezece ani, cu tovarăşi, la vânători de pădure în codrii dela Borosești. Câteodată aceste expediţii cinegetice durau două zile. Popasul de sară, după ziua întâia de vânat, l-am făcut în câteva rânduri la Cujba.

Cujba era o aşezare ce apăruse în acele locuri după împroprietărirea de la 1864. Ţăranilor, pe foarte multe moşii expropriate, li se dăduse în stăpânire popoare, să rămâie — nu-i aşa ? — cu „feţele", pe care se poate sămăna grâul, în cele mai bune condiţiuni.

Deci, la Cujba, se afla o aşezare ţărănească aruncată între rătăcăni şi păduri. Am avut impresia că am intrat pe „ţărâmul celălalt". După mărturia gospodarilor bătrâni, cu care am făcut vânătorile noastre, niciodată vreun reprezentant al stăpânirii nu-i cercetase: nici prefect, nici subprefect. Nici un magistrat, nici un medic nu răzbise până la „Blajinii" aceia. Numai agenţii fiscului veneau să-i împlinească pentru biruri.

N'aveau primar, n'aveau şcoală, n'aveau biserici; n'aveau agent sanitar, n'aveau moaşă.

Trăiau în singurătate şi tristeţă. Nici o centimă din dările pe care le vărsaseră fiscului în zeci şi zeci de ani, începând de la 1864, nu se întorsese către ei; rămâneau cu totul izolaţi de ţara cealaltă. Copiii, ca să înveţe carte, ar fi trebuit

www.dacoromanica.ro

să străbată o distanţă de 5 km. Nu-i chip să-i trimetem la scoală, domnule, căci la vreme de iarnă îi mănâncă lupii"

Erau ca „Blajinii" din legenda bogumilică. Aceşti Blajini trăiesc subt pământ, undeva, şi nu ştiu când se sărbătoreşte Paştele. Abia după ce pâraiele de pe pământ duc până la ei cojile de ouă cu care gospodinele pământence au făcut cozonacul şi pasca, află şi ei, şi sărbătoresc cu o întârziere de nouă zile Sfânta Inviere.

Cojile de ouă ale marei sărbători a primăverii vor ajunge însfârşit şi la sărmanii dela Cujba. Copiii cu păr bălan şi ochi albaştri, pe care îi îndestulam cu dulciuri la aceste popasuri vânătoreşti ale noastre, acuma se ridică la o altă înţelegere a lumii şi se vor bucura de „învierea" vieţii lor.

Un sat tip de tranziţie între vremea veche şi vremea nouă e Vatra-Paşcanilor, unde mi-am petrecut o parte din copilărie. Din când în când, în cursul anilor, mă întorceam în locul unde a rămas mormântul părinţilor mei şi băgam samă la schimbările ce se produseseră în lumea rurală din acea parte a văii Siretului.

Acum şaizeci de ani, ţăranii din Vatră locuiau în cocioabe umile, cu acoperişurile joase şi cu ferestre cât palma. In două încăperi strâmte, cu puţină lumină şi aer, trăiau părinţii şi copiii destul de numeroşi, la care se adăogeau, la sfârşitul iernii, şi viţeii şi mieluţii plăpânzi. Clădirile gospodăriei cu totul rudimentare. Vitele băgate în şoproane deschise, în spulberul crivăţului. Era vremea când oamenii îşi angajau din iarnă braţele, pentru muncile viitoare pe moşia boierească. S'a explicat, în parlamentul de după 1907, mecanismul acestei robii moderne, a exploatărilor rurale cu braţele ţărănimii.

S'a întâmplat ca în regiunea aceea, la gara Paşcani, să se întemeieze, încă de pe timpul Companiei de drum de fier Oppenheim, un atelier de reparat vagoane şi locomotive. La început fuseseră aduşi lucrători calificaţi din Austria; ţărănimea din jur găsea o întrebuinţare subalternă de salaho-

www.dacoromanica.ro

rie. După ce drumurile de fier au trecut în stăpânirea statului român, copiii sătenilor din Vatra Pașcani, Fântânele și Lunca, cele mai apropiate de gară, au prins a intra ucenici la acel mare atelier al căilor ferate.

Rezultatul s'a văzut nu prea târzie-vreme.

Marea majoritate a tinerilor din Vatră au trecut prin scoala primară cu nădejdea de a deveni lucrători calificați în ateliere.

Toți sătenii care și-au dobândit un sprijin în aceste îndeletniciri nouă s'au desrobit de muncile la proprietar. Au găsit mijlocul să-și îngrijească și bucata lor de pământ, în condiții mai bune. Și-au clădit case moderne, cu ferestre mari mobile, cu odăi încăpătoare. Au început a se îmbrăca europenește pentru lucru la gară și în ateliere, păstrând costumul arhaic pentru zilele de sărbătoare — și ei și femeile lor. S'au deprins a mânca mai substanțial; au întemeiat grădini de agrement în jurul casei; au întrebuințat mașina de cusut și gramofonul, iar acuma în vremea din urmă aparatul de radio. Inainte de ultimul război se putea vedea încă, alături, căsuța veche neîncăpătoare și nehigienică a bătrânilor, în fundul ogrăzii, iar către uliță, cu flori la ferestrele deschise, casa modernă a generației tinere.

Cu inima luminată de speranță văd prefacerile zilei de mâni în favoarea lumii mizere de ieri. Văd această lume mizeră emancipându-se, ca gospodarii din locul meu de baștină, Pașcani, progresând către viața evoluată țărănească pe care au cunoscut-o, în anii din urmă, în Banat, în câmpiile Aradului și Țara Bârsei. Acolo ridicarea plugărimei a avut loc mai devreme, datorită administrației oneste și pricepute a vechei Austrii sau vredniciei excepționale a Mocanilor. Vom vedea din an în an desvoltându-se și prosperând o țărănime care n'a așteptat decât condițiile favorabile ce se alcătuiesc acum în jurul ei. Democrația i le creează. Va beneficia și de experiențele care au dus la rapide realizări tehnice în Uniunea Sovietică.

S'a vorbit și se vorbește despre individualismul exclusiv

www.dacoromanica.ro

al țăranului român și despre rutina lui conservatoare în agricultură.

Se va vedea în curând că n'avem a ne teme de nimic și că progresul tehnic al agriculturii țărănești dela noi se va produce în puțini ani, subt ochii noștri, fără dificultăți și fără silă.

Stațiunile de tractoare și mașini agricole ce se creează în toate punctele unde au existat proprietari cu inventar, vor înlesni imediat și vor ușura munca plugarilor dela sate. Relațiile acestor stațiuni nu se vor stabili cu fiecare gospodar în parte ci cu o obște, care va trebui să aibă în vedere și un plan de cultură. Organizarea nouă a gospodăriei sătești va fi desigur, în același timp, sprijinită în deaproape, cu credite ieftine. Modernizarea și intensificarea culturii pământului vor avea drept colaboratori pe toți agronomii democrați în primul rând ; în al doilea rând pe tinerii țărani care vor urma școlile practice de îndrumare, și, în rândul al treilea, pe acei gospodari, cât mai numeroși, care vor fi trimiși să vadă chiar cu ochii lor ce s'a realizat în alte părți. Oștenii întorși la vetre vor adăogi și propria lor experiență din ce-au văzut și cunoscut umblând dincolo de granițele țării.

Mai este ceva.

E cu putință oare să nu înțeleagă frații noștri plugari că, odată cu timpul, s'au schimbat și oamenii ? In acești oameni noi, se cuvine să-și așeze toată încrederea. Inteligența lor și-au dovedit-o țăranii noștri în atâtea împrejurări ; și-o vor dovedi și acuma. Mai ales că argumentele se află în adevăruri și fapte ce se îndeplinesc

Plugarii acestei țări vor înțelege, mai presus de toate și alt adevăr : că drepturile creează datorii ; că greutatea vieții noastre de stat s'a mutat către țărănime și că această țărănime, odată dreptul său realizat, e obligată să-și asume o datorie economico-socială de primul rang.

www.dacoromanica.ro

Către altă viaţă

E o mare mişcare şi o mare însufleţire la Ministerul Agriculturii, aşa cum n'a fost niciodată. Omenire multă s'adună ca să primească materiale şi seminţe; se organizează convoiuri de camioane şi pluguri pentru Moldova; agronomii pun o râvnă vrednică de toată lauda; chemarea lor se armonizează însfârşit cu viaţa nouă naţională. Pe de altă parte, cele mai senzaţionale ştiri vin de pe teren, unde lucrătorii din fabrici se înfrăţesc cu plugarii, într'o primăvară cum n'a mai fost, într'o ţară ce începe să fie a ostenitorilor în toate domeniile muncii.

Ca în orice început, după buna noastră tradiţie, nu lipseşte confuzia; şi încă avem nevoie de ajutorul stihiilor: ploi prielnice, la vreme potrivită.

Nu-i departe însă timpul când practicile trecutului nu vor mai fi decât o amintire. După martirajul ei îndelungat se va dovedi că ţărănimea acestui binecuvântat pământ a ştiut să-şi „croiască o altă soartă", păşind la plinirea destinului său.

Primăvara aceasta va fi o primăvară a nădejdilor şi a pregătirilor. Adevărata viaţă nouă a plugărimii va porni după prefacerea din temelie a sistemelor arhaice. Intensificând şi industrializând agricultura, plugarii noi de mâne vor dovedi că au dreptul la viaţa pe care le-o pregăteşte democraţia, punând în cumpănă cu acest drept şi datoria lor de cetăţeni şi patrioţi. Averea şi îndestularea ţării în viitor de ei atârnă.

www.dacoromanica.ro

Altădată lanurile de grâu aduceau venituri importante latifundiarilor. Acele lanuri trebuie să apară iarăşi mai îngrijit lucrate prin întovărăşirea agricultorilor în vederea unor culturi sistematizate şi călăuzite de specialişti. Venitul era altădată al altora; acum acest venit se va împărţi între gospodarii participanţi.

Livezile de pomi, viile, grădinile de zarzavat vor putea fi de asemeni valorificate prin obştiile de vânzare. Altădată mare parte din câştig, la acest capitol, trecea în punga intermediarilor; acuma câştigul va rămâne economiei rurale.

Acelaşi lucru se poate spune despre cultura păsărilor, a vitelor de rasă, a albinelor şi viermilor de mătasă, precum şi despre industriile casnice din vremea iernii. Gospodăriile neorganizate nu-şi găseau tot folosul în vânzarea unor cătimi mici de produse. Pe când întovărăşirile de vânzări vor aduce folosul întreg în patrimoniul gospodarului dela ţară.

Ştiu că vechile cooperative n'au izbutit în trecut pretutindeni. In multe locuri ele au căzut în mâna unor chiaburi ori a unor oameni lacomi care le-au discreditat. Intr'un sistem democratic al muncii şi întovărăşirii, conducerea cată să fie într'adevăr a obştei prin reprezentanţii ei fireşti, cei mai vrednici de încredere faţă de toţi gospodarii. Aş îndrăzni să dau sfat ca toţi cei care vor conduce asemenea organizaţii să fie numai plugari calificaţi, care ară, seamănă şi recoltează cu mâna lor.

Una din pricinile care împiedecau pe sătenii agricultori de eri să iasă deasupra nevoilor era lipsa de credite. Ţăranul găsea cu greu bani şi cei pe care-i găsea erau prea scumpi. Ori plătea dobânzi oneroase, ori îşi robea munca. Statul nou va îngriji ca muncitorimea pământului să aibă la îndemână credite ieftine.

Dar Statul nou va îngriji ca plugărimea să aibă nu numai credite ieftine, ci şi şcoli gratuite de agricultură practică pentru tineretul rural, ci şi staţiuni zootehnice pentru

www.dacoromanica.ro

îmbunătățirea vitelor și alte multe înlesniri pentru consolidarea gospodăriei sătești.

Mai mult decât atât: Statul va veghea ca puterea de producție a pământuui nostru să sporească necontenit, prin irigațiile tuturor văilor străbătute de ape și prin punerea în valoarea maximă a regiunii inundabile a Dunării.

Regretatul academician Grigore Antipa a arătat în mai multe rânduri, în scris și cu vorba, că noi trebuie să urmăm învățămintelor și sugestiilor Dunării noastre, nu să ne punem împotriva organizării ei firești din veacuri imemoriale. Dunărea și-a alcătuit pe teritoriul nostru un sistem propriu de canale și bălți, în care se prăsesc și se pot pescui mari cantități de pește. Creșterile și scăderile apelor Dunării se fac cu o orânduială ce poate fi folosită, punând la cale culturi de cereale în nămolul fertil și creșterea crapului în bălți. Prin călăuzirea pricepută a apelor se pot alterna cu mare folos asemenea bălți și ogoare pentru binele întregii națiii.

Delta Dunării cuprinde pe de altă parte posibilități de culturi și industrializări așa de însemnate și așa de valoroase, încât celelalte bogății firești ale solului românesc sunt sortite să rămână în urmă. Semnalez numai un fapt, pe care l-am constatat și l-am urmărit cândva eu însumi.

Doctorul Dimitrie Ionescu, fost administrator al bălților Dunării inferioare (om vrednic pe care țara noastră l-a pierdut prea de timpuriu) a întemeiat în regiunea Brăilei, pe seama sa, o cultură de albinărit transhumant. Prisăcile erau stabilite pe platforme plutitoare, care treceau dela floarea sălciilor primăvara, la păduri de tei, și apoi la flora târzie de baltă. „Pășunatul" acesta al albinelor într'un an — cu metode perfecționate, bineînțeles, (faguri artificiali, extractoare și vase de maturat mierea necăpăcită) — a adus recolte de 200 până la 250 kgr. de miere cu stupi Dadant. Cultivând 250 de stupi, faceți dumneavoastră socoteală de averea pe care i-au adunat-o harnicele himenoptere. Cele mai mari recolte relatate de cărțile de apicul-

www.dacoromanica.ro

ţură americane (100 de kgr. de stup) au fost astfel cu mult depăşite.

In vechea rânduială economică a acestui pământ se aflau odinioară şi iazurile sau heleşteele, în preajma tuturor satelor. După 1864, iazurile, care reprezentau o bogăţie şi dădeau populaţiei rurale o parte din hrană, au fost desfiinţate. Era vorba să se facă în albiile lor păşuni pentru vite. Au devenit mlaştini impure şi dăunătoare.

Economia nouă, metodele moderne, fânaţurile artificiale vor îngădui ca heleşteele vechi să apară iar. Lucrul se va face odată cu asanările, irigările, replantările, îmbunătăţirile de terenuri degradate, comasările şi celelate îmbunătăţiri ale vieţii rurale care sunt în firea lucrurilor să se săvârşească. Odată porniţi pe calea nouă a valorificării la maximum a terenurilor de cultură şi a industriaizării agricole, va trebui să ducm până la capăt prefacerile.

Gospdăria ţărănească va cuprinde probabil în viitor două sectoare: unul al obştei, în care fiecare gospodar va fi participant pentru culturi în tovărăşie, şi al doilea cel al fermei personale, în care o parte din produsele pământului se transformă în porci îngrăşaţi, unt, brânză, pasări şi ouă.

Statul nou va îngriji de căi de comunicaţie şi de canalizarea acestor averi spre pieţele de desfacere.

In perioada imediat următoare a acestei desvoltări rurale, nu se va mai pune cu aceeaşi asprime problema înmulţirii poporului şi a lipsei de pământ, căci, în viaţa nouă democratică, poporul eliberat de toate piedicile şi servituţile va putea trece în industriile ce se vor creea în legătură cu nevoile şi interesele ţării.

Prefacerile acestea sunt şi necesare şi fatale. Problema rămâne fixată mai cu seamă asupra modalităţilor prin care ieşirea în curentul european de civilizaţie a poporului nostru se va putea produce.

Am întârziat; trebuie să ne grăbim. Muncă, realizări, iubire şi încredere!

Destul a fost acest neam victimă a ignoranţei, prejudecăţilor şi feudalismului.

www.dacoromanica.ro

Prima treaptă

Dacă sântem adânc pătrunşi de adevărul că lumea se primeneşte şi că trăim într'o epocă de răsturnări fundamentale şi de reclădiri în folosul muncitorimii de toate categoriile, atunci în toate sectoarele vieţii noastre cată să se producă o activitate extraordinară.

In „Juranlul de dimineaţă", m'am interesat, în câteva articole, de prefacerile vieţii noastre rurale. Am vorbit despre revoluţionarea agriculturii, despre trecerea dela metode rudimentare la tehnica modernă, la maşini şi la toate celelalte practici ale agriculturii ştiinţifice.

La aceasta, neapărat trebuie să adăogim o serie de anexe, în legătură fie cu crearea unei reţele de drumuri, fie cu ridicarea standardului de viaţă a sătenilor, cu higiena locuinţelor şi a alimentaţiei lor, fie cu combaterea bolilor sociale (sifilis, tuberculoză, pelagră şi acoolism), fie cu educaţia politică a masselor, fie cu instrucţia lor.

Instrucţia la sate însemnează săritura dela o majoritate de analfabeţi la o mare majoritate de ştiutori de carte.

Cum s'ar putea realiza aceasta dintr'odată ? Care-i secretul?

S'ar putea realiza prin râvna tuturor ostenitorilor noştri intelectuali sincer pătrunşi de datoria ce au faţă de fraţii noştri rămaşi în întârziere.

Văd şi simt în jurul meu cum această râvnă de bine, acest devotament pentru popor şi pentru ridicarea ţării

www.dacoromanica.ro

creşte într'un chip miraculos, aşa cum s'a desvoltat miraculos şi grabnic această primăvară strălucită a anului 1945. Sântem în anul biruinţii împotriva fascismului. E o întrecere pretutindeni, între luptătorii democraţiei, pentru ca biruinţii armelor să urmeze izbânda împotriva trecutului de alcătuiri false şi nedrepte. Patriotismul adevărat e astăzi lucrarea neîntârziată pentru ridicarea la lumină a marei mulţimi a neamului nostru. Mâine, va fi călăuzirea aceleeaşi mari mulţimi pe treptele progresului necontenit.

Asemenea minune, de trecere dela analfabetism la carte, am putut-o vedea realizată şi în altă parte, datorită aceloraşi porniri frăţeşti şi generoase. In timpul când se lucra în Uniunea Sovietică pentru instrucţia norodului, — între 1930 şi 1940, în trei ierni consecutive, tot poporul moldovenesc din republica lui de dincolo de Nistru a fost pus la învăţătură de carte, aşa încât în primăvra ce a urmat acestei bune lucrări, toată lumea între 10 şi 70 de ani putea ceti pe Vasile Alecsandri şi pe Ion Creangă, precum şi gazetele ce se tipăreau în limba moldovenească pentru interesele imediate ale obştei.

Realizarea aceasta am aflat-o cu plăcere şi dintr'un motiv personal. Oşteni de-acolo, veniţi cu armata rosie eliberatoare, cunoscându-mă, mi-au vorbit de povestirile mele. Mi se pare acest lucru vrednic de luare-aminte, cu atât mai vârtos cu cât, în aceeaşi epocă, în Regatul României, fraţii mei Români îmi ardeau în public cărţile şi-mi trimeteau în plic cenuşa, dorind aceeaşi operaţie şi pentru fiinţa mea trecătoare. Erau cărţile mele scrise într'un lung şir de ani de osârdie pentru norod, privind viaţa şi interesele lui, cum şi nădejdea desrobirii lui în viitor. Cei care vor învăţa a iubi cartea, mâni, la Olt şi la Siret, şi vor citi cum citesc cei de peste Nistru, se vor ruşina de ce s'a petrecut cu opera prietenului lor cărturar în vremi triste şi întunecate.

Desfătarea inimii ostenitorilor pământului nostru îi va ajuta ca truda lor să fie mai uşoară şi însufleţirea mai mare. Din mâhnirea întunericului vor trece la bucuria cu-

www.dacoromanica.ro

noașterii. Aici își are înțelesul ei adânc vorba sfântă: „celui ce are i se va mai da". Din spor se va face spor: cunoașterea e sămânță care dă însutită roadă.

Numai simplul fapt al numărătorii, al adunării și al scăderii va însemna în viața oamenilor noștri o schimbare ca dela întuneric la lumină. Scriind zilele sale de lucru cu luare-aminte și însemnând zilele sterpe, gospodarul dintr'odată își va vedea rânduită contabilitatea gospodăriei sale.

Dacă socotesc în bani — își zice ei — zilele când mă duc la târg împreună cu nevasta, și le înmulțesc cu numărul săptămânilor și lunilor, adun în condica mea o pagubă destul de însemnată. Dacă mai socotesc sărbătorile cele mici rămase după vechea datină, zilele mele sterpe sporesc și mai mult. S'ar putea să fie prea adevărat că aceste zile au fost așezate ca sărbători în vechime, ca să mai aibă și bietul iobag când și când tihnă. Acum însă, când sunt liber pe pământul meu și pe munca mea, o zi stearpă e o zi de pagubă pentru mine. Deci e mai bine s'o întrebuințez, decât să-mi putrezească orzul în polog.

Pot economisi pentru folosul gospodăriei mele și zilele de târg, căci lucrurile de care am nevoie mi se pot aduce la magazia noastră obștească.

Mai poate face gospodarul cunoscător al aritmeticii și altă socoteală.

Dacă pământul lui îi produce 800 kgr. de grâu a hectar cu sistemele vechi, și dacă, mâni, cu sisteme moderne, îi va produce 2400, socoteala îi arată că folosul lui e de trei ori mai mare. Douăzeci și patru de saci în loc de opt saci — înseamnă un folos de șaisprezece saci pe an și de o sută șaizeci de saci în zece ani, la un hectar. Mai înseamnă o recoltă de grâu pe întreaga țară de trei ori mai mare.

Deci aritmetica e un lucru mai folositor decât s'ar părea la prima vedere.

Dar gospodarul nou mai poate ceti ori afla și unele lucruri în legătură cu geografia. Încăpățânat în practici vechi, el cultiva în regiunile reci de subt munte porumb. Cei câțiva

www.dacoromanica.ro

saci recoltaţi nu-i plăteau nici în parte munca. Dar dacă plantează pe un hectar patru sute de caişi, ajunge în al şaselea an la o recoltă de cel puţin un vagon; şi dacă face socoteală bună, află că adunând cele câteva sute de mii de lei prinşi pe caise poate să se îndestuleze pe zece ani cu porumb dela câmpie. Iară în timpul cât au crescut pomii poate face pe hectarul acela culturi uşoare de fasole şi mazăre, ori poate planta varză.

Iubitorul de a cunoaşte mai află şi altele.

Anume, află că agricultorul din Banat şi din câmpia Aradului şi din Ţara Bârsei nu se mulţumeşte cu zilele de muncă din vremea caldă. Recolta verii n'o consumă în timpul iernii fără să facă nimic.

Ci cele mai bine de o sută de zile din anotimpurile neprielnice le întrebuinţează pentru mici industrii: ţesut de lână, bumbac, in şi cânepă; împletituri de sfoară, de papură şi paie. Asemenea industrii, după localitate, se pot desvolta şi în ateliere mai importante.

Cetăţeanul rural de mâne va afla din gazete şi dela radio că iniţiativele lui, munca lui de iarnă, produsele lui adunate în magaziile obştei, au cumpărători buni. Căci toate câte se fac: cânepă, in, bumbac, uleiuri, ţesături., se îndeplinesc după un plan al ocârmuirii agricole — şi toate produsele agricultorului, atât de vară cât şi de iarnă, au şi desfacere asigurată fără osteneală, pierdere de vreme şi pagubă.

Rânduiala aritmetică va arăta deci plugarului foloasele şi pagubele. Pagubele sunt în legătură cu metodele vechi; foloasele se vor dovedi legate de orânduelile nouă. Ca să am folos, eu, plugarul de mâne, va trebui să mă încadrez în planurile de cultură şi directivele obşteşti. Dacă nu mă încadrez în planurile de cultură şi directivele obşteşti, atunci nu sânt vrednic de rolul economic şi social ce mi se încredinţează; n'am drept la sprijinul staţiunilor de tractoare, la seminţe şi vite selecţionate, la împrumut, la puterea întovărăşirilor cooperatiste.

www.dacoromanica.ro

Cel ce a învățat carte și începe a cunoaște adevărul va vedea că se mișcă în juru-i o lume primenită ce-l sprijină, îl ajută, îl îndrumează cu dragoste. Lucrătorul din fabrici vine alături de el ca să-i dreagă uneltele și mașinile; tineretul democratic vine la el propovăduind învățătura cărții, higiena și toate îndeletnicirile civilizate începând cu bucătăria și baia și sfârșind cu țesătura mătăsii. Statul îi pune la dispoziițe credite, planuri de gospodării întemeiate sistematic și planuri de cultură a întregii economii rurale.

Ieri, era un pustiit în singurătăți. Mâni, va fi om în rând cu țărănimea înstărită europeană.

Aceasta va fi întâia treaptă; apoi vor urma și alte trepte de ridicare, după cum vom arăta într'un articol viitor.

www.dacoromanica.ro

Biruința

Către ce se îndreaptă țărănimea noastra după ce intră în curentul european? Bineînțeles, perspectiva stării ei viitoare eu o văd într'un răstimp ceva mai îndelungat. Când ea se va fi produs, beneficiarii ei nu-și vor mai aduce aminte de poetul ce a proorocit-o. Pe mormântul lui se va fi boltit de mult un cer al împăcării.

Cândva, am cetit un roman din viața finlandeză al unui scriitor vechiu din veacul XIX, cu numele de Kivi. Romanul se chema „Cei șapte frați" și înfățișa viața gospodarilor finlandezi dela țară.

Finlandezii sunt dintr'o obârșie cu Ungurii și cu Turcii. Au pătruns în Europa venind din răsăritul barbar și războinic, ca și alte seminții; și s'au așezat în preajma Suediei. Cu vremea, supunându-se disciplinei de viață a Suedezilor, s'au ridicat din starea lor primitiva și au intrat pe o cale nouă de progres. Astăzi, țăranii finlandezi pot fi dați pildă țăranilor altor neamuri.

In cartea sa, Kivi vorbește de țăranii de acum un veac. Se vede, din ce spune el, că sătenii din Finlanda încă de atunci aveau o anumită rânduială a vieții, vrednică de luat în samă. Un cetățean doritor de a se așeza în comunitate, întemeindu-și gospodărie și cămin, era nevoit să se supună în prealabil unor încercări. Era îndatorat întâi să citească în fața unei comisii câteva texte din cartea sfântă, arătând că le înțelege și le poate explica. După asta trebuia să dea răspun

www.dacoromanica.ro

suri asupra constituției și legilor țării. Dacă citirea și răspunsurile erau mulțumitoare, comisia trecea la cercetarea gospodăriei lui. Membrul cel nou al comunității era ținut să aibă o casă încăpătoare și higienic clădită. Pe lângă acaretele vitelor și recoltelor, era obligat ca numai decât să aibă construită o etuvă, — „sauna" — baia de aburi pentru curățenia trupească. Fără asemenea instalație higienică, nu i se recunoștea dreptul de cetățean în comună.

Intre anii 1898 și 1900, pe când eram elev al Liceului Național din Iași, am stat în câteva rânduri de vorbă cu un profesor de geografie, celebru între Ieșeni la vremea aceea. Il chema Gheorghe Costin Velea. Era un bărbat falnic și frumos, ajuns la căruntețe, trăind singuratic și fără familie. In fiecare an, făcea câte o călătorie în țările Europei, ca să-și adaoge cunoștințele despre ținuturi și popoare.

Dela Gheorghe Costin Velea am auzit eu întâia oară lauda gospodarilor finlandezi.

In umbletele lui din sat în sat, găsea instalații foarte îngrijite. Clădirile, vitele, culturile erau ținute după cele mai moderne sisteme. Masa fermierilor îmbelșugată. Copiii vonici și toți la învățătură. Pretutindeni în camera de oaspeți, vizitatorul străin a văzut bibliotecă de specialitate. Cărți de cultivat cerealele și legumele, de crescut vitele, de întemeiat industrii mici în legătură cu viața rurală. Țăranii primesc acolo și gazetele care îi interesează și, neapărat, o revistă de agricultură.

Când am făcut, acum optsprezece ani, o călătorie în Olanda, am văzut și eu cu ochii mei lucruri asemănătoare cu cele pe care mi le povestise bătrânul profesor de geografie dela Iași.

In Olanda, cum se știe, e în mare cinste creșterea vacilor, care, hrănite cu iarbă grasă în polderele dintre canaluri, ajung să dea cantități mari de lapte — între 40 și 55 de litri pe zi. Din acest lapte se fabrică vestitele brânzeturi cunoscute în toată lumea.

Acolo nu-i nici o deosebire între camerele oamenilor

www.dacoromanica.ro

și ale vacilor. Aceeași curățenie și grijă și într'un loc și în celălalt. In ferestrele grajdurilor, ghiveciuri cu flori. Vacile țesălate, periate, gătite — ca unele ce sunt mândria și bogăția acelor oameni. Fermele cu vaci de lapte nu fac decât brânză. Fermierii plugari nu cresc vaci; se țin numai de cultura ogoarelor, realizând la hectar cantități pe care noi încă nu le cunoaștem.

Cartea e în cinste. Condicile de venituri și cheltueli pe masă. Agricultorul e în curent cu mișcarea pieții și cu prețurile produselor sale.

Alți gospodari olandezi se ocupă numai cu florile și cu semințele. In acele părți mai răcoroase ale continentului european, vița de vie nu rodește. Și totuși cultivatorii de acolo au izbutit să aibă nu numai struguri, ci și portocale și alte fructe din țările cu soare, îngrijindu-le în încăperi mari acoperite cu sticlă.

Cea mai frumoasă și mai luminoasă cameră a gospodăriei unui olandez e bucătăria.

Ca să ajungă oamenii la asemenea stare înaintată, au muncit cu îndârjire și s'au ajutat cu mijloacele și metodele științifice. Recoltele lor de grâu sunt de patru ori mai bogate decât ale noastre, dintr'un pământ care e departe de a avea rodnicia țarinelor dela noi.

Toate aceste progrese s'au realizat în vreme de veacuri cu grele lupte, în timp ce Europa Răsăriteană trăia încă subt negură și tiranie. Și țăranul din Franța, și cel din Anglia, ca și cel din ținuturile de care am vorbit acum, a ajuns la o îndestulare a vieții după ce a suferit și s'a războit cu vitregia oamenilor și a climei. Cu cât lupta i-a fost mai aspră împotriva asupritorilor, cu atât izbânda i-a fost mai dulce; cu cât clima a fost mai vitregă ori pământul mai sărac, cu atât munca neînduplecată i a fost mai bine răsplătită.

Se întâmplă că ceasul de izbăvire al țăranilor români vine mai târziu, totuși vine în împrejurări pline de făgăduinți.

Aceste împrejurări sunt legate de o stare de lucruri

www.dacoromanica.ro

din Uniunea Sovietică în multe privinţi asemănătoare cu starea ţărănimii noastre. In ultimul pătrar de secol, după aşezarea nouă care a urmat revoluţiei ruse, muncitorii de pământ din vastele întinderi ale Uniunii au trecut într'o poziţie deadreptul surprinzătoare. Plugarii Uniunii au făcut un salt pe care îl râvnesc fierbinte pentru plugarii noştri.

Schimbarea fără îndoială se datoreşte conducătorilor, care au făcut tot ce trebuia ca să grăbească prefacerile. Intervenţia Statului a fost acolo aşa de bogată în sprijin tehnic, aşa de neostenită în lupta higienică, aşa de plină în ofensiva cărţii şi a educaţiei, aşa de asiduă în ameliorări de regiuni, de vite, de seminţe, aşa de sufletască şi aşa de sinceră şi în acelaşi timp aşa de disciplinată, încât minunea devine explicabilă. Dar minunea mai cu seamă devine o pildă şi un îndemn şi pentru noi de a încerca aceeaşi vie şi totală schimbare, pe care o visează acest intelèctual naiv (cum îl categorisesc unii). Dar acest intelectual naiv crede într'un duh nou şi în dreptate pentru cei mulţi; căci numai atunci când vom câştiga această biruinţă ne vom fi asigurat definitiv locul între celelalte neamuri ale lumii. Altfel, dacă nu facem aşa, ne scufundăm.

www.dacoromanica.ro

Veac de frământări

Cartea d-lui *Lucreţiu Pătrăşcanu: „Un veac de frământări sociale, 1821—1907"* [1]), se dovedeşte bine făcută şi binefăcătoare. Acest din urmă epitet i se cuvine din pricină că, întrebuinţând metode riguroase, descărcate de prejudecăţile obişnuite la noi, domnia-sa deschide o lumină de adevăr asupra trecutului nostru.

De când Principatele au ieşit la viaţa Europei, lumea noastră mijlocie a fost încântată în şcoli cu formule vane; cărţile de istorie, literatura şi gazetele s'au asociat strâns ca să dea Românilor (cu dublu R capital)o viziune a trecutului în legătură cu necesităţile clasei conducătoare şi o apreciere a necesităţilor prezente în concordanţă cu apetiturile aceleaşi clase.

Deci noi am fi fost în primul rând un popor de viteji. Mihai Bravul s'a comportat ca un voievod naţionalist. Poporul român şi-a apărat patria trăind c'o mână pe plug şi cu alta pe buzdugan ori sulită. Românul e născut poet; e mai inteligent decât oricare alt neam; e mândru de portul său strămoşesc şi de limba sa:

Trăieşte'n veşnica natură
Cu buciumul în mână, cu fluierul la gură;

---

1) Editura „Cartea Rusă" 1945, 295 pg

www.dacoromanica.ro

are şapte vieţi în pieptu-i de aramă; oricât timp Român va fi, nu se teme c'a pieri .

Pe de altă parte, strămoşii săi sunt nobilii Romani. Am povestit eu undeva cât de scandalizată a fost o răzeşiţă incultă, aflând de'a un propagandist că neamul nostru s'ar ti trăgând din doi fraţi, copii nelegiuiţi ai unei călugăriţe şi nepoţi ai unui unchieş care i-a lepădat în pustie; şi că au fost alăptaţi de-o lupoaică; şi că, la urmă, Romul a omorît pe fratele său Remu. „Vai! să nu mai afle alţii de asemenea batjocură şi ruşine!", a exclamat ea. Pe când cei şcoliţi se mândresc şi azi cu asemenea ascendenţă fictivă.

Toate aceste basme, — pentru ca să nu ne concentrăm asupra problemei celei mai arzătoare a vieţii noastre de Stat.

Nimeni nu m'ar putea învinovăţi că nu-mi iubesc patria. Sunt coborîtor autentic din păstori şi ostenitori plugari. Cunosc şi subliniez calităţile acestui năcăjit popor. Şi ştiu şi defectele. N'am avut însă niciodată trufie vană pentru simplul fapt că aparţin acestei grupe umane. Şi nu mi am surprins niciodată în mine ură ori dispreţ pentru un semen al meu care vorbeşte altă limbă.

Am avut intuiţia dramei de care se ocupă domnul Pătrăşcanu în cartea sa „Un veac de frământări sociale". Am admirat intens pe Ştefan Vodă şi veacul său de aur pentru motive blagoslovite şi valabile; însă am lăsat în umbră, în locul său de mizerie bolnavă, pe un Vlad-Vodă Ţepeş. Şi nici n'am socotit că trebue sanctificat Constantin Vodă Brâncoveanu. Mi-a plăcut să evoc pe boierii patriarhali din vremea „economiei naturale", cum îi spune domnul Pătrăşcanu; dar am simţit, în „Zodia Cancerului", înfricoşata epocă, infernul de urgie în care intra ţărănimea Principatelor.

Veacurile XVIII şi XIX au desăvârşit căderea clasei ţărăneşti. Cu toate vorbele pompoase debitate în cărţi şi gazete, cu toate discursurile grandilocvente rostite în parlament, cu toată origina nobilă, cu toate împerecherile de

www.dacoromanica.ro

vorbe fericite puse în circulaţie (Românul poet, inteligent, viteaz; ţara bogată, viitor de aur), cu toată minciuna ce se ascundea subt firme şi forme apusene, ţărănimea, adică majoritatea covârşitoare a ţării, dădea înapoi şi pierea de subnutriţie şi boli sociale.

Odată cu începerea „economiei de schimb" în Principate, prinde a creşte exploatarea braţului de muncă ţărănesc, constată d. Pătrăşcanu. Din împletirea formelor de exploatare a muncii, iese o situaţie a ţăranului înrăutăţită cu fiece zi care trece.

Economia de schimb aduce capitalizarea banului. In măsura în care sporeşte capitalul, sporeşte şi exploatarea muncii. Iar acumularea de bani n'are nici saţ, nici oprire. De aici creşterea boierescului dela trei zile la patruzeci, plus zeciuiala, plus „nartul" (adică definirea zilei de lucru), care multiplică de două şi de trei ori munca; de aci transformarea zeciuielii şi zilelor de lucru în bani; de aici încălcarea şi confiscarea moşiilor răzăşeşti; de aici tendinţa de a lipsi pe muncitorii de pământ de dreptul lor secular de a avea parcele în moşiile unde erau aşezaţi. Fără drept, boierii îşi arogă stăpânire absolută a unei treimi de moşie arabilă, a unei treimi de fânaţ şi păşune, împing în locuri rele pe ţărani, le îngustează dreptul de păşune şi fânaţ. In sfârşit, boierii pun stăpânire pe păduri; îşi însuşesc cu exclusivitate privilegiul de a ţinea crâşmă şi moară; în schimb nu plătesc nici o dare, n'au nici o sarcină. Birurile şi havalelele stau tot asupra ţărănimii. Proştilor de rând nu le rămân decât ochii care să plângă şi doina, a cărei bună-voie şi veselie le cunoaştem.

Toate aceste fenomene şi fapte, autorul le scoate din documentele şi actele timpului, fixându-le într'o lege de înlănţuire firească. Cartea sa nu e o învinuire, ci o constatare a unor fenomene sociale care s'au produs şi aiurea. Constatarea adevărului aduce însă cu sine o altă optică în judecarea evenimentelor contimporane şi în pregătirea viitorului.

www.dacoromanica.ro

Începând cu mişcările agrare dela 1805 şi ajungând până la 1907, autorul discerne în fapte numai motorul economic şi arbitrarul de care am vorbit al clasei conducătoare. Constată că mişcarea lui Tudor Vladimirescu n'a fost nici ţărănească, nici naţională: ca şi cea dela 1848, a fost mişcarea boierimii mijlocii şi mici pentru a-şi agonisi drepturi egale cu boieri cloncani care acaparaseră totul. Din analizele d-lui Pătrăşcanu, se poate vedea cărei pricini se poate atribui aşa-zisa împroprietărire dela 1864, atât de lăudată, când ea nu era de fapt decât o deposedare a muncitorilor acestui pământ. Se mai poate vedea că, la 1821, chestia cu Grecii acaparatori şi lacomi a fost o diversiune la fel cu diversiunea evreiască din ultimul timp. Se poate însfârşit vedea că toate vorbele şi formulele cu care s'au hrănit oamenii unui întreg secol au fost puse în circulaţie de categorii interesate. Acestea, ajunse la cârmă sub flamurile cu formule democratice, au urmat să exploateze aceeaşi nefericită muncitorime a pământului, pe care în alt veac o exploatau alţii. Deosebirea e că în veacul nostru exploatarea a fost mai sistematizată, deci mai crâncenă.

Invăţământul adevărului pe care îl constată, d. Pătrăşcanu în cartea sa, potrivit disciplinei materialismului istoric, nu poate fi decât prielnic. Minciunile au dus la dezastru; adevărul deschide ochii celor care au o conştiinţă şi-şi simt o răspundere.

www.dacoromanica.ro

Predică în săptămâna sfântă

Fraţilor mei care mai stăruesc într'o groso-ană rătăcire le-aş vorbi astfel:

— O, voi tineri, care n'aţi surâs primăverii şi amorului cunoscând veşnicia într'o îmbrăţişare, voi care credeaţi că inauguraţi o eră nouă şi aţi avut prezumţia cunoaşterilor totale, care deţineţi monopolul soluţiilor sociale şi patriotismului integral, care nu vă îndoiţi nicio clipa că sunteţi pe calea adevărului şi făceaţi din netoleranţă o dogmă şi o virtute, — încă nu v'aţi desmeticit, încă nu vi s'au dus de pe ochi negurile?

Din ce blestemată tendinţă ancestrală de imitaţie v'a venit asemenea morbi?

De ce aţi căutat învăţători ai luminii în cei orbi şi călăuzi în cei ologi?

Campionii unui asemenea regres uman au apreciat că tiparul şi ştiinţa experimentală i-au dus înainte şi că s'au mutat într'o regiune a vieţii alta decat acea a strămbunilor. Era o mutare aparentă. Noi ceilalţi simţeam o îmblânzire a scurtei şi sărmanei noastre vieţi prin medicină, confort şi transport rapid; dar desmeticirea ne-a fost crudă când rătăciţii au proclamat forţa ca principiu de drept şi au deslănţuit cel mai odios măcel al timpurilor.

In epoca strămbunilor, copiii îşi sugrumau părinţii; războinicii mâncau pe semenii lor învinşi. Din această drojdie a trecutului s'au trezit şi au crescut instinctele de pradă în-

www.dacoromanica.ro

tr'o lume ce părea domolită și disciplinată. Sub aeroplane și între stațiuni de radio, întrebuințând tehnica pentru distrugere, acești reprezentanți ai secolelor defuncte și-au făcut o glorie din călcarea comandamentelor umanității.

Desmeticiți-vă cel puțin acum când furtuna pe care au deslănțuit-o îi doboară, prigonindu-i și măturându-i către preistorie.

Paiațe care ați repetat gesturile umanității primitive fără naivitatea de odinioară, care ați fost înveninați de viciile unui sfârșit de ev, plecați-vă frunțile și încercați a gândi la destinul nostru al tuturora. Adresați și voi, la rândul vostru, sfinxului etern întrebările cele fără de răspuns. Înțelegeți că viața e o zădărnicie căreia eroii umanității i-au atribuit un destin nobil. Că fără această realitate sau fără această înșelare trecerea noastră sub soare n'are sens.

Rădăcinile arborelui sălbatic vor fi supt cândva drojdie de ură; florile lui de astăzi însă strălucesc în lumina iubirii. Pentru această înobilare a seminției noastre s'a jertfit Iisus, luptătorul cel blând. Altoiul arborelui vechiu s'a hrănit cu sângele inimii lui.

Fără dragoste pentru biata făptură umană, viața noastră e cu desăvârșire falsă.

Iată care poate fi epitaful nostru al tuturora:

Nu eram.
Am iubit.
Nu mai sunt.

In disperarea de a nu ști decât atât — a pus Creatorul germenele mângâierii, care poate înflori pentru unii din noi. In această floare stă ceea ce s'ar putea numi divinitatea însăși, înțelegerea supremă.

Mai multă spiritualitate și mai multă iubire, acesta e comandamentul omului eliberat din barbaria primitivă.

Și voi ați urmat pe gorile care vor rămânea veșnic a

www.dacoromanica.ro

mestecate cu noroiul? Desmeticiţi-vă şi luminaţi-vă dacă se mai află în voi o scânteie!

Tundeţi de pe voi părul preistoric, înăbuşiţi răcnetul stupid, stăpâniţi gestul mânilor cu rudimente de ghiare. Dacă v'aţi socotit cândva creştini şi n'aţi uitat a ceti, deschideţi paginile sfântului Origen şi cunoaşteţi ce vorbe surprinzătoare spune el despre Dumnezeu. Nu vă spune nici să faceţi semnul crucii când treceţi pe lângă un locaş sfânt, nici să îngenunchiaţi în procesiuni, nici să mormăiţi formule sacramentale.

Zice Origen:

„Ce imagine să atribuim lui Dumnezeu, noi care suntem resfrângerea lui?

Ce templo să i zidim, când universul întreg alcătuit de el nu i în stare să-l cuprindă?

Să cutezăm a închide atare măreţie într'o bisericuţă?

Nu-i mai bine oare să-l avem în înţelegerea noastră şi să-l sfinţim cu sufletul?

Inchina-vom Domnului Dumnezeu jertfe pe care le-a creat el însuşi?

Ba, jertfă plăcută lui fi-va mai curând o inimă curată, o conştiinţă dreaptă, o credinţă sinceră.

Ne închinăm Dumnezeului nostru trăind fără răutate.

Imprăştiem aghiazmă, practicând justiţia. Il îmblânzim pe Dumnezeu, vieţuind onest.

Ii aducem jertfă grasă, salvând pe un semen al nostru din primejdie.

Acestea sunt cele mai bune jertfe şi ceremonii. Drept-credincios în adevăr e acel ce trăieşte viaţă fără prihană".

Când vă veţi pătrunde de asemenea adevăruri simple şi curate, o, creştinilor, veţi lepăda din voi viziunile dela Maidanek, şi dela Iaşi, şi din Franţa şi de pretutindeni unde a fost ruşinată şi înjosită umanitatea.

Iar dacă cumva priviţi cu un zâmbet filosofic lumea şi

www.dacoromanica.ro

căutați în scepticism argument, osteniți-vă și răsfoiți opera lui Voltaire și opriți-vă o clipă la „rugăciunea“ lui.

Iat-o textual:

„Către tine mă îndrept, Domn al tuturor făpturilor, al tuturor lumilor și vremurilor! Apleacă-ți mila către greșelile legate de firea noastră. Fă ca aceste greșeli să nu devină pentru noi calamitate.

Nu ne-ai dat inima ca să ne urîm unii pe alții, nici mâinile ca să ne sugrumăm; fă ca să ne putem sprijini mutual întru a suporta povara aceste vieți trecătoare și penibile.

Fă așa ca deosebirile neînsemnate între hainele ce acoper trupurile noastre șubrede, între graiurile neîndestulătoare, între datinile noastre ridicule, între legile noastre imperfecte, între opiniile noastre neînțelepte, între condițiile noastre sociale — atât de deosebite pentru noi și atât de egale pentru tine, — fă ca toate acestea să nu mai fie pricini de ură și de persecuție.

Fă că acei care aprind făclii, ziua, întru lauda ta să nu mai prigonească pe cei ce se mulțămesc cu lumina soarelui.

Ce i care-și îmbracă trupul în straiu alb, ca să proclame iubirea de semen, să nu mai urască pe cei care spun același lucru sub o haină de lână neagră.

Liber să fie oricine a te adora într'o limbă moartă ori vie.

Aducă și aminte nefericiților oameni, în orice clipă a vieții, că sunt frați!

De-ar ură tirania asupra sufletului așa cum urăsc silnicia și vrăjmășia hoților!

Dacă nu putem înlătura urgia razboiului, cel puțin să nu ne prigonim și să nu ne sfâșiem în răstimpurile de pace și să folosim clipa existenței noastre spre a binecuvânta într'o mie de limbi din Siam în California, mila ta, ce ne-a hărăzit această clipă“.

Pacea — doriți-o cu înfrângere și cu pocăință. Puneți-vă cenușă în creștet. Mai este timp să dați vieții înțeles și să

www.dacoromanica.ro

vă răscumpăraţi sufletele din ignominia urii. Ingenunchiaţi către Hristos Domnul iertării.

Iar oştenilor democraţiei şi libertăţii astfel le-aş grăi.

— Fraţilor, după ce se aşează rânduiala şi dreptate şi justiţia îşi îndeplineşte oficiul, şi după ce marii vânători întocmesc paza veacului nou, o fraţilor, lepădaţi sculele mâniei; „săbiile voastre în fier de plug prefaceţi-le şi cuţitele în cosoare"; iubirea să fie temelia lumii noastre; cuvintele care exprimă ura să le izgonim în trecut; pace şi bună-învoire să domnească între toţi fiii omului.

www.dacoromanica.ro

Prolog, în trecut

Cetitorul atent al cronicii lui Ioan Neculce găseşte însemnări deosebit de interesante privitoare la domnia întâia a lui Neculai Mavrocordat, anul dela Hristos 1710.

Se ştie că acest prim Domn fanariot, fecior al lui Alexandru Exaporitul (ministrul de externe al Porţii Otomane) nici nu ştia româneşte, ceea ce a constituit prima uimire şi supărare pentru boierimea Moldovei. Dar dela domniile altor voievozi din acea epocă, ţara Moldovei ajunsese într'aşa de mare scădere, încât Poarta nu mai putea găsi foloasele pe care le trăgea altădată din acel ţinut.

Ţărănimea ajunsese la aşa sărăcie din pricina fiscalităţii excesive, încât prefera să purceadă în bejenie şi pribegie peste hotare. Impuţinarea ţărănimii aducea deficit în vistierie, deoarece numai „prostimea" plătea dajdie. Boerii erau apăraţi de orice fel de dare, şi pe lângă ei erau ocrotiţi împotriva împlinitorilor de biruri şi un număr mare de scutelnici, slujitori ai lor.

Cei mari şi îmbuibaţi aveau toate foloasele; după rânduiala ce întocmiseră, ţara o reprezentau numai ei; iar prostimea n'avea alt destin decât să muncească şi să plătească. Din această plată se îndestulau lefegii şi slujbaşi, domni şi boieri, Poarta Otomană după vechiul aşezământ impus (haraciul), slujbaşii împărăţiei (bacşişuri), sultanele mame şi sultanele favorite (plocoane). In timpul lui Georgie Duca cel Bătrân şferturile birului ţărănesc ajunseseră şaizeci. In

www.dacoromanica.ro

loc să se înfăţişeze de patru ori pe an la uşa săteanului, dăbilarii şi birarii se prezentau de şaizeci de ori. Se pusese bir pe toate: pe vite, pe oi, pe albine pe fumuri, pe ferestre, pe drumuri neexistente, pe aer şi pe lumină.

Dările nu se percepeau individual, pentru motive lesne de înţeles. Obştiile satelor erau îndatorate să plătească şi pentru cei pribegiţi, şi pentru cei istoviţi de sărăcie. Aşa încât, dacă nu s'ajungea „soma", cum se spunea atunci, se lua dela cei mai înstăriţi. Se istovea astfel tot, şi grâne şi dobitoace; încât şi fruntaşii erau aduşi în starea codaşilor. Şi nu era numai atât. Birurile erau date în otcup (arendă) unei tovărăşii de boieri care vărsau vistieriei suma învoită, iar tovărăşia urmărea pe birnici prin specialiştii ei, potrivit tablelor vistierici. Aceşti specialişti executau fără milă şi mai ales abuzau fără scrupul. După ce luau odată, se întorceau şi luau iarăşi, dacă băgau de samă c'a mai rămas ceva în bietele gospodării ale pământenilor.

A fost un răstimp în care de mirare este cum n'a ajuns acest popor la stângere totală. Stăteau asupra lui stolurile prădalnice ale birarilor şi dăbilarilor. Se organizase hoţia oficială. Cântecele vechi păstrează amintirea acestui trecut:

Am ajuns la zile grele,
Dabile şi havalele...

Sau:

Duca-Vodă hăl bătrân
S'a lăsat greu pe Rumân.

După cum se vede, sistemul se introdusese şi în Ţara Românească (Muntenia).

Acelaşi lucru îl spune ş'o ghicitoare:

Ce e greu peste bordeiu?
— Birurile lui Duca-Vodă.

Nici cântecele, nici ghicitorile nu puteau ajuta pe sărmanii pământeni; fiinţa lor era la discreţia unei clici nemilostive şi lacome. In istoria pe care am învăţat-o noi în şcoli

www.dacoromanica.ro

se vorbea despre dezastrul domniei fanariote. Insă epoca despre care relatez eu, e dinainte de 1710, — an de când datează domniile vechililor Porţii Otomane. Urgia fiscală. istovirea norodului se produseseră în timpul domniilor aşa zise pământene. Era finalul unui lung şir de abuzuri la care se dedase clasa boierească, pe de o parte însuşindu-şi tot pământul ţării şi pe de alta sporind „boierescul" şi transformându-l într'o adevărată robie.

Negreşit, nu toţi boierii acelui timp au fost nemilostivi. S'au găsit între ei şi suflete creştineşti. Se generalizase însă sistemul pentru marea majoritate a clasei stăpânitoare. Şi se vede din cronica lui Neculce că toţi, şi cei buni şi cei răi, erau încredinţaţi că aşa e cuviincios şi aşa e drept, ca prostimea să ducă greul vieţii. A înţelege altfel raportul dintre stăpâni şi stăpâniţi — era o absurditate. Sub suzeranitatea Porţii Otomane, oligarhia boierească se alcătuise aşa încât era a toate stăpânitoare, intrigând necontenit şi terorizând pe Domni. Ţara era numai boierimea, cu drept dela Domnul Dumnezeu şi coborîtă din cer cu hârzobul.

Înţelegând Poarta Otomană că se prăpădeşte „raiaua", a trimis întâi ţării Moldovei pe acel om luminat, cărturar înţelept şi administrator onest, care a fost Neculai Mavrocordat. Auzind bătrânul Alexandru Mavrocordat Terzimanul că feciorul său a primit insignele domniei, s'a bolnăvit de scârbă: căci fiul său intra în acel viespar de duşmănii şi intrigi, de oameni crânceni şi răi. In puţină vreme bătrânul Alexandru Terzimanul s'a şi prăpădit.

Iată ce povesteşte cu indignare şi uimire talentatul şi marele cronicar Ion Neculce despre intrarea lui Neculai Mavrocordat în Moldova:

Cum a sosit la Galaţi, l-au întâmpinat boierii cu rânduiala consacrată şi cu salutul ţării. Dar Neculai Vodă cunoştea, prin oamenii săi de mai înainte trimişi în Moldova, toate excesele clicii care avea otcupul birurilor. De altfel, în calea măriei-sale se şi înfăţişaseră mulţi jeluitori

www.dacoromanica.ro

din prostime cu jalbele în proţap, după datină. Fapt necunoscut în acea epocă, Domnul s'a oprit şi le-a ascultat tânguirile. „Se obrăznicise prostimea", observă cronicarul.

Deci măria-sa a poruncit ca boierii şi toţi slujbaşii şi prepuşii lor, care luaseră mai mult decât se cuvenea noroadelor, să întoarcă celor păgubiţi banii. Neculai Vodă a dat porunca aceasta cu asprime şi cu iuţeală, întrebuinţând ca sancţiune buzduganul şi închisoarea. A fost nevoiţi birarii şi dăbilarii să se împrumute, să-şi amaneteze bunurile, ca să întoarcă prostimei, până într'un ban, sumele luate cu hapca, vitele şi ţoalele confiscate. Cei care nu s'au executat grabnic au suferit închisoare cu toate anexele ei, până ce i-au răscumpărat rudele.

Nimeni n'avea intrare la Vodă pentru intervenţii în timpul acestei aspre lichidări.

„Şi îşi ţinea lucrurile înalte şi la mânie era aprig, numai nu ţinea prea mult. Vrea să stăpânească Moldova ca Poarta Turcească cu mare mărire; şi era om învăţat, foarte bun cărturar; şi desfătări, voroave de glumă nimica nu se făcea înaintea lui, şi era foarte cunoscător de oameni şi la cei ce-l slujeau bine, arăta dar. Numai mânia ce-o avea strica cele bune a lui, că îi era greu şi lui, că nu ştia rândul ţării şi nu putea pe boieri să-i supuie cu chiverniseală, după cum îi era voia lui".

După ce descrie prigoana împotriva boierimii, Ioan Neculce adaogă:

„Acest fel de scopos începuse Neculai Vodă asupra boierilor. Iară ţării, prostimii, vrea să le arate milă şi dreptate şi vrea să le ţie partea".

Domnia aceasta a lui Neculai Vodă a durat numai cât frunzele anului 1710. Mâhnitu-s'a maistrul meu Ion Neculce cronicarul pentru asemenea apariţie pidosnică în rânduielile ţării de altădată şi în huzurul binecredincioasei boierimi moldovene.

Prologul acesta din trecut se cuvine să fie pomenit as-

www.dacoromanica.ro

tăzi, pentru a pune în adevărata lumină pe primul Domn fanariot, care sa' întâmplat să fie un sol al timpurilor ce aveau să vie.

Interesantă în această evocare e atitudinea lui Ioan Neculce pe care acuma, la finele dramei, o regăsesc în unii dintre colegii mei scriitori de astăzi.

Marele cărturar din veacul XVII era un privilegiat și domniile voastre nu sunteți; el era al veacului său și domniile voastre, vai nu sunteți ai veacului domniei-voastre. Lui îi găsesc scuze, la care noi, după două sute și ceva de ani, nu mai puteam avea drept.

www.dacoromanica.ro

Dreptatea lui Dimitraşcu-Vodă

In „Letopiseţul Ţării Moldovei", marele povestitor Ioan Neculce, biv-vel-vornic de Ţară de Sus, când ajunge la domnia a doua a lui Dumitraşco-Cantacuzin (1684), are vorbe aprige de pamflet împotriva Grecilor.

„Numai când a vrea Dumnezeu să nu mai fie rugină pe fier, suspină el, şi Turcii în Ţarigrad să nu fie, şi lupii să nu mănânce oile în lume, atunce poate nu vor fi nici Greci în Moldova şi în Ţara Muntenească, nici or fi boieri, nici or putea mânca aceste două ţări cum le mănâncă. Focul îl stângi, apa o iezeşti şi o abaţi în altă parte. vântul când bate te dai în lături într'un adăpost şi te odihneşte, soarele intră în nouri, noaptea cu întunericul trece şi se face iar lumină, — iară la Greci milă sau omenie, sau dreptate, sau nevicleşug, nici unele de acestea nu sunt, sau frica lui Dumnezeu; numai când nu poate să facă rău se arată cu blândeţă, iară inima şi firea tot cât ar putea este să facă cu răutate".

Cronicarul mai recent, vornicul Alexandru Beldiman, notează în marginea operei lui Neculce:

„Orice este zis în patimă îşi găseşte lesne întâmpinarea sa".

Excesul pasionat al marelui nostru povestitor din veacul al XVII-lea răspunde până în timpurile noastre. Acuma nu mă mai mir de ceea ce se spune şi se scrie la noi, de ce s'a spus şi s'a scris cu atâta nedreptate, cu atâta înfrico-

www.dacoromanica.ro

şată patimă, — uneori sinceră, de cele mai de multe ori fără sinceritate.

Acest neam al nostru ar avea nevoie de mai multă cumpănă; judecata lui ar trebui să se limpezească, să tindă către minunea unui cristal.. Cultura serioasă îl va duce către asemenea stare. Bunul şi răul omului semen al nostru ori a grupelor de oameni să le alegem la cântar după pilda prototipului nostru divin, Domnul Dumnezeu.

Neculai Costin, alt cronicar al Moldovei, cu mai puţin talent decât Neculce, însă cu mult mai multă cultură, ca unul ce studiase în Polonia, are faţă de Dumitraşco Vodă Cantacuzin o atitudine liniştită şi obiectivă. Pe când în celălalt — artist neliniştit — mişună toată ura, zânzania, intrigăriile, calomniile boierilor pământeni — duşmani celor noi, venetici din Ţarigrad.

Ascultaţi acest savuros portert al lui Dumitraşco Vodă, ieşit din pana lui Ioan Neculce. Îl transcriu puţin retuşat, ca pentru o gazetă modernă:

Dumitraşco Vodă era bătrân, Grec ţărigrădean de neamul lui, din Cantacuzineşti.

Om nestatornic la vorbă, amăgitor viclean. Geambaş de cai dela Fanar, din Ţarigrad.

După aceste toate, era şi desfrânat (Neculce întrebuinţează un cuvânt cu mult mai tare).

Doamna lui se afla la Ţarigrad, dar el aici îşi luase o fată a unei rachierițe, anume Arhipoaia. Pe acea fată o chema Aniţa şi era ţiitoarea lui Dumitraşco Vodă. Şi o purta în vedeală între toată boierimea, şi o ţinea în braţe de o săruta, şi o purta cu salbe de galbeni şi cu multe odoare împodobită. Era tânără şi frumoasă şi plină de suliman ca o fată de rachieriţă. Şi o trimetea cu caretă domnească, cu siimeni, cu vornici şi comişi, ziua în amiaza mare, pe uliţă, la feredeu şi pe la mânăstiri şi pe la vii în plimbări. Şi făcea şi pe boieri de-şi trimetea jupânesele cu dânsa. Şi după ce venea dela plimbări, trimtea jupâneselor daruri, căci i-au făcut cinste de au mers cu dânsa în plimbări.

www.dacoromanica.ro

După ce s'a mazilit, a luat-o cu dânsul la Țarigrad și a măritat-o după un Grec, slugă a lui.

Căutați, frați iubiți cititori, — sfârșește cronicarul nostru, — căutați, frați iubiți, de vedeți ce este omenia și desfrânarea grecească! Că el, de bătrân, dinți în gură n'avea. Dimineața, îi încleia și-i punea în gură; iar seara, îi descleia cu uncrop și-i punea pe masă. Carne în toate posturile dimpreună cu Turcii mânca. Oh!-oh!-oh! săracă Țară a Moldovei! Ce norocire de stăpâni ca acesta ai vrut! Ce sorți de viață ți-au căzut! Cum a mai rămas om trăitor în tine de mare mirare este cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine, Moldovă!

După ce-l așterne așa fel pe hârtie și după ce-l arată cum, la mazilie, plângea în vederea norodului „de se risipea", și după ce-l face cu ou și cu oțet, — aflăm din relatarea altor fapte ale acestui Domn, că n'a fost chiar cel mai blăstămat dintre toți.

Se purta bine și blând cu boierii. Era și darnic, cum s'a văzut. Și a avut parte, în domnia lui, de mari năpăști și nenorociri. Oști spre cetatea Cameniței, la Leși; războaie; intrarea Tătarilor în țară „ca lupii într'o turmă de oi", de s'au așezat asupra țărănimii în vremea iernii, și au mâncat tot până ce au istovit. A fost și foamete mare, de se vedeau oameni leșinați morți pe drumuri; tâlhărit mult era și năvăleau din Polonia podgheazuri în pradă. De la Cotnari în sus, țara era pustie.

Și a dat în anii lui și alt rând de urgii asupra țării. A fost ciumă de mureau atâția oameni, încât nici nu-i mai puteau dovezi cioclii să-i îngroape și să-i aruncau în râpi, năruind malurile asupra lor.

Se îndemnau calicimile și mișeii de ardeau casele și gardurile în vremea iernii și prădau gospodăriile târgoveților. Găini nu mai erau în țară și se vindeau (auzi dumneata!) câte un leu găina; oul, zece bani; ocaua de unt, un zlot;

www.dacoromanica.ro

ceaua de brânză, douăzeci de bani, — mă rog, aşa foc de scumpete se stârnise, încât nu ştia norodul ce-a face.

Iar în primăvara care a urmat acestor grele suferinţi, au prins a veni tabere de cară tătăreşti cu malaiu de vânzare. Cum a aflat de asta Dimitraşco Vodă, a pus crainic să strige în târg şi în sate să nu cumpere nimeni până în trei zile, — că îl va trage în ţapă pe cel ce va cumpăra. Iar după ce a stat marfa Tătarilor fără cumpărători trei zile, îndată s'a coborît mierţa de malaiu la un zlot. „Şi-au început săracii oameni a se sătura", zice Neculce.

S'a mai întâmplat şi alta cu acest hulit Dumitraşco-Vodă.

Spune Neculai Costin că în vremea foametei aceleia, când se sălbăticise lumea de suferinţă, a fost prins un Ţigan, la râpa Privigheţoaiei în Iaşi, că a omorît o copilă şi tăia dintr'însa carnea şi-o frigea ca să se hrănească.

Când l-au adus slujitorii la divan pe acel mişel, şi l-a întrebat Vodă de fapta lui, el numaidecât a căzut la pământ bătând metanie şi plângând şi a mărturisit fapta lui.

— Milostive Doamne, păcătuit-am, căci sânt un Ţigan prost şi sărac şi am stat zile multe flămând şi am nebunit de foame.

Atuncea s'a dovedit Dumitraşco Vodă a fi înţelept ca Solomon împărat, precum se dovedise filosof bizantin în îndeletnicire cu Aniţa, fata Arhipoaiei.

— Iertat să fii, mişele, (socot eu că ar fi zis măria-sa): căci n'ai tăgăduit, şi arăţi pocăinţă. Ce se poate cere, boieri dumneavastră dela un sărman rob? s'a întors măria sa spre boierii Divanului. Căci nimeni nu l-a învăţat; nimeni n'a avut milă de el; nimeni nu l-a cercetat în închisoare şi când a fost bolnav; viaţa lui întru mare ticăloşie se petrece. Pedepse tari se cuvin celor care se îndestulează de bunurile vieţii şi, fiind în huzur, totuşi păcătuiesc. Un boier care minte ori vicleneşte se cuvine a fi pedepsit mai aspru decât

www.dacoromanica.ro

acest rob pentru moartea ce a săvârșit. Pravila să lovească pe fericiții vieții nu pe cei ce sufăr foame și umilință.

Deci înțelegând cu o parte din adevăr asupra acestui Dumitrașco Vodă, miratu-m'am de ocările pe care le varsă maistrul meu Ioan Neculce asupra măriei sale; și vorbele maistrului meu nu mi-au plăcut, căci ele dovedesc, după cum se spune în zilele noastre, prejudecată și patimă.

www.dacoromanica.ro

Ziua biruinţii

Copile, aveai numai optsprezece ani când s'a abătut asupra lumii urgia nazismului. Am cunoscut-o în formele ei minore, însă tot atât de primejdioase, şi în această ţară. Cu toate scăderile noastre ca popor, datorite ieşirii noastre cu întârziere la viaţa Europei, totuşi ne apărasem până la această epocă de onoare crimei politice şi de prigonierea pentru idei. Ai văzut şi tu atunci, când deschideai ochii asupra lumii, că a trăi în aceşti ani e cu mult mai greu decât altădată, când te învăţam abecedarul umanităţii.

Crescuseşi fericit, între inimi calde şi grădini înflorite. Viaţa ta era destinată binelui, milei, înţelegerii. Te armonizai cu toate acestea şi le primeai cum primeşte pământul soarele. Credeai în destinul unei lumi mai bune şi al unui om evoluat.

Iată că au apărut, în orizontul tău şi al lumii, bolnavii şi neisprăviţii. Frunţi înguste, ochi oblici, violenţă nestăpânită, visuri de distrugere, pofte de sclavi. Ordinea lumii era dintr'odată schimbată ca într'un cataclism. Bunurile spirituale ale civilizaţiei trebuiau să cadă la vechituri. In locul lor, Caliban readucea ca singur argument al relaţiilor între oameni forţa şi ca instrument general de guvernare a popoarelor minciuna şi teroarea.

De unde, din ce străfunduri de suferinţi, din ce râvnă nepotolită, din ce grandomanie descumpănită, izvorîse morbul acesta aprig? Cel mai disciplinat în aparenţă popor, cel

www.dacoromanica.ro

care primise şi-şi însuşise mai grabnic civilizaţia mecanică a ultimului veac, însă cel care purta în psihologia lui explosivul cel mai cumplit al nemulţămirilor şi înfrângerilor repetate, poporul german, selectase, cultivase, îngrijise şi-şi pusese Domn pe un huligan al cavernelor. Hitler a fost expresia comis-voiajorilor care visează îmbogăţiri precipitate, a junkerilor care păstrau în ei entusiasmul războinicilor din codrii teutoburgici, a magnaţilor industriei care se socoteau frustaţi de neamuri pe nedrept mai norocoase, a hoardelor înfrânte care-şi coceau otrava revanşei.

Un sinstru zugrav declasat, poate nebun, care vedea viitorul în coloarea sângelui, a fost exponentul acestei boli crude şi conducătorul mulţimilor halucinate. Vechii războinici, biruitorii legiunilor Cezarului August, s'au simţit iarăşi hirsuţi, sumbri şi neînduplecaţi. Au crezut într'un război-trăsnet ce le-ar fi dat în pradă lumea. S'au înarmat cum n'a mai fost înarmat niciodată alt popor; călcând în picioare prejudecăţi pe care noi le socoteam sacre, au apărut de la o zi la alta ca un tumult enorm banditesc. bruscând, socotind pământul moştenire de drept a rasei lor.

A fost un haos al crimei.

A fost pentru tine o uimire nespusă, iar pentru mine uimirea ta un spectacol dureros. Imitatorii dela noi ai nazismului s'au destrăbălat în fără-de-legi. Suferinţa ta a sporit când m'a văzut prigonit şi subt ameninţarea morţii. In asemenea răstimp s'au petrecut anii tăi de înflorire. De aceea pe frumosul tău chip atât de spiritual s'a crispat un zâmbet de amărăciune pe care l-ai păstrat până în ultima clipă.

Impotriva atacului bruscat hitlerist, lumea orânduită n'a întârziat a face faţă. Cu ce jertfe! Cu invazia Franţei, a Poloniei şi Cehoslovaciei, a Danemarcei, Norvegiei, Olandei şi Belgiei, a Sârbiei şi Greciei. Armatele nazismului au luat remorcă şi pe nefericitul nostru popor. Fiii acestui pământ şi-au presărat oasele în Transnistria şi Ucraina, şi stepa kirghiză, până la Don şi Volga.

www.dacoromanica.ro

Ce simțire de desgust ai avut în anul când ți-a venit rândul să îmbraci uniforma și să devii și tu, subt amenințarea legii marțiale, un instrument de crimă și opresiune!

Ți-ai făcut școala de ofițeri de rezervă la Câmpulungul Muscelului, împreună cu patru ori cinci sute de camarazi. Am fost și te-am văzut acolo, supus acelei servituți crâncene care abolește dreptul de a fi tu însuți și a judeca prin tine. Am văzut ochii tăi tragici și m'am înfricoșat că viața ta e amenințată să devie un mic episod fără noimă. In jurul tău erau alte câteva sute de vieți, amenințate de același destin.

Lungi și dureroși ani, în care fiecare clipă viitoare era o amenințare, cuprinzând posibilitățile de spaimă ale necunoscutului. Cu atât mai cumplită era soarta noastră a amândurora, copilule și prietene, cu cât credeam în justiție, în reprimarea crimei și dărâmarea nebuniei.

Impotriva făptașilor se făureau arme nebiruite. Primele succese ale conspirației criminale fuseseră urmate de contralovituri dure. Ajunși la Stalingrad, armata roșie îi izbea precipitându-i într'o retragere care nu s'a isprăvit decât la Berlin. Stăpâni o clipă pe Africa nordică, curând au fost încleștați de oștile anglo-americane. Respinși în Europa, au fost pas cu pas loviți fără cruțare în citadela Italiei. In sfârșit în 1944, anglo-Americanii au debarcat fulgerător și fățiș în Franța nordică și divizie după divizie a intrat în joc până ce s'a constituit marele front apusean, izgonind pe cutropitori de pe pământul nobil al Francezilor, trecând Rinul, dând fiecărei zi valoare printr'o nouă victorie, până ce aliații au impus agresorilor capitularea.

Zeci de milioane de vieți s'au măcinat în acest apocaliptic sfârșit de ev. Milioane de bunuri artistice ale omenirii s'au prefăcut în pulbere. Insă, ca pasărea Fenix, omenirea va renaște iar din propria ei cenușă. Dacă bunurile spirituale sunt singurele bunuri de preț, atunci această catastrofă a materiei are un sens și poate sluji drept învățământ rătăcirii omului.

Destinul tău a fost să nu lupți silnic, să nu devii un cri-

www.dacoromanica.ro

minal fără voie. Cariera ta s'a încheiat în scurt, îndată după 23 August 1944, în luptele dela Turda. Trupul tău nevinovat zace într'un mormânt din Alba-Iulia. Ai visat această biruinţă a binelui, dreptăţii şi democraţiei, pentru care te-am crescut, pentru care te-am ocrotit cu iubire. Ai murit dorind-o şi pieirea ta s'a aşezat poate în ordinea lucrurilor bune.

Eu am apucat ziua şi ceasul când răii au fost zdrobiţi şi călcaţi în picioare. După cum scrie Teologul, fiara va sta o mie de ani înlănţuită în fundul vâltorii. Ar trebui să mă bucur de izbândă, după atâta suferinţă. Căci ochiul meu n'a cunoscut de şapte ani lumina mulţămirii ;

Am ars ca un oleu al mâhnirii,
M'am încununat cu albe vegheri...

Şi totuşi nu mă pot bucura. In această zi a marei eliberări şi a marei reînvieri, privirea mea e înceţoşată de lacrimi.

Căci a dat Dumnezeu omului suferinţă mai multă decât poate răbda. Căci din cei cinci sute de tovarăşi ai tăi cu care te-am văzut într'o iarnă la Câmpulung, n'a mai rămas decât unul. Poate să se mai afle doi ori trei, însă încă nu-i cunoaştem. Au pierit aceşti cinci sute de copii ca florile unei veri, împreună cu tine. Dar au pierit mii şi sute de mii de ostenitori ai acestui pământ. Ni s'au istovit copiii. S'a părpădit o generaţie. Din nebunia unor megalomani sanguinari.

Nu pot fi bucuros, căci nu mă satisface pedeapsa criminalilor. Mi-i sufletul trudit şi nu m'aş mângâia decât dacă aş vedea, în ziua a doua a încetării armelor, lumea părăsind ura şi încercând cu hotărîre să lege trecutul de viitor, marcând o treaptă în penibila noastră ascensiune, aşa cum visai tu.

www.dacoromanica.ro

Am văzut Iaşii

Am fost şi am văzut Iaşii. Mi-am cuprins tâmplele în palme şi m'am aşezat desnădăjduit între ruini.

Autorul principal al dezastrului e omul care va rămânea în galeria paranoicilor timpului, zgribulit şi strâmb alături de zugravul sinistru. E Ion Antonescu ce şi socotea că se inscrie în analele veacului cu expediţii în Caucaz şi la Volga. E bărbatul excepţional „născut din împreunarea unui fulger cu o stâncă". E faurul care bătea cu ciocanul pe nicovala veşniciei. El a dat ordin ca apărarea Moldovei să se sprijine pe Iaşi.

Asemenea măreaţă idee strategică a fost, firește, sprijinită de comandamentul german, care-şi aflase în Iaşi un adăpost mai confortabil decât în bietele noastre aşezări rurale. In asemenea adăpost mai confortabil se aflau strânse şi bunuri pe care Nemţii le-au atacat cei dintâi în retragerea de după dezastrul lor militar dela Uman.

Iaşul e un muzeu al românismului; în el se cuprind mai multe monumente istorice decât în tot restul ţării. Fostul conducător l-a dat pradă Molohului războiului. Intre duşmanii pe care i-am avut în veacuri, el trebuie socotit cel mai teribil pentru că asocia trădarea la naivitatea-i iremediabilă. Unealtă a nazismuui, aşezând ca instrument de guvernare neghiobia cu ochi furibunzi, jertfind vanităţii sale sute de mii de copii ai noştri, Ion Antonescu şi-a câştigat întra'devăr o faimă pe care nu i-o invidia nimeni.

www.dacoromanica.ro

Alţi naivi, care-i tăgăduiau însuşirile politice, i le recu noşteau pe cele militare.

Sărmane geniu, contemplă rezultatele combinaţiilor tale, ce trebuiau să puie în umbră pe Anibal şi Alexandru Machedon. De sigur că mult încercatul popor al Moldovei va consfinţi perioada aceasta a marilor bărbaţi de ieri, fixându-i zicători şi proverbe.

Intre multele lor vorbe despre tagma naivilor fără leac, oamenii dela noi vor mai adăogi o serie. Ca de pildă:

Neghiobul citeşte pravila când a ajuns în butuc.

Când n'are ce face, prostul se pune chezaş.

Mintea prostului cât coada prepeliţei.

Bate stânca, să-i curgă izvor.

Un prost samănă, alt prost se duce la culeş.

Prostul s'aţine la iepuri, Duminica, în preajma bisericii.

Caută ziua de ieri. Se pune la trântă cu furtuna. Dacă-i chel, îşi doreşte păr creţ. I se face dor de alune după ce şi-a scos măselele.

Şi altele.

Acestor bărbaţi care ne-au călăuzit întru măreţia lor nu le doresc moartea. Nici fostului automareşal, nici lui Horia Sima, nici altora.

I-aş pedepsi punându-i să stea pururi în privelişte a Iaşilor, să le aducă vântul pulberea ruinelor şi suspinele suferinţei. Sporul de vorbe potrivite, crescut din an în an, să-l asculte o mie şi una de zile şi o mie şi una de nopţi. Să li-l cânte cu strune iscusite şi cu voci înalte lăutarii bruni care au fost bejeniţi silnic în Transnistria.

Zadarnic! Incerc a zâmbi, numai ca să-mi stăpânesc răcnetele de disperare şi lacrimile.

Nu le doresc pieirea, dar mai bine nu s'ar fi născut!

După jafurile, prigonirile şi uciderile săvârşite de huligani, după zdrobirea oraşului, a rămas aicea o populaţie mizeră şi înfricoşată, păstrând în priviri viziuni de infern. Nu mai credeau sărmanii oameni că vor supravieţui şi acum rivese această nouă primăvară cu neîncredere încă. Totuşi

www.dacoromanica.ro

zâmbesc oaspeților, îi aclamă, având în toată mișcarea lor ceva halucinat și obosit. Unii mă recunoșteau; câțiva au avut uimiri și strigăte tragice, articulându-mi familiar numele: — Tiii! Cuconu Mihai! — cașicum această vedere și acest cuvânt nu s'ar mai fi putut produce în toată eternitatea!

Sunt cei care au flămânzit, care au tremurat în frigul iernii, care au așteptat biruința și eliberarea, cei care au fost nevoiți să ardă parchetele și mobilele clădirilor lovite de bombe; cei care au rămas părăsiți de administrație, de ocrotirea firească a unei societăți constituite. Sunt cetățenii mizeri care au rămas în tristul oraș, odinioară tihnă a tuturora, astăzi scufundat în dezolare.

Vestitorii permanenți ai răului care-și fac datoria din răspândirea zvonurilor stupide, șoptesc în București celor ce doresc să-i creadă că, în Iași, această rămășiță a lumii de acolo prigonește și scuipă pe cei ce se întorc, îi urmărește cu răzbunarea și ura, că acolo funcționează tribunale arbitrare și că cei ce-și fac cruce nu găsesc adăpost nici în sfintele biserici desafectate.

De sigur, după psihologia unor canibali, așa ar fi trebuit să fie: acesta e coșmarul celor ce-au săvârșit ororile. Dar toată lumea de acolo, ieșită din apocalipsul urii, și-a salvat, din fericire, sufletul. Au ieșit sărmanii oameni din șuvoiul negru bucuroși că se recunosc sub același soare care ne încălzește pe toți deopotrivă. Sunt frații mei care se bucura și nădăjduiesc întoarcerea zilelor bune pentru Iașul nostru. Acuma n'au haine, n'au alimente, n'au adăposturi. Un profesor universitar trăiește ca un schivnic, bieții studenți dorm pe rogojini în camere fără ferestre. Apa nu mai curge în canale și closete și mireazma trandafirilor și liliecilor se amestecă cu miasmele putreziciunii.

Câtă crâncenă pieire și risipă ați săvârșit voi, inconștienților, vrednici de proverbele și zicătorile viitoare ale sărmanului nostru norod moldovenesc! Căci în tot județul

www.dacoromanica.ro

Iaşi, ca în mai toată Moldova, bântuie mizeria, foamea şi boliştea. Şi în această aglomeraţie a nefericiţilor, în Iaşi, se găseşte încă destul spirit de jertfă, ca să se organizeze, din sărăcie şi puţinătate, asistenţă frăţească şi încurajare pentru ţărănime

Domnilor care aţi prezidat acea minunată sărbătoare a nădejdii în tristeţea oraşului nostru pierdut, ştiu că v'aţi întors şi dumneavoastră cu lacrimi şi mai ales cu voinţa de a ridica din risipire această metropolă a sufletului nostru naţional. Faceţi aceasta cât mai curând, cât mai grabnic, ca să nu ne blesteme urmaşii noştri.

www.dacoromanica.ro

23 August 1944

Am petrecut un veac negru, în care cei care au atentat la libertăţile noastre, ale indivizilor şi popoarelor, s'au destrăbălat în ignominia crimei lor.

A fost o situaţie, în anume moment al Europei, la începutul veacului negru de care vorbesc, când campionii violenţii ţineau în mână o putere tehnică războinică ce li se părea exclusivă. Această putere înţelegeau s'o puie în serviciul instinctelor primare, al aservirii altor oameni, al răpirii bunurilor acumulate de munca altora. Fenomenul s'a mai produs şi în alte epoci ale istoriei, pe care le avem vii în amintirile cronicilor şi în tristeţa stărilor de lucruri de care suferim noi Românii.

Năvălitorii răsăriteni din mileniul întâi după Hristos, apoi Ghinghis-han la începutul mileniului al doilea, şi-au împins spre Europa coloanele lor de războinici, izbucnind din foametea şi suferinţa pustiurilor către mirajul bogăţiilor apusene. Tot ce a fost atunci câştig dobândit de râvna de mai bine a omului a devenit instrument de omor, jaf şi robire. Tot aşa cum, tot ce a fost progres tehnic, datorit geniului ştiinţific al speciei, tot ce se pregătise pentru uşurarea condiţiilor de viaţă, pentru împuţinarea suferinţei, pentru pregătirea veacului de aur întru alinare şi pace, pe care îl dorim cu ardoare şi către care aspiră şirurile de generaţii, totul a fost pus în slujba brigandajului organizat. Cei buni au tins să înarmeze lumea cu instrumentele păcii; de-

www.dacoromanica.ro

moniacii au folosit aceleași instrumente pentru războiu și pradă. Explozibilele, uneltele de transport rapid pe uscat, pe apă și în aer au devenit o industrie a morții, s'au transformat în spaima cu ochi verzi și rânjet de fiară apocaliptică.

Se vede că încă nu s'a stins, în anume grupe umane, furoarea trecutului. Insușindu-și născocirile civilizației, Germanii le-au pregătit cu viclenie împotriva fraților lor oamenii. Despărțindu-se de comunitate, la îndemnurile funeste ale reprezentanților tipici ai semeției ancestrale, Germanii au deslănțuit cea mai crâncenă aventură a istoriei.

„Să nu dea Dumnezeu omului cât poate răbda! glăsuește o zicătoare înțeleaptă a țăranului nostru. Și alta: „Omul e slab ca oul și tare ca fierul". Am văzut zilele trecute, pe un ecran cinematografic, o parte din filmele documentare ale exceselor provocate de nebunia acestei epoci de decădere. In fața unor asemenea evocări, avem, noi cei care mai trăim încă, uimirea că mai putem dura și ne mai putem bucura de soare. Dacă ființa noastră nu și-ar fi uzat resorturile suferinței și spaimei zi cu zi — ne-ar fi cu neputință să acceptăm tablourile acestea lugubre; și încă, uneori, am surprins în străfundul meu o dorință a binefăcătorului somn veșnic ce ne-așteaptă pe toți — și buni și răi. „Mai bine cu morții, decât cu viii!" cum a strigat odinioară psalmistul. Insă nu! Am trăit în disperare ca'n elementul nostru s'acuma chemăm iarăși în noi putere de viață, pentru lupta de înălțare a sufletelor, de tămăduire prin blândețe și cultură a bietei ființi omenești.

Poporul român a dat și el jertfă suferinților și nebunilor timpului. Odată cu îndârjirea semeției sângeroase a poporului german, s'a iscat și la noi, prin contagiune și imitație, și prin lucrarea subterană a propagandei interesate, acea mișcare de dureroasă amintire care ne-a înjosit și ne-a pătat de crimă. Poporul meu blând n'a cunoscut niciodată asasinatul politic, nici prigoana împotriva semenului nostru omul. Și iată, am ajuns să trăim și noi asemenea stări anor-

www.dacoromanica.ro

male. Nebunia dictatorilor care şi-au însuşit dreptul de a ne călăuzi silnic ne-a dus în marginea prăpăstiei.

Nu e nevoie de multă sforţare a judecăţii logice spre a înţelege că am fost în pragul primejdiei ultime şi definitive. Şi nici astăzi nu avem nevoie de prea multă ascuţime ca sa apreciem în urmă-ne adâncimea prăpastiei morale şi materiale pe care am ocolit-o ca printr'o minune în momentul suprem.

Rândurile după rânduri de valuri ale acestui popor paşnic, care n'a luat arma în veacuri decât ca să se apere, rândurile după rânduri de ostenitori care şi-au păstrat fiinţa printr'o stăruinţă, nu a forţei, ci a sufletului şi a mlădierii lor, vicisitudinile dramatice, pipăirile aş putea zice misterioase, ţintind o realizare superioară în viitor, tot şi toate s'ar fi putut să cadă în cascada nemilostivă a prăbuşirii fără întoarcere.

Şi totuşi ne-a fost dat să ne salvăm.

Ziua de cumpănă şi răsturnare, ziua răsăritului nou a fost 23 August 1944.

Nu pot evoca această dată decât c'o bucurie întovărăşită de spaime ce încă nu s'au alinat. Toţi fraţii mei conştienţi din această ţară să adâncească importanţa covârşitoare a unui asemenea moment şi să găsească în el puterea de a se descărca de veninul pe care îl mai au încă în ei. Să găsească puterea iertării, înfrăţirii şi toleranţii, subt semnul democraţiei, pentru reclădirea ruinelor, tămăduirea rănilor şi îndrumarea către o viaţă nouă.

Datorim asta urmaşior noştri. Copiii noştri nevinovaţi vor primi moştenirea măsurată râvnei, vredniciei şi sinceritătei noastre.

www.dacoromanica.ro

Paşcani

De un timp, simt tot mai mult în mine veninul amintirilor.

Din pricina anilor ? N'aş crede.

In epoca de ascensiune, când totul înaintea mea era posibilitate, când n'aveam a deplange ruini şi morţi, stăruia în fiinţa mea morbul acela pe care bătrânii l-au numit „tae dium vitae". Imi căutam alinarea în vânat şi pescuit, în prin veliştile necontenit schimbătoare ale naturii. Neliniştea îmi era sporită şi de faptul că prietenii mei cei mai de-aproape, copiii, pe care mi i formasem cu grijă, intrau în preocupările vârstei lor, desfăcându-se în acel răstimp de mine.

Astazi, prietenia lor mi-a revenit, mai caldă şi mai atentă, sporită şi de faptul că unii din cei mai dragi ai noştri s'au prăpădit. Sapă în bucuria aceasta mâhnită şi părerile de rău mereu înoite după atâţia tovarăşi de literatură, aspiraţii şi idealuri, care au rămas în urmă, căzuţi înainte de vreme. Silniciile războiului ne împovărează. Cel de acum treizeci de ani mi a încărunţit prea de timpuriu tâmplele, acesta de astăzi mă face să cuget uneori la vorbele aprige ale cărţii sfinte, că mai fericiţi se află morţii decât vii. Şi totuşi îmi simt viaţa mai plină decât oricând. Zilele dela patruzeci de ani mi-au fost nouroase şi sumbre; soarele de asfinţit şi de toamnă mă luminează şi mă bucură.

Să fie acestea „ultimile zile frumoase dela Aranjuez", cum se exprimau romancierii foiletonişti de acum o jumă

www.dacoromanica.ro

tate de veac? Strălucirii înşelătoare, pentru că le împrumutăm aurul iluziei?

Imi fac o ultimă concesie de a mai crede. Zâmbesc deşertăciunior şi le accept. Până mai ieri am refuzat de a-mi redacta memoriile. Apoi de-odată, viclean şi pe nesimţite, m'au împresurat evocările anilor de ucenicie literară. Sunt amintiri speciale, îmi zic eu, pe care le datoram contimporanilor mei.

Probabil că mă întorc la ele ca cel care practică stupefiante; îmi sunt un derivativ în mizeria şi ignominia obştească; mă ajută să întrevăd un răsărit nou.

Doi cunoscuţi, cu care am învăţat şcoala primară la Paşcani, sub călăuza primului meu dascăl, domnul Busuioc, au venit la mine acum o săptămână şi mi-au comunicat fără prea mare tristeţă (căci acuma am trecut dincolo de tristeţă şi vorbim despre asemenea lucruri zâmbind), mi-au comunicat că Paşcani, târguşorul dela apa Siretului, în care m'am născut, a fost ras de pe faţa pământului.

Cei doi cunoscuţi ai mei, discipoli ai domnului Busuioc, sunt Evrei. Târgul Paşcani era un târg de Evrei, ca multe asemenea aşezări din Moldova. Ridicându-mă la înţelegerea vieţii în asemenea târg, m'am deprins a cunoaşte pe aceşti sărmani muncitori neobosiţi.

Târguşorul acesta, ca şi altele, a fost o necesitate a vieţii rurale din ţara de sus. Când agricultura a prins a se înviora aici, după jumătatea secolului trecut, îndată s'au născut şi aceste centre mici de schimb. Plugarii îşi găseau aici cele trebuitoare îndeletnicirii lor pe deoparte, iar pe-dealta, aveau cui vinde produsele lor.

Conducătorii de atunci ai ţării nu s'au gândit să organizeze economiceşte ţărănimea proaspăt împroprietărită. N'au avut nici o idee şi nici nu şi-au bătut capul. Plugarul nou nu-şi putea întemeia gospodărie potrivită, se afla lipsit de inventar agricol. Nu s'a gândit nimeni la transportul şi la desfacerea produselor lui; cu atât mai puţin i-au finanţat instalarea ca agricultor în lumea nouă, după 1864. I-au

www.dacoromanica.ro

dăruit în schimb legea tocmelilor agricole, care îl întorcea la robia veche.

Atunci s'au improvizat târguşoarele. Evreii au venit ca specialişti umplând această necesitate. Cu câţiva ani înainte de naşterea mea (1880), nu se aflau în acel loc, pe deal, deasupra văii Siretului, decât „trei dughene, trei lulele", cum obişnuia să spuie tatăl meu. După zece-cinsprezece ani, târguşorul era încheiat. Era încheiat în măsura necesităţilor şi posibilităţilor.

Cea mai mare parte dintre neguţători erau traficanţi mărunţi, răspunzând cererii satelor destul de numeroase din preajmă. Meseriaşii de asemeni: croitori, cismari, cojocari, plăpomari, săidăcari, nu-şi aşteptau câştigul decât dela ţaran. Şi negustorii, şi meseriaşii îşi agoniseau astfel destul de greu pânea cea de toate zilele. Făceau parte din acele grupări neliniştite de Galiţieni, despre care a spus cineva că erau nevoiţi să imagineze zilnic o idee genială, care să le aducă un caştig de treizeci şi cinci de centime. Treizeci de centime le consumă; cinci centime le capitalizează

Din centimele capitalizate, au inaugurat instalaţiile lor dela Paşcani.

Proprietar al moşiei era Nunuţă Rosetti-Roznovanu, boier mare. Paşcanii era numai una din moşiile lui. Douăzeci de mii de pogoane, unsprezece sate, târgul, gara.

Târgul l-a deschis Evreior. Dar Evreii n'au drept să cumpere proprietăţi rurale. Nu face nimic; pentru asemenea afacere s'a inventat „bezmănul" sau „embaticul". Evreii clădesc şi plătesc boierului chiria pentru pământul ocupat, o chirie destul de mare pentru acele timpuri. Asta constituie venitul târgului.

Era o camuflare a opreliştei. A venit mai târziu vremea să se facă lui Izrael o vină capitală din asta. Proprietari, funcţionari, magistraţi, guvern, nu ştiau, nu cunoşteau, nu răspundeau de ocolirea legei. Toţi erau nevinovaţi, caşicum nici n'ar fi existat..

Luxul târguşorului erau crâşmele, destul de numeroase. Fără îndoială că şi aici legea prevedea oprelişte pentru

www.dacoromanica.ro

„străini". Brevet pentru „local de băuturi spirtoase" nu-l puteau dobândi decât cei încetățeniți, „dreptarii" cum li se spunea.

Nu face nimic. Se găsesc mijloace să fie păşită şi această dificultate. Oamenii boierului, vechil, contabil, funcţionari ai comunei pot dobândi oricâte brevete de crâşmă poftesc. Evreii crâşmari sunt introduşi ca slugi ale posesorilor de brevete; ei sunt de fapt crâşmarii şi plătesc titularilor de brevete un tribut lunar sau anual.

Astfel s'a trăit în acel târguşor până acum mai în urmă. S'au găsit între aceşti târgoveţi şi oameni care au izbutit să se ridice şi să treacă într'o zonă mai prosperă. S'au găsit între dânşii şi misiţii şi cămătarii care şi-au făcut interesele după legea artei lor. Eu am cunoscut pe cei mulţi şi săraci, care au mâncat cu dreptate o bucăţică de pâne, uitând, în această ţară primitoare şi îmbielşugată, foametea galiţiană.

Am cunoscut pe Strul croitorul, pe Calman ciubotarul

Strul avea vreo cinci copii. Bina era fata cea mai mare. Mă jucam cu dânşii şi am aflat dela fată că visul familiei era să strângă bani, ca să se poată duce cu toţii la America. „America e un târg mult mai mare decât Paşcanii", mă in forma Bina, fata lui Strul croitorul.

Calman avea doi copii: Mochi şi Aizic. Averea familiei era o capră, care trăia din ciulinii medeanurilor. Moacă şi Acă au descoperit mijocul să sporească veniturile tatălui lor vânzând dimineaţa covrigi, iar după amiază strangând oase de prin şanţuri, pentru o fabrică de zahar. După ce-au isprăvit oasele, au prins a strânge fier vechiu şi zdrenţe.

Cât de bine o ducea comunitatea păşcăneană înţeleg şi dintr'o imagină ce mi-a rămas de pe când aveam puţini ani. Trecea pe uliţa principală un convoiu lung de tineri, cu pachete legate cu sfoară şi cu toiege. Cântau o melodie prelungă şi tristă. Se opreau din când în când pe la casele târgoveţilor. Reîncepeau acelaşi şi acelaşi cântec a pribegilor. Probabil că unii dintre negustori le dăruiau ceva, — bani, alimente, haine. Nu ştiu; poate nu le dădeau nimic. Dela casa rabinului n'a ieşit nimeni, să le adreseze o urare ori o

www.dacoromanica.ro

mângâiere. S'au dus înainte, tânguindu-se și învăluiți de pulberi. Astfel — îmi închipuim eu — s'au dus la America. Acolo e un târg mult mai mare decât Pașcanii.

Unul din băieții lui Calman umbla, Vinerea, pe ulițile târgușorului sunând dintr'o talangă. Era chemarea săptămânală la baia ritualică.

In ziua Sâmbetei, târgul era închis. Izrael se ducea la școală. Sunau sinagogile de vaiete și invocări violente către Jehova. In toate zilele celelalte, copiii mărunți, între trei și șase ani, se duceau la „Heider" ca să învete socoteli și rugăciuni. Pe vreme de gloduri și ploi, oameni mari, cu halat și bărbi, îi purtau în cârcă și la șubsuori, trecându-i peste bălți și șanțuri și depunându-i subt streșinele unei clădiri tupilate. Acolo își făceau lecțiile în cor. In răstimpuri, când se opreau, cei mici rodeau felii de pâine cu povidlă, murdărindu și de pastă dulce nasurile și obrajii. Dar învățătorul bătea iar cu varga într'un scaun și corul pornea din nou, melancolic: *alef, beit, ghimel, dalet...*

Mă duceam și eu, pe înserat, la „dugheniță" lui Herșcu, ca să cumpăr ceva pentru mama. Găseam lângă tejgheaua lustruită și alți mușterii mărunți, numai copii de Evrei de prin vecini. Aproape toți cereau același lucru lui Heșcu negustorul:

— De trei parale zahar, de trei parale cafea... (fer a dreier: zuker, fer a dreier kovă...).

Asta era cina familiei. Și o pâne albă. Pânea a fost totdeauna ieftină în blânda noastră țară a Moldovei.

Petrecerile vieții mele de copil au alternat între peisagiul rural dela Verșeni și apa Moldovei și între târgușorul Pașcani. Pentru țăranii din rasa mea, integrați într'un peisagiu nemuritor, am avut o dragoste care a crescut cu timpul. Pentru năcăjiții venetici dela Pașcani am avut un sentiment de milă, care nu s'a micșorat. In măsura în care pricepeam situația de nedreptate și obijduire a plugarilor, mi se lumina deplin înțelegerea vinovățiilor. Și vinovați,

www.dacoromanica.ro

vai, nu erau aceşti umiliţi şi aceşti ofensaţi, pripăşiţi în ţara părinţilor mei.

Cei doi păşcăneni, cunoscuţii mei din copilărie, mi-au adus ştirea că târguşorul nostru a fost ras, prefăcut în pulberi, fum şi moluz. Asta s'a petrecut astă vară, când frontul de război a ajuns la Siret. Trupele germane se aflau subt dealurile şi pădurile Sodomenior, la asfinţit. Ruşii erau în şesul Siretuui. Autorităţile erau fie evacuate, fie fugite. In satele din preajmă, Fântânele şi Vatra-Paşcanilor, gospodarii rămăseseră pe locuri în cea mai mare parte. In zilele de harţuri si bombardări, după obicciu, pământenii îşi căutau adăpost în rapi, ponoare şi rediuri. Nu toţi; unii aşteptau cu resemnare să treacă şi această mânie a lui Dumnezeu, cum au trecut altădată atâtea.

Negustoraşii şi meseriaşii din târguşor stau ca în cumbare. Ei n'au altceva pe lume decât prăvălioara ori magherniţa. Asta le este toată raţiunea existenţei. Unde să se ducă? N'au unde se duce.

Până în anume zi targuşorul a fost cruţat. Putea fi cruţat până la sfârşit, căci n'avea nici o importanţă strategică. Dar dintr'odată i-a sunat ceasul. Ingerul funebru a plutit de-asupră-i ca la Gomora şi Sodoma. N'au fost acolo nici Lot, nici desfrânările povestite în Thora. Dar îngerul negru a fost. Artileria germană de subt pădure şi deal, dela Sodomeni, a concentrat o canonadă precisă asupra acestor sărmani ai vieţii şi actul de distrugere totală a fost consumat în pripă. Astăzi cei care au scăpat nu mai pot afla nimic în ruine. Au devenit iarăşi pribegi ca cei de acum şaptezeci de ani. Atunci aceia s'au bucurat c'au ajuns într'un liman; nepoţii, astăzi, se află fără cămin şi pâne, repetând din nou tragedia; nu ştiu unde să-şi plece fruntea şi unde să se îndrepte, căci zările păcii se află încă închise.

www.dacoromanica.ro

Uniunea sindicatelor de artişti, scriitori şi ziarişti

In vremea din urmă, după 23 August 1944, am dorit ca breasla mea scriitoricească să treacă la o organizare cu adevărat profesională, pentru a-şi putea valorifica drepturile.

In ţara în care „Românul e născut poet", se dovedea un adevăr mai mare, că poetul român e menit să rămâie un biet proletar. Aş putea afirma, fără să risc o desmințire, că, cu excepţii foarte puţine, nu se află la noi o altă categorie socială care să ducă viaţă mai penibilă. Ca şi statul român, muzele nu-şi răsfaţă slujitorii.

Democraţia nouă le îngăduie să se sindicalizeze ca şi tovarăşii lor, ostenitorii cu braţele. Dorinţa mea a fost depăşită, întrucât organizarea se face alături cu alţi lucrători intelectuali. Mă simţesc bucurat de acest început şi am siguranţa că uniunea de astăzi, scoţând pe lucrătorii intelectuali din dispersiunea lor precară, va deveni o forţă politică şi socială în măsura în care va şti să-şi împlinească datoria.

E un moment pe care îl socot cu deosebire important. Ca unul dintre cei mai vechi în tagmă, simt nevoia să dau cu acest prilej un îndemn şi să fac o mărturisire. Mărturisirea mea, cu care încep, va fi, nădăjduiesc, instructivă pentru tovarăşii mei tineri. Altora, care „ţin minte mai de mult", cum spune poporul, şi care poate mai au unele ezitări, le voiu evoca un regim al tristeţilor de eri şi al stării noastre subordonate. Eliberarea de acest trecut e primul bun pe care-l dobândim.

www.dacoromanica.ro

Nu cu mult timp în urmă, fraţii mei români îmi ardeau în pieţe publice cărţile; alţii, în articole violente, mă gratificau cu epitetul de trădător de ţară şi neam. Cei care, fără să mă fi cetit, săvârşeau la îndemnul unor interesaţi asemenea faptă, erau tocmai cei pentru care mă trudisem şi luptasem în scris o viaţă. Cei care mă denunţau drept trădător puneau în opoziţie dragostea mea pentru trecut, pentru frumuseţile acestui pământ şi pentru tradiţiile acestui popor, cu ideile mele politice de stânga.

Niciodată nu fusesem altfel. Totdeauna dragostea pentru popor şi pământul ţării mele a fost însoţită de sentimentul de durere că acest popor suferă şi merită altă soartă. Cât scriitorul se mărginea să rămâie în cercul destul de restrâns al cititorilor săi, socotit nu luptător conştient, cât „amuseur" al ceasurilor de plictis, nu era pentru nimeni nici supărare, nici primejdie. Insă îndată ce scrisul său a avut ca vehicul rotativa unei gazete zilnice, el devenea un trădător.

Naţionalismul avea aer să mă revendice pentru tot ce era pitoresc şi specific românesc în opera mea. Insă în aceeaşi operă a fost totdeauna prezent protestul împotriva patriotismului de vorbe şi de paradă. Dragostea pentru poporul şi ţara mea, pe de altă parte, nu avea ca contrapondere ura împotriva altor popoare. Niciodată n'am fost ostil altor neamuri; am socotit pe oameni — mai ales pe cei care sufăr — fraţi ai mei, ori de ce neam şi confesiune ar fi fost.

Când poziţia aceasta s'a accentuat şi a devenit militantă, s'a simţit nevoia ca poetul să fie pedepsit.

Am să vă mai mărturisesc că nici astăzi nu sunt cruţat de altă serie de contimporani ai mei. Celui care a cântat veacul de legendă al lui Ştefan cel Mare şi răzeşimea din trecut nu i-i permis să laude metroul şi colhozurile din Uniunea Sovietică.

Incep să devin iar supărător pentru cei care nădăjduiau să acomodeze democraţia, interesului şi confortului lor.

Se mai află în ţara noastră oameni care n'au înţeles ni-

www.dacoromanica.ro

mic din evenimentele catastrofale ce au bântuit pământul. Mai ales în Europa aceste evenimente ne-au dus la pragul pieirii. Încă n'am ieșit din criză și domeniile lor vor să-și asigure din nou huzurul.

S'a scufundat o lume. Se scufundă încă subt ochii noștri. Prorocii de ieri ai nenorocirii au văzut în măcelul unim sfârșitul continentului nostru. Am trăit în adevăr o epocă înfricoșată. Dar forțele progresului au biruit, și, după ce soarele păcii a lucit din nou inimilor noastre avem dreptul să nădăjduim într'o redresare.

Dar n'avem dreptul să ne mai întoarcem către trecut. Din acel trecut s'a deslănțuit abominația dezolării. S'a semănat vânt și s'a cules furtună; s'a dospit ură, care a adus oamenilor ruină și moarte. Șovinismul și fascismul trebuie să rămâie fantome pe veci închise în trecut.

Dintr'atâta suferință a bietei omeniri, noi intelectualii cată să ne alegem și cu alte constatări elementare, din care să tragem învățăminte ale datoriei noastre.

Lumea merge înainte către destinul ei, care-i progresul. Istoria nu se repetă decât în aparență; numai unele învățăminte ale ei sunt valabile.

Intr'o țară îndestulată, unii dintre noi și-au putut trăi viața fără să se preocupe de probleme grave. Au trăit-o cum au putut, umilindu-se într'o situație minoră.

Dar după cataclism nu ne e îngăduit să nu vedem ce se întâmplă. După sărăcirea generală, după suferința prezentă, ne așteaptă o epocă de greutăți și mai mari. Datoria noastră e să ne întoarcem cu fața spre viitor luând atitudine.

Loznica noastră nu poate fi decât una: înainte, pe calea democrației. Cu puteri unite, cu seriozitate și sinceritate, înainte în slujba poporului.

Ieri, poate am șovăit. N'am înțees bine, ori n'am înțeles tot. Astăzi ne-așteaptă faptele și datoria nu ne mai iartă, căci în fapta noastră se cuprinde țara de mâne și viitorul urmașilor noștri.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

In loc de prefață	5
Lauda cărții	9
Contra semidocției	13
A. R. L. U. S.	17
Lumină de la Răsărit	21
Moscova	37
Kremlin și Metrou	43
Colhozul dela Tarasovca	47
Câmpul de experiențe al lui Țițîn	53
Leningrad	57
Copiii	63
Literatura cu Uniunea Sovietică	67
Ylie Ehremburg	77
Indemnul lui Ylia Ehremburg	81
Despre Taras Șecvensco	85
Ardealul de Nord	93
Obstacole	97
Perspective, în legătură cu reforma agrară	101
Către altă viață	105
Prima treaptă	109
Biruința	115
Un veac de frământări	119
Predică în săptămâna sfântă	123
Prolog în trecut	129
Dreptatea lui Dumitrașcu-Vodă	135
Ziua Biruinții	141
Au văzut Iașii	145
23 August 1944	149
Pașcani	153
Uniunea sindicatelor, de artiști, scriitori și ziariști	159

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro